

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
кафедра англійської філології та перекладу
Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка
кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана
Огієнка
кафедра англійської мови
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
кафедра германської філології та методики викладання
іноземних мов

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА Д. І. КВЕСЕЛЕВИЧА (1935-2003)**

21 травня 2021 р.

Сучасний стан і перспективи лінгвістичних
досліджень та проблеми перекладу

Житомир – 2021

УДК: 811.11+821.111+81'25+81'44

ББК: 81.43

С 91

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(Протокол № 7 від 28 травня 2021 р.)*

Рецензенти:

кандидат філологічних наук, доцент **Могельницька Л. Ф.** (завідувач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики державного університету “Житомирська політехніка”)

кандидат філологічних наук, доцент **Хант Г. О.** (завідувач кафедри іноземних мов Поліського національного університету)

кандидат філологічних наук, **Антонов О. В.** (асистент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін Житомирського медичного інституту)

Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу : Збірник наукових праць / За заг. ред. М. В. Полховської, Н. Д. Борисенко, І. В. Іевітіс. Житомир, 2021. – 163 с.

Збірник наукових праць містить результати досліджень науковців з актуальних проблем сучасної лінгвістики та перекладознавства.

Видання розраховане на науковців, аспірантів та студентів старших курсів факультетів та інститутів іноземних мов.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

УДК: 11.11+821.111+81'25+81'44

ББК: 81.43

©Колектив авторів, 2021
©Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

СПІВГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Боцян Т. В. – кандидат економічних наук, доцент, проректор з наукової та міжнародної роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Полховська М. В. – директор Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, кандидат філологічних наук, доцент.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

1. Славова Л. Л. – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

2. Марчишина А. А. – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

3. Талавіра Н.М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

4. Борисенко Н. Д. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

5. Ієвітіс І.В.– секретар оргкомітету, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

6. Ляшик О.І. – лаборант кафедри англійської філології та перекладу

ЗМІСТ

Апреотесей Д. О., Бялик В. Д. Мова Vs Культура	8
Vajun K. J., Borkowskaja O. W., Taraba I. O. Symbolischer Interaktionismus: Begriffsbestimmung	9
Безугла Т. А. Мультимодальна метонімія в англомовному рекламному дискурсі	15
Безугла Л. Р. Культурно-семіотична класифікація перекладацьких трансформацій	18
Борисова О. В. Стратегії та способи перекладу новітніх термінів-словосполучень у сфері бізнесу та економіки	21
Вискушенко С. А., Мосієнко О. В., Нідзельська Ю. М. До питання про загальні особливості концепту імміграція в сучасній англійській мові	24
Воєвідко Д. К., Бялик В. Д. Функції терміна	28
Halaibida O. V. Rendering implicatures in literary translation	29
Гецеу А. О., Бялик В. Д. Поняття неологізму в сучасній лінгвістиці	32
Головко Д. К., Бялик В. Д. Поняття комунікативного етикету	33
Деревенько А. Ю., Ієвітіс І. В. Особливості перекладу сленгу в романі Дж. Д. Селінджера «Над прірвою у житі»	34
Домбровський В. В., Ієвітіс І. В. Американська експериментальна біт-поезія та особливості її відтворення українською мовою	37
Дяченко Н. М. Мовні особливості політичної риторики Олега Ляшка	40
Жила Ю. В., Нідзельська Ю. В. До питання про загальні особливості перекладу назв англломовних фільмів	44
Карпюк Ю. Ю., Бялик В. Д. Ознаки терміносистеми	47
Кириленко А. Д. Основні способи передачі безеквівалентної лексики при перекладі заголовків сучасних німецькомовних п'єс	48

Котенко А. О., Бялик В. Д. Ключові ознаки терміна	51
Кришталюк Г. А. Комп'ютерно-опосередкований англомовний дискурс	53
Костюк С. О. Лінгвокультурна специфіка власних імен, вжитих у фразеологізмах	55
Кубик І. О., Бялик В. Д. Терміни-епоніми в англомовній медичній термінології	60
Лучик О. Ю., Петренко О. Д. Способи творення термінів в англійській мові	61
Масановець В. Ю. Перекладацькі стратегії відтворення лексичних одиниць в американському університетському дискурсі	62
Миколишена Т. В., Ващенко Т. Ю. Квазіфразеологізація як прояв творчого підходу перекладача при відтворенні персонажного мовлення анімаційних фільмів	65
Мицкан Д. А., Бялик В. Д. Походження англомовних маркетингових термінів	69
Мігай Н. В., Бялик В. Д. Поняття «термін» у сучасній лінгвістиці	70
Москалюк Б. С., Бялик В. Д. Переклад безеквівалентних англійських фразеологізмів	72
Народова М. І., Петренко О. Д. Категоріальні ознаки англомовних юридичних термінів	74
Ніколенко В. В., Топачевський С. К. Проблеми перекладу побутових реалій з англійської мови на українську у кінофільмах	76
Новосолова К. О. Розвиток англомовної економічної терміносистеми наприкінці 20-го початку 21-го століття: соціокультурний та словотворчий аспекти	78
Павлінчук Т. І. Варіативність перекладу фразеологічних одиниць із польської мови на українську	82
Пожарський А. С. Антиутопічна традиція у творчості Маргарет Етвуд	88
Поліщук Л. П., Янкова Д. Я. Художньо-стилістична своєрідність роману В.М. Теккерера «Ярмарок Суєти»	93

Пушкар Т. М., Мишаковська Л. О. Метафора та її переклад у політичному дискурсі	94
Севастюк М. І. Стратегія нейтралізації при перекладі інвективи (на матеріалі американської політичної риторики)	96
Сіманович Н. М., Бялик В. Д. Структурні характеристики англомовних економічних термінів	99
Ślyk A. S Русские соматические фразеологизмы, содержащие названия частей лица	101
Троцька Ю. М., Топачевський С. К. Структурно-семантичні особливості автоспортівної термінології	103
Чеботар Д. Г. Інтерсеміотичний переклад: дефініції та підходи до вивчення	106
Ващенко Т. Ю. Риси поетики епічного театру Б. Брехта у п'єсі Ф. Дюрренматта «Гостина старої дами»: погляд сучасного літературознавства	110
Янкова Д. Я., Зорницький А. В. Специфіка художньої манери В.М.Теккерея та її відтворення при перекладі українською	113
Симон М. О. Жанрово-стилістичні особливості драматургії ХХ Століття	115
Кухарчук М. В. Особливості перекладу неологізмів у романі-антиутопії Джорджа Орвела «1984»	118
Славова Л. Л., Борисенко Н. Д. Типологія освітніх реалій в англомовній художній прозі (на матеріалі роману Еріка Сігала «Love Story»)	121
Чумак Л. М. Комунікативно-прагматичний аспект словотвірних моделей творення лексичних інновацій в сучасному англомовному медійному дискурсі	123
Шмуйло М. В., Кодубовська О. О. Жіночі тактики переконання в англомовному фільмі «Confessions of a Shopaholic»	126
Стецюк О. М. Авторський сленг у романі Ентоні Берджеса «Механічний Апельсин» та особливості його відтворення в українських перекладах	130
Ієвітіс І. В., Коляда О. В. Процес взаємодії особистості з соціумом в романі Дж. Селінджера «Над прірвою у житті»	133

Аксьонова О. В. Семантична група фразеологічних одиниць з гастрономічним компонентом на позначення напоїв	135
Побідаш Д. С. Особливості вживання англійської мови в постколоніальній літературі	137
Лисецька Ю. В. Дистинктивні ознаки релігійного дискурсу	141
Шикір Ю. І. Особливості навчання іншомовного усного діалогічного мовлення учнів основного етапу за експліцитним та імпліцитним підходами	145
Савицька В. В. Теорія і проблема постколоніальної літератури	149
Титаренко В. М. Інтерференція польської мови на фонетичному рівні	152
Ящук Л. В. Чоловічі імена у волинських пам'ятках XVI ст.	156
Цибуляк А. Ю., Бялик В. Д. Загальна характеристика паремій та їх різновиди	161

Д. О. Апреотесей, В. Д. Бялик
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МОВА vs. КУЛЬТУРА

Сучасна лінгвістика характеризується яскраво вираженими зрушеннями в парадигмі наукових досліджень, що набувають антропологічної орієнтації та ставлять у центр людину як носія мови. Наприкінці двадцятого століття в результаті наукових суперечок та дискусій формується нове та досить широке розуміння мови – «мова як дім духа». Це відповідає двом домінуючим визначенням мови в наш час, де вона розглядається як невід'ємна частина пізнання та пов'язується з глибинним філософським розумінням дійсності, а також передає той факт, що кожна окрема мова є скарбницею національної культури [1: 122].

Саме мова, з погляду на свої суттєві властивості (посередниця при обміні думок та, власне, творець всієї людської думки), виступає однією із основних передумов формування й існування нації. Вона найчастіше є критерієм вираження національної приналежності, адже передає особливості національного духу та характеру певного етносу, народу, нації. «Кожен раз, коли ми маємо справу з внутрішнім світом людини, мова виявляється чи не найбільш надійним провідником у цей світ, тому що закріплює досвід інтроспекції десятків поколінь на протязі багатьох тисячоліть» [3: 15].

Дослідження взаємозв'язку мови та культури здійснюється у межах лінгвокультурології. Загальноприйнятого визначення, єдиної думки щодо статусу, предмета і методів лінгвокультурології немає і донині. Теоретико-методологічна база цієї дисципліни на сьогоднішній момент знаходиться ще на стадії становлення. В. О. Маслова визначає лінгвокультурологію як «галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики і культурології» [5: 14], як «гуманітарну дисципліну, що вивчає національну мову, матеріальну і духовну культуру нації, що виявляється в ній» [6: 6] або як «інтегративну галузь знань, що вбирає в себе результати досліджень в культурології та мовознавстві, етнолінгвістиці та культурної антропології» [6: 7].

О. А. Корнілов вважає лінгвокультурологію комплексною науковою дисципліною, що вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в її функціонуванні і відбиває цей процес як цілісну структуру одиниць в єдності їх мовного і позамовного (етнокультурного) змісту [4: 11]. Важливу роль лінгвокультурології науковець вбачає у розкритті взаємозв'язку і взаємодії культури і мови в процесі їх функціонування та вивчення інтерпретації цієї

взаємодії в єдиній системній цілісності, а предметом даної дисципліни вважає «національні форми буття лінгвокультурних спільнот, що відтворюються в мовній комунікації, і є заснованими на соціокультурних цінностях представників певної лінгвокультурної спільноти» [4: 12].

Завдяки своїй кумулятивній функції, мова стає дійсним дзеркалом національної культури оскільки вона відображає її, зберігаючи досягнення людської когнітивної діяльності, особливості національної психології, забезпечуючи тим самим не тільки діалог минулого з теперішнім, але теперішнього з майбутнім [2: 21]. Національно-специфічні риси окремих народів, націй, етносів, втілені у їх мові, допомагають наблизитись до розуміння національного менталітету, особливостей етнокультурної свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аскольдов А. С. З історії лінгвістичних вчень. К : «Альма-матер», 2002. 247 с.
2. Демський М. Т. Системні зв'язки у сфері фраземіки. *Мовознавство*. 1991. № 7. С. 21-31.
3. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке. М.: Наука, 1990. 102 с.
4. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. М.: Из-во МГУ имени М. В. Ломоносова, 1999. 262 с.
5. Маслова В. А. Введение в лингвокультурологию. М. : Наследие, 1997. 207 с.
6. Маслова В. А. Homo lingualis в культуре. М. : Гнозис, 2007. 319 с.

К. J. Bajun, O. W. Borkowskaja, I. O. Taraba
Житомирський державний університет імені
Івана Франка

SYMBOLISCHER INTERAKTIONISMUS: BEGRIFFSBESTIMMUNG

Das Forschungsfeld "symbolischer Interaktionismus" ist sehr *aktuell* und liegt im Fokus moderner linguistischer sowie soziologischen Erforschungen. Es ist zu betonen, dass der symbolische Interaktionismus zu den am meisten erforschten Phänomenen sozio-wissenschaftlicher Forschung gehört. Dieser Artikel ist ein Versuch im klaren sprachwissenschaftlichen und kulturologisch-psychologischen Fokus das vorliegende Forschungsthema zu analysieren sowie die interdisziplinären Zusammenhänge aus Medien - und

Kommunikationswissenschaften, Kulturologie, Psychologie zu forschen, in dem die Auswirkung von Symbolen die soziale Wechselwirkung beeinflusst und deren Einbindung auf den kognitiven Wissenserwerb charakterisiert und analysiert werden. Man muss damit anfangen, dass unter dem symbolischen Interaktionismus die Richtung in der Linguistik, Soziologie, Kulturologie und sozialen Psychologie zu verstehen ist, welche sich mit der Forschung symbolischer Kommunikationen beschäftigt. Darunter begreift man einen der Aspekte sozialer Kooperation, welche mittels solcher Symbole wie Sprache, Gestik und kultureller Symbole realisiert wird. Was die bedeutenden Vertreter von dem symbolischen Interaktionismus angeht, zählt man den in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts wirkenden Sozialpsychologen *George Herbert Mead* und den in den 70er Jahren bekannten Soziologen *Erving Goffman*. Im Kontext der Werke von dem symbolischen Interaktionismus werden verschiedene wissenschaftliche Disziplinen festgestellt: Das sind wie schon erwähnt Linguistik, Psychologie, Soziologie, Ethnologie, Ethologie und Kulturanthropologie. Es ist nicht zu übersehen, dass zudem auch die unterschiedlichen Konzepte integriert worden sind. Unter diesen Konzepten sind Behaviorismus, die sozialen Rollen, Situation und Handlung zu nennen. Als Kernstück von dem symbolischen Interaktionismus werden symbolisierende Interaktionen betrachtet. Das menschliche Sozialverhalten erfolgt durch Gebärden und verbale oder nonverbale Gestik, die als Symbole für bestimmte Gehalte der Bedeutung zur Verfügung gestellt sind und durch welche die Situationen des menschlichen Lebens ihre Bedeutung bekommen. Das bedeutet, dass der Mensch die Situationen im Leben in seinen Bedeutungen interpretiert und sich dazu verhält. Das Wissen von den Bedeutungen ist unter anderem mittels kultureller und gesellschaftlicher Bedingungen zu vermitteln und so von vielen Personen geteilt [1; 2; 3].

Das Ziel des Artikels besteht in der Analyse der sogenannten symbolischen Kommunikation, des Handelns und sozialen Handelns. Im Fokus der aktuellen Angaben werden interdisziplinäre Zusammenhänge aus Psychologie, Kulturologie, Pädagogik und Medienwissenschaft erforscht.

Im Grunde genommen ist der symbolische Interaktionismus auf drei Postulaten zu beruhen. Diese Postulate definieren unter anderem die methodisch bedingte Grundlage der vorliegenden Erforschung. Das erste Postulat plädiert dafür, dass der Mensch den Dingen gegenüber in Bezug auf die Bedeutungen handelt. Alles hängt in diesem Sinne davon, welche Bedeutungen diese Dinge beinhalten. Unter den Dingen ist alles zu begreifen, was der Umwelt des Menschen angehört ist. Die zweite Voraussetzung besagt, dass die Bedeutungen der Dinge direkt mit der sozialen Interaktion stammen und aus ihr erwachsen. Die soziale Interaktion wird mittels des Eingehens mit den Mitmenschen formiert. Die dritte

Prämisse stellt in den Vordergrund jene Tatsache, dass die Bedeutungen der Dinge stets in einem Interpretationsprozess sind. Der Mensch setzt sich mit der Umwelt auseinander, in dem die Bedeutungen zu interpretieren sind. Resümiert ist es nicht zu übersehen, dass diese drei Prämissen des symbolischen Interaktionismus eine grundlegende Basis zur Diskussion bezüglich des methodologischen Standortes von dem erforschten Begriff darstellen. Zweifellos ist unter dem Menschen ein handelnder Organismus zu verstehen. In Bezug auf den symbolischen Interaktionismus ist aber zu erkennen, dass der Mensch von einer Beschaffenheit sein muss, welche über den Charakter der sozialen Interaktion verfügt. Diesbezüglich ist der Mensch als ein Organismus zu betrachten, welcher nicht nur auf andere auf der nichtsymbolischen Ebene reagiert, sondern der anderen etwas anzeigt und der deren Anzeigen umformuliert. Dies ist dadurch zu erklären, dass der Mensch über ein eigenes „Selbst“ verfügt. In diesem Sinne kann der Mensch ein Resultat seiner eigenen Handlungen sein. Im Kontext aller möglichen Angelegenheiten nimmt der Mensch sich selbst als Objekt wahr. Die eigene Person ist dabei im Prozess der sozialen Interaktion mit den anderen Menschen zu definieren. In der vorliegenden Forschung sind auch der Zusammenhang zwischen dem symbolischen Interaktionismus und der Wissenserwerb festzustellen [4; 5].

Jeder Mensch stellt mit seinem Wissen ihre Persönlichkeit und Individualität dar. Das Wissen ist ein prägendes Merkmal ihrer Individualität. Der Umfang sowie die Qualität des Wissens (das in der Form von Denkweise, Fähigkeit oder Erziehung existiert) bestimmen die Möglichkeiten der Handlung sowie die Weisen der Lebensführung der Menschen. Es ist nicht zu übersehen, dass Wissensvermittlung hier also auch Persönlichkeitsbildung ist. Die Menschen nützen und verwenden die Vermittlung des Wissens, indem sie das Fundament für die Weiterverbreitung der ganzen Zivilisation sowie der kulturellen Welt schaffen. Die Vermittlung des Wissens ermöglicht die Nützlichkeit der Resultate wissenschaftlicher Erforschung von Grundlagen für die Praxis der Menschen [1; 6; 7; 8]:

1. Jede Person sollte als soziale Person wahrgenommen werden. Das sind das ständige Verlangen und die Suche nach sozialer Interaktion, welche sich auf unser Verhalten und Handeln auswirken. Anstatt sich auf ein Individuum und seine Persönlichkeit zu konzentrieren, oder darauf, wie eine Gesellschaft oder soziale Situation das menschliche Verhalten beeinflusst, erforscht der symbolische Interaktionismus aktiv die Handlungen, die zwischen den Akteuren entstehen. Unter der Interaktion ist die Grundeinheit des Wissens zu begreifen. Während die Persönlichkeit durch Interaktion formiert wird, entsteht die Gesellschaft im Prozess der sozialen Interaktion. Die menschlichen Handlungen hängen von der

Interaktion mit anderen Individuen früher im Leben und im Moment ab. Soziale Interaktion ist der wichtigste Ausgangspunkt für das menschliche Handeln.

2. Jede Person sollte als denkendes Wesen betrachtet werden. Menschliche Handlungen sind nicht nur durch die Interaktion von Individuen gerechtfertigt. Aber auch durch die Interaktion des Individuums mit seinem inneren Ich. Die menschlichen Vorstellungen sowie Systeme von Einsichten und Werten sind in diesem Fall jedoch nicht so wichtig wie ein ständiger, kontinuierlicher aktiver Denkprozess. Die Menschen sind nicht nur Wesen mit herausgearbeiteten bedingten Reflexen, welche unter dem Einfluss anderer stehen. Der Mensch ist nicht nur Produkt der Gesellschaft. Im Grunde genommen ist der Mensch ein denkendes Tier, welches in einem ständigen Kommunikationsprozess mit sich selbst steht. Wenn wir den Grund verstehen wollen, müssen wir uns auf das menschliche Denken konzentrieren.

3. Die Menschen nehmen ihre Umgebung nicht direkt wahr, sondern bestimmen die Situation, in der sie sich befinden. Vielleicht existiert die Umwelt auch in der Realität, aber das Wichtigste besteht für jeden von uns darin, wie diese von uns bestimmt wird. Diese Bestimmung ist kein Ergebnis des Zufalls, sie ist das Ergebnis ständiger sozialer Interaktion und des Denkens.

4. Die Ursache menschlichen Handelns ist das Ergebnis des Prozesses, welcher in einer konkret genommenen Situation geschieht. Der Grund liegt in dem Prozess der sozialen Interaktion, des Denkens und der Definition, welche im gegenwärtigen Moment stattfinden. Dies sind kein Treffen zwischen der Gesellschaft und dem Menschen in der Vergangenheit und keine menschliche Vergangenheitserfahrung, die die Ursache des Handelns ist, sondern die soziale Interaktion, das Denken und die Definition der Situation, die gegenwärtig stattfinden. Die menschliche Vergangenheit ist aus Grund in Handlungen involviert, weil der Mensch darüber nachdenkt und darauf zurückgreift, um die bestehende Situation zu bestimmen.

5. Der Mensch wird als aktives Wesen in Bezug auf seine Umwelt beschrieben. Die Begriffe wie hindernd, reagierend, kontrolliert und formiert werden im symbolischen Interaktionismus für die Beschreibung des Menschen nicht gebraucht. Im Gegensatz zu anderen sozialen und wissenschaftlichen Ansichten plädiert das Konzept des symbolischen Interaktionismus dafür, dass der Mensch in Bezug auf seine Umwelt kein passives Wesen ist. Der Mensch beteiligt sich an seinem eigenen Handeln immer mit hoher Aktivität.

In diesem Kontext gilt es als wichtig zu betrachten, dass das menschliche Denken, also das Gedächtnis in seinem Kern, als eine schwierige Struktur von logischen Verbindungen zu betrachten sind, dies ähnelt sehr einer Hypertext-Struktur. Im Grunde wird damit das tägliche Zurechtkommen mit den vielfachen

Informationen organisiert; das erfolgt außerdem ohne eine kognitive Überlastung. Für die speziell bedingten Anstrengungen des Denkens hat der Mensch genügend Kapazitäten, um sie bedarfsgemäß einzusetzen. Die Problematik der Verarbeitung der Informationen, die als zweiteilig bezeichnet wird, beinhaltet die Entstehung bestimmter systematischer Verzerrungen, denen der Mensch systematisch ausgesetzt wird; das erfolgt ohne Berücksichtigung dieses Prozesses. Die Informationsverarbeitung erfolgt unbewusst und nahezu automatisiert, deshalb gehen die Menschen fast immer davon aus, dass das, was sie aufnehmen und was dabei herauskommt, stimmt. Aus der Sicht der Wissenschaft ist aber alles viel komplizierter: Die kognitiv bedingten Verzerrungen verursachen teilweise faktisch falsche Schlussfolgerungen, fixiert ist die Anzahl der gut dokumentierten kognitiven Verzerrungen. Diese ergeben sich in unterschiedlichen Kontexten, an dieser Stelle kann keine endgültige Aufzählung aller Verzerrungen dargestellt werden. In diesem Kontext handelt es sich nur um eine kleine, subjektiv bedingte Auswahl für die Konzeption, damit das Konstrukt etwas begreifbarer wird. Dies ist eine ernsthafte anthropologische, gleichwohl zivilisatorische Herausforderung. Die Frage ist: entweder bewegt sich die Menschheit wirklich zu einem Modell hin, das in dem berühmten Film "The Matrix" beschrieben wird, oder die Menschen finden die geistigen Kräfte, um das Internet (darunter selbstverständlich die sozialen Netzwerke) und die Hypertext-Wirklichkeit als Ganzes zu humanisieren. Dies gilt für Lehrer, Sozialpsychologen, Philosophen, Theologen und ist als eine neue Aufgabe zu betrachten, vom Umfang und der Komplexität her als eine beispiellose Herausforderung. Einerseits sind es die pädagogischen und sozialen Kommunikationstechnologien, mit denen alle Vorteile des Internets genutzt werden können, andererseits ist es die Person in dieser digitalen Wirklichkeit, die sich von einem Computer-Bildschirm einfangen lässt und sich davon kaum noch distanzieren kann [9; 10].

Als *Zusammenfassung* sind folgende Thesen als grundlegende Postulate im Bereich des Symbolischen Interaktionismus darzustellen:

1. Unter jedem von uns ist eine soziale Person wahrzunehmen. Das wird dadurch erklärt, dass der Mensch nach sozialer Interaktion ständig sucht und es verlangt. Dies bedingt unser Verhalten und Handeln. Anstatt sich auf ein Individuum und seine Persönlichkeit zu konzentrieren, oder darauf, wie eine Gesellschaft oder soziale Situation das menschliche Verhalten beeinflusst, erforscht der symbolische Interaktionismus aktiv die Handlungen, die zwischen den Akteuren entstehen. Die Interaktion versteht sich als Grundeinheit des Wissens. Die Persönlichkeit wird infolge der Interaktion formiert. Die Gesellschaft entsteht im Prozess der sozialen Interaktion. Die menschlichen Handlungen hängen von der Interaktion mit anderen Individuen früher im Leben

und im Moment ab. Soziale Interaktion ist der wichtigste Ausgangspunkt für das menschliche Handeln.

2. Jeder Mensch ist als denkendes Wesen zu betrachten. Die menschlichen Handlungen sind nicht nur mittels der Interaktion von anderen Akteuren gerechtfertigt. Aber auch mittels der Interaktion des Individuums mit seinem inneren Ich.

3. Der Mensch nimmt seine Umgebung nicht direkt wahr, sondern bestimmt die Situation, in der er sich befindet. Vielleicht gibt es Existenz der Umwelt auch in der Wirklichkeit, aber das Wichtigste besteht für jeden von uns darin, wie diese von uns bestimmt wird. Dieser Bestimmungsprozess ist kein Resultat des Zufalls, sie ist das Resultat ständiger sozialer Interaktion und des Denkens.

4. Die Ursache menschlichen Handelns ist das Ergebnis des Prozesses, welcher in einer konkret genommenen Situation geschieht. Der Grund liegt in dem Prozess der sozialen Interaktion, des Denkens und der Definition, welche im gegenwärtigen Moment stattfinden.

5. Man beschreibt den Menschen als aktives Wesen in Bezug auf seine Umwelt. Die Begriffe wie behindernd, reagierend, kontrolliert und formiert werden im symbolischen Interaktionismus für die Beschreibung des Menschen nicht gebraucht. Verglichen mit den anderen sozialen und wissenschaftlichen Ansichten plädiert das Konzept des symbolischen Interaktionismus dafür, dass der Mensch in Bezug auf seine Umwelt kein passiv agierendes Wesen ist. Die Menschen beteiligen sich an ihrem eigenen Handeln immer sehr aktiv.

LITERATURVERZEICHNIS

1. Abedinpour, Reza-Nima: Digitale Gesellschaft und Urheberrecht. Leistungsschutzrechte und Verwertungsrechte im digitalen Raum. Regensburg Universität, 2013.

2. Alsdorf, Claudia: Virtuelle Realität: Erfahrbare Informationen im Cyberspace. Issing/Klimsa, 1997.

3. Arnold, Rolf: Wandel der Lernkulturen: Ideen und Bausteine für ein lebendiges Lernen. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998.

4. Beckendahl, Markus; Lüke, Falk: Die digitale Gesellschaft: Netzpolitik, Bürgerrechte und die Machtfrage. Dt. Taschenbuch-Verlag, 2012.

5. Blumer, Herbert: Symbolischer Interaktionismus. Aufsätze zu einer Wissenschaft der Interpretation. Suhrkamp Verlag, Berlin, 2013.

6. Fröhlich, Gerhard; Mörth, Ingo: Symbolische Anthropologie der Moderne. Kulturanalysen nach Clifford Geertz. Campus Verlag, 1998.

7. Han, Byung-Chul: Ansichten des Digitalen. Matthes und Seitz, 2013.

8. Hebler, Simon: Digitaler Raum- Vom Internet zur virtuellen Realität. Grin, 2012.
9. Horst, Heather A.: Digital Anthropology. Longon, Berg, 2012.
10. Kollok, Peter; Smith, Marc A.: Communities in Cyberspace. London, Routledge, 2006.

Т. А. Безугла
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МУЛЬТИМОДАЛЬНА МЕТОНІМІЯ В АНГЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасній лінгвістиці панує точка зору на рекламний текст не як на суто вербальне, а як на цілісне знакове, мультимодальне утворення, що зумовлює підвищену увагу лінгвістів до проблем візуалізації рекламного тексту в галузі друкованих ЗМІ. За такого підходу традиційні образні засоби, застосовані у рекламних текстах, постають як такі, що створюються комплексом вербальних і зображальних засобів. Не винятком є і метонімія. Доповідь присвячено аналізу мультимодальної метонімії, яка розглядається як метонімічна імплікатура, що генерується вербальними й зображальними засобами в англomовному рекламному дискурсі.

У стилістиці метонімія становить заміну одного слова або виразу іншим на основі близькості значень (часової, просторової, причинно-наслідкової тощо) [3: 434]. На відміну від метафори, метонімія не заміщує одне поняття іншим, а виділяє певну суттєво-специфічну ознаку (основну для відповідної ситуації) у вже існуючому понятті.

З когнітивної точки зору, метонімія становить процес заміщення одного концепту іншим у рамках одного концептуального домену [4: 78]. Лінгвокогнітивна процедура заміщення лежить в основі когнітивної операції субститутивного мапування – «операції ідентифікації імплікативних зв'язків між варіантами референтів концепту царини та проектування їх на іншу сутність цієї ж царини» [1: 225].

Створюваний у такий спосіб імпліцитний смисл є метонімічною імплікатурою. Імплікатура становить інтендований імпліцитний пропозиційний та/або іллокутивний смисл, який активується у свідомості реципієнта рекламного тексту. Адресант рекламного тексту втілює перлокутивну мету донести цю імплікатуру до адресата. У такий спосіб рекламний текст генерує ланцюжки із мінімум двох імплікатур, остання з яких є базовою імплікатурою з іллокутивним смислом спонукання: *Купуйте наш товар!* або *Скористуйтеся нашою послугою!*

Типи метонімічних імплікатур у рекламному дискурсі виокремлюються за такими критеріями, як модус, кількість метонімічних імплікатур у ланцюжку, відношення суміжних концептів, місце назви рекламованого товару або послуги в рекламному тексті та реляційний зв'язок вербального й візуального компонентів.

За критерієм модусу метонімія поділяється на вербальну, візуальну і мультимодальну. Вербальна метонімія генерується тільки вербальними компонентами (слоганом, заголовком, підзаголовком, основним текстом, кодою). Тож щоб вивести ланцюжок імплікатур, реципієнту не потрібне зображення. Оскільки у висловленні метонімія розглядається як синтагма (тоді як метафора є парадигмою значень) [2: 313], в експлікації метонімічної імплікатури слова, які вербалізують метонімічні концепти, утворюють синтагму, тобто розташовані поряд, а сама метонімічна імплікатура вводиться конектором *stands for*, наприклад: *Reveal your inner athlete (спортивний магазин Rademar) +> Inner athlete stands for athletic abilities +> *Reveal your athletic abilities!* +> *Buy Rademar sport equipment!**

Візуальна метонімія створюється лише на ґрунті зображальних компонентів (зображення товару, візуального контексту і логотипу). Щоб зрозуміти смисл, реципієнту не потрібні вербальні компоненти. Наприклад, рекламний текст автомобілю *Smart* концерну *Mercedes* не містить його зображення, натомість зображення малої каністри бензину на тлі великих метонімічно візуалізує важливу рису цього автомобілю – надзвичайно малі габарити і заощадливе споживання бензину: *Small gas can stands for Smart* +> *Smart is a small car and uses little gas* +> *Buy Mercedes Smart!*

Мультимодальна метонімічна імплікатура є найчастотнішою, вона виникає на ґрунті взаємодії комплексу вербальних і зображальних компонентів. Зображення активує у свідомості реципієнта концепти, які є ключовими для конструювання імплікатури на ґрунті пропозитивного зв'язку між вербальними і невербальними компонентами. Наприклад, у рекламному тексті кросівок *Asics* спочатку висловлення заголовку *the whole world* генерує метонімічний смисл *people in the whole world* (ціле замість частини), а потім на ґрунті зображення людини у кросівках, що біжить поряд із собакою, активується імплікатура про необхідність кросівок *Asics*, щоб встигати бігти за собакою: *If the whole world ran, dogs would lead fuller lives (кросівки Asics) +> The whole world stands for people in the whole world +> *If the people in the whole world ran, dogs would lead fuller lives* +> *Dogs need to run, their masters should run with them more, so they need good running shoes* +> *Asics shoes stand for good running shoes* +> *Buy Asics!* Крім того, *the whole world* візуалізовано на задньому плані візуального контексту у вигляді силуету великого міста.*

За кількісним критерієм метонімічні імплікатури розпадаються на прості (одне метонімічне перенесення: рекламні тексти *Rademar* і *Smart*) і складені (два та більше метонімічних перенесення: *Asics*). Крім того, метонімічна імплікатура може бути ускладнена метафорою, коли має місце метафтонімія – концептуальне злиття метафори й метонімії. Метафора становить ментальну проекцію ознак одного концепту (джерело) на інший концепт (ціль) [4: 280–283, 381]. Експлікація метафоричної імплікатури містить конектор *is like*. Наприклад, серія рекламних текстів торгової марки *Coca-Cola* містить слоган *OPEN HAPPINESS*, в зображення вбудовано пляшку із цим напоєм: *OPEN HAPPINESS (Coca-Cola) +> COCA-COLA is like HAPPINESS +> When you drink Coca-Cola you feel happy +> Happiness stands for Coca-Cola +> Buy Coca-Cola!*

Критерій відношення суміжних концептів передбачає виокремлення таких типів метонімії, як «частина замість цілого» (*Smart*), «ціле замість частини» (*Asics*), «ознака замість предмету» (*Coca-Cola*), «предмет замість ознаки» (*Rademar, Asics*), «причина замість наслідку», «предмет замість контейнеру», «дія замість діяча», «предмет замість дії», «автор замість твору» тощо. Найчастотнішими типами в англомовному рекламному дискурсі є «частина замість цілого» і «причина замість наслідку».

Рекламний текст кави *Beans & Beyond* містить дві метонімії: «предмет замість дії» і «причина замість наслідку». Бачимо зображення викладеного із кавових зерен силуету сови, очі якої – дві чашки кави, у правому нижньому куті – логотип і слоган: *Extra strong coffee*. Перша метонімічна імплікатура конструюється із зображеного предмета (сови) і його дії (сова не спить вночі), друга – із зображення причини (випитої кави *Beans & Beyond*) і вивідного наслідку (безсонної ночі): *Owl stands for a sleepless night, because owls don't sleep at night +> The owl does not sleep, because it has drunk two cups of coffee Beans & Beyond +> Coffee Beans & Beyond stands for a sleepless night +> When you drink coffee Beans & Beyond, you will not sleep at night +> Coffee Beans & Beyond is extra strong +> Buy Coffee Beans & Beyond!*

За місцем назви рекламованого товару або послуги в рекламному тексті виокремлюємо такі типи метонімії: 1) товар зображено як окремий візуальний компонент (включно міні-зображення) (*Rademar, Coca-Cola*); 2) зображення товару/послуги вбудовано у візуальний контекст (*Asics*); 3) товар названо у вербальному компоненті та зображено у візуальному (*Beans & Beyond*); 4) зображення товару/послуги відсутнє, є тільки логотип фірми (*Smart*); 5) назва товару/послуги наявна у вербальному компоненті: *No one grows Ketchup like Heinz (кетчуп Heinz) +> Ketchup stands for tomatoes +> No one grows tomatoes for ketchup like Heinz +> Buy ketchup Heinz!*

За критерієм реляційного зв'язку вербального й зображального компонентів спостерігаємо три типи мультимодальної метонімії: 1)

візуальна частина доповнює вербальну (*Rademar, Coca-Cola*); 2) вербальна частина доповнює візуальну (*Asics*); 3) обидві частини є самодостатніми (*Beans & Beyond, Heinz*).

Метонімія знаходить застосування у нейролінгвістичному програмуванні [2: 77], тож можна вважати, що в рекламному дискурсі вона є проявом реалізації стратегій фасцинації та сугестії.

Перспективним є поглиблене дослідження особливостей актуалізації у рекламному дискурсі метонімічних імплікатур, а також залучення до мультимодального аналізу рекламного дискурсу інших образних засобів – метафори, гіперболи, літоти та оксюмору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. доктора філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 461 с.
2. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 2001. 656 с.
3. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart : Kröner, 2002. 783 S.
4. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal About the Mind. Chicago : The University of Chicago Press, 1987. 614 p.

Л. Р. Безугла
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

КУЛЬТУРНО-СЕМІОТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Проблема перекладацьких трансформацій є однією з найактуальніших у сучасній теорії перекладу, оскільки дуже важко знайти переклад, у якому не представлено жодних перекладацьких трансформацій.

Трансформація визначається як «основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі» [2: 536].

Класифікації перекладацьких трансформацій розпадаються на три групи: 1) такі, що передбачають відхилення лише у плані вираження (лексичні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні трансформації); 2) такі, що передбачають відхилення і в плані вираження, і в плані змісту (додаються

семантичні й змішані типи); 3) такі, що ґрунтуються на єдності плану вираження і плану змісту (категоріальний, референціальний і стилістичний рівні тощо). Останній підхід переважає у сучасній теорії перекладу. Проте існуючі класифікації не можна вважати повними, оскільки в них не відображено прагматичний аспект перекладу.

Виправити цей недолік можна, залучивши до класифікації перекладацьких трансформацій концепцію культурно-семіотичного аналізу перекладу художніх текстів, який ґрунтується на рівнях семіозису. Ідеться про п'ять рівнів семіозису – денотативний (позначуваний об'єкт), семантичний (значення), сигматичний (знаки), синтагматичний (зв'язність знаків) і прагматичний (інтерпретатор знаків). Відповідно до рівнів семіозису виокремлюються аспекти аналізу перекладу художнього тексту: денотативний, семантичний, сигматичний, синтагматичний і прагматичний [3: 12]. Кожний аспект передбачає урахування етнокультурних показників семіозису, які слугують підґрунтям перекладацького аналізу. Отже, можна виокремити денотативний, семантичний, сигматичний, синтагматичний і прагматичний рівні (типи) перекладацьких трансформацій.

Денотативний рівень трансформацій стосується комунікативної ситуації, яка охоплює хронотоп, соціальну ситуацію, рівні комунікації, комунікантів (автора і читача, з одного боку, і персонажів – протагоністів, з іншого) та канал комунікації.

На семантичному рівні відбуваються трансформації смислу окремих висловлень або всього тексту.

Сигматичний аспект стосується трансформацій мовного коду – засобів виразності та ідіостилію автора. Такі трансформації є дуже частотними, оскільки повна еквівалентність засобів вихідної мови і мови перекладу не є частотним явищем.

На синтагматичному рівні трансформації торкаються зв'язності знаків. Тут слід розрізняти внутрішню і зовнішню синтагматику, тобто синтагматику у вузькому і широкому розумінні. Внутрішня синтагматика передбачає трансформації зв'язності знаків у тексті (насамперед ідеться про синтаксис), а зовнішня синтагматика – трансформації інтертекстуальних зв'язків тексту (алюзій, ремінісценцій, цитат).

Прагматичний рівень зосереджений на трансформаціях тональності тексту, імплікатур (додавання, зміна та експлікація), інтенцій мовців, іллокутивного типу і перлокутивного ефекту висловлень і тексту.

В окремому художньому тексті зазвичай мають місце трансформації різних рівнів, зумовлюючи і доповнюючи одна одну. Взаємодію перекладацьких трансформацій найкраще ілюструють поетичні мініатюри – невеликі вірші закінченої форми з глибоким змістом, як такий поетичний текст Ліни Костенко:

*Калина міряє коралі,
а ти летиш по магістралі.
Життя – це божевільне раллі;
Питаю в долі: а що далі?*

Розглянемо виокремлені типи трансформацій на прикладі перекладу цієї мініатюри Генріхом Ейгером:

*Vogelbeeren sind wie Korallen,
Doch du saust noch auf Magistralen.
Unser Leben – ein sinnloses Rallye;
Sag, mein Schicksal, wo ist das Finale?*

У поетичних текстах автореференція переважає над референцією і втілюються естетична і метамовна функції мови, тому особливої вагомості у перекладах набувають сигматичні трансформації.

Вихідний текст є моноримом – усі клаузули об'єднані однією точною римою. Однак у тексті перекладу має місце заміна точної рими неточною: для німецької мови рими *Korallen – Magistralen* і *Rallye – Finale* є неточними, оскільки римуються склади з короткими й довгими голосними. Пароніми вихідного тексту *долі – далі* відтворюються у тексті перекладу не в четвертому, а в другому рядку: за допомогою паронімів *Doch – noch*. Нейтральна лексема *летиш* передається експресивною звуконаслідувальною лексемою *saust*.

Сигматичного рівня стосується і заміна метафори на порівняння у першому рядку (*Калина міряє коралі* → *Vogelbeeren sind wie Korallen*). Ця трансформація зумовлює вилучення з комунікативної ситуації протагоніста – персоніфікованої калини (денотативний рівень). Крім того, до комунікативної ситуації залучається і персоніфікована доля ліричного суб'єкта, до якої він звертається в останньому рядку (перлокутивний оптимізатор *Sag* і звертання *mein Schicksal*).

Кінцеве риторичне питання перекладається із заміною смислу: *а що далі?* – зовсім не те саме, що *wo ist das Finale?*. Цьому сприяє характеристика раллі як безглузлого (*sinnlos*), а не як божевільного. Посилене смислом безглуздості, риторичне питання генерує імплікатуру *Das Leben endet*, яка відсутня у вихідному тексті, – тож семантична трансформація взаємодіє із прагматичною.

На синтагматичному рівні спостерігаємо зміну силабо-тонічної метрики (чотирьохстопного ямбу) на тонічний ритм, що є типовою трансформацією при перекладі на німецьку мову. Тонічний вірш є органічним для німецької поезії і має глибоке історичне коріння [1: 173]. А в українській поезії він з'явився тільки на початку 20 ст. Тому перекладацькі трансформації ритму є виправданими як прояв стратегії одомашнення.

Підсумовуючи, слід наголосити на такому:

1. Культурно-семіотичний підхід уможливорює всебічний аналіз перекладацьких трансформацій на усіх рівнях сімеозису, який відбувається на етнокультурному фоні.

2. З точки зору цього підходу, перекладацькі трансформації становлять перетворення знаків вихідного тексту в тексті перекладу з урахуванням взаємодії їхніх характеристик – денотативних, семантичних, сигматичних, синтагматичних і прагматичних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Жирмунский В. М. Теория стиха. Л.: Советский писатель, 1975. 664 с.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
3. Panasiuk I., Schröder H. Kultursemiotische Überlegungen zur Analyse poetischer Übersetzungstexte (Statt eines Vorwortes). *Yeyger G. Augenblicke: Nachdichtungen russischer und deutscher Lyrik*. Berlin : Lit Verl., 2006. S. 11–17.

О. В. Борисова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЇ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НОВІТНІХ ТЕРМІНІВ-СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У СФЕРІ БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІКИ

Актуальність даної теми обумовлена зростаючою потребою у вивченні новітньої економічної термінології і шляхів її відтворення в текстах, адже економіка міцно увійшла практично в усі сфери діяльності. Саме терміни є основою спеціального перекладу і становлять найбільшу складність для перекладача. Коли мова йдеться про новітні економічні терміни, що постійно з'являються в сучасній мові, то варто зазначити, що перекладач стикається не лише з проблемою відтворення вже давно відомих читачам термінів, але й з перекладом новоствореного терміну, що нещодавно увійшов у вжиток мови оригіналу, та зовсім невідомий у мові перекладу. Говорячи про еквівалентність термінів, необхідно відзначити, що через типологічні відмінності між українською і англійською мовами при перекладі термінів з'являються певні семантичні розбіжності.

Одна з особливостей економічної термінології полягає у її доступності для розуміння практично всім членам мовної спільноти, оскільки економічні та бізнесові терміни давно вийшли за рамки вузької спеціальної лексики.

Тим не менш, будь-які спроби упорядкувати терміни без попереднього аналізу понять, які ними позначаються, залишаються безрезультатними. Від економічних термінів, як і від інших науково-технічних термінів, вимагається однозначність, точність, систематичність, стислість та відсутність полісемії. Ці ознаки обов'язково треба враховувати при перекладі.

Однак, іноді трапляється явище багатозначності в економічній термінології. Таким чином, під час перекладу виникають певні труднощі, оскільки в економічного терміну повинне бути єдине визначення, яке включає в себе всі істотні ознаки, тобто такі, які носять економічний характер і мають певне значення в певній галузі економіки. Слід також зазначити, що під час перекладу економічних текстів треба приділяти особливу увагу термінам-словосполученням, які не допускають дослівного перекладу та становлять певні труднощі при перекладі. Такі терміни перекладаються шляхом підбору варіанта, який найточніше передавав би значення терміну в залежності від контексту та в залежності від значення словосполучення в цілому.

Доволі часто задачею перекладача є заміна слова чи словосполучення мови оригіналу більш адекватним еквівалентом, представленим у мові перекладу, що робить його більш зрозумілим для читачів.

Розглянемо найбільш вживані способи перекладу новітніх економічних термінів. По-перше, це *транскрибування*. Цей спосіб перекладу є найпоширенішим як при перекладі неологізмів, наразі він дедалі частіше використовується й при перекладі економічних термінів. Розглянемо наступний приклад: *The alpha geeks are the dominant tribe in Bangalore, the Indian city that invented technology outsourcing.* – *Альфа-гіки – головне плем'я У Бангалорі, світовій столиці і батьківщині аутсорсингу*. Тут бачимо два терміна, які потребують роз'яснення. Перший термін *alpha geeks* – це люди, які мають великий досвід у галузі обчислювальної техніки та суміжних технологій. Другий – *outsourcing /аутсорсинг* – передача компанією частини її завдань або процесів стороннім виконавцям. Це угода, за якою робота виконується людьми з зовнішньої компанії, які зазвичай є також експертами у цьому виді робіт. Як бачимо, другий термін вже не є новим. В обох випадках перекладач використав метод транскрибування. Термін аутсорсинг вже прижився в українській мові, а термін альфа-гіки можна було б перекласти описово.

По-друге, це *калькування*. Цей спосіб перекладу є часто використовується перекладі неологізмів, а особливо – в економічних текстах. Наприклад: *They overwhelmingly named technological change as the main driver of income polarization—more than 40 percent said it was the chief*

cause. –Серед причин поляризації доходів усі вони назвали технологічні зміни, а понад 40 відсотків вважали, що це найголовніша причина.

У цьому прикладі є термінологічне словосполучення *income polarization*: поляризація доходів — одна із найбільш гострих соціально-економічних проблем у світі. Перехід від планової економіки до ринкової призвів до зростання нерівності доходів у всіх країнах саме з «перехідною економікою». Поляризація доходів веде до розшарування суспільства на багатих і бідних.

Термін *income polarization* широко вживається в українській мові та перекладається дослівно. У перекладі використано український еквівалент терміну, який цілком зрозумілий для читача обізнаного в даній сфері.

По-третє, *метафоризація*. Нерідко такі терміни містять у собі метафоричний образ, у перекладі ж існує така сучасна тенденція як відтворення того самого образу й у перекладі, якщо це дозволяють узусні норми мови перекладу культурний фон. Наприклад, використання терміну *Western offshoots* може спантеличити українського читача, який не обізнаний у сфері економіки. Дефініцію до цього терміну запропонував Ангус Маддісон. Згідно класифікації Меддісона, *Western offshoots*— це об'єднання країн, в склад якого входять США, Канада, Австралія та Нова Зеландія: *In the Western offshoots the economy grew by 0.05 percent.* – У «країнах-нароствках» економіка виросла на 0.05 відсотка.

Спостерігаємо в цьому прикладі, що перекладач зберіг метафору «країни-нароствки» та передав термін словосполученням, яке повністю повторює ідею автора взявши його в лапки. Тим самим зробив переклад не лише правильним і доцільним в цій ситуації, але й образним та жвавим.

Після проведених нами досліджень можна дійти висновку, що переклад новітніх економічних термінів досягається шляхом застосування різних способів перекладу, серед яких найчастотнішими є калькування та транскрибування, а також метафоризація. Отже, ми стаємо свідками захоплення української мови новітніми економічними термінами, які потребують тлумачення. Також при перекладі все частіше звертаються до форенізації тексту, про що свідчать калькування та транскодування (перевага на сучасному етапі надається транскрипції). Обов'язком перекладача все ще залишається завдання передати суть самого терміну, не втративши ідеї та образ, які автор він хотів донести.

С. А. Вискушенко, О. В. Мосієнко, Ю. М. Нідзельська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ ІММІГРАЦІЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У лінгвістиці надзвичайно важливими є категорії концептуальної та мовної картин світу. МКС розуміють як такий спосіб відображення дійсності у свідомості людини, який полягає у сприйнятті цієї дійсності крізь призму мовних і культурно-національних характеристик, які є притаманними певній мовній спільноті. Відтак, відомою у сучасному мовознавстві є думка О. Кубрякової, яка вважає, що саме МКС є проекцією концептуальної системи людської свідомості, до якої, ймовірно, входять певні вроджені концепти, концепти, що склалися підчас предметно-пізнавальної діяльності людини. Як неодноразово підкреслено у лінгвістичних дослідженнях, МКС перебуває у синонімічних відносинах з “ментальним світом”, “внутрішньою репрезентацією”, “ментальною моделлю”. Вивченням картин світу займалися багато вчених різних галузей, зокрема такі: А. Белова, О. Корнілов, О. Кубрякова, Д. Лихачов та інші. Таким чином, концепт сьогодні вважають одним із найважливіших термінів у сучасному мовознавстві. Наразі, як відомо, єдиного розуміння цієї ментально-лінгвальної структури немає, але натомість існує традиційний розгляд концептів через призму трьох шарів, поняттєвого, образного та ціннісного, згідно із поглядами В. Карасика та С. Воркачева відповідно.

Відомо, що імміграцію часто вважають важливим мовним та культурним феноменом водночас. Таке явище, яке існувало, існує та, ймовірно, буде існувати в майбутньому, викликає неоднозначне ставлення, адже завдяки міграційним процесам зростає кількість міжмовних та міжкультурних контактів, спостерігаємо за взаємозбагаченням народів, і інтелектуальним, і освітнім. З іншого боку, міграція може спровокувати виникнення або загострення конфліктів між різними етнічними групами, отже, може виникнути нетерпимість, з'явитися різні форми дискримінації.

Перш за все, варто розглянути поняттєву складову досліджуваного нами концепту. Отже, *immigration* визначено у словнику так: *travel into a country for the purpose of permanent residence there*. Додаткового пояснення потребує приклад, який представлений у цьому самому джерелі: ... *when there has been constant talk of immigration and its myriad challenges...* (Bob Greene) [5]. У такому контексті ми можемо спостерігати паралельне вживання поряд з імміграцією ще і низку викликів, які з нею пов'язані, таким чином, зі свого боку, можемо припустити, що виклики будуть складними та неоднозначними.

В англійській мові також часто використовують словосполучення *illegal immigration* та *legal immigration*, вказуючи на легальний або нелегальний процес, а також вживаними вважають *immigration reform*, *immigration policy*, *immigration law*, *immigrational history*, зокрема у цих зразках імміграцію використано в означальній функції. У мовному матеріалі було представлено образне використання аналізованої сутності, наприклад: ... *especially when the subject is as contentious as immigration*. (James Hannan) [5], а саме образне порівняння, яке вводить сполучниками *as ... as*, яке втілює значення суперечливості.

З іншого боку, увагу привертає приклад: “*There is only a passing comment on Chinese and Japanese immigration in the late nineteenth and early twentieth centuries, plus a short section on the truly global wave of immigrants that swept into America after the Second World War” (Nicholas Guyatt) [5], іменник імміграція використано поряд з прикметниками, які позначають етнічність. До того ж, використано метафору для кращого пізнання досліджуваного концепту, а саме *хвиля іммігрантів*, яка також наділена характеристикою глобальності. У цьому контексті варто вказати, що у дослідженні Н. Кириченко саме метафору хвилі міграції розглядає як *природоцентричну*.*

Варто проаналізувати інший приклад, а саме: *The Middle Ages is the story of successive migrations and immigrations* (Janet L. Nelson) [5]. у такому прикладі варто пояснити, що відбувається концептуалізація абстрактної сутності через іншу абстрактну сутність, частковий повтор, а також характеристика послідовності. Існує думка, що перше відоме використання *immigration* було зафіксовано в 1625 році.

Варто розглянути значення *immigrant*, тобто 1) a person who comes to a country to take up permanent residence; 2) a plant or animal that becomes established in an area where it was previously unknown. З іншого боку, *emigrant* пояснено таким чином: *one who emigrates*; наприклад, *a migrant plant or animal*. Розглянемо прикметник *emigrant*, а саме: *departing or having departed from a country to settle elsewhere* [2; 5]. У словнику Cambridge Dictionary було репрезентовано приклади, в яких використано *immigration*, які варто проаналізувати, наприклад: *The prime minister has adopted an inflexible position on immigration* [2]. Використання словосполучення *an inflexible position*, що можливо перекласти як *жорстка позиція, свідчить про складність питання, що пов'язане з імміграцією*. З іншого боку, нашої уваги потребує приклад:

A new immigration law means the US will be dusting off the welcome mat for famous people who want to live in the country [2]. Таким чином, приклад досить образно виражає значення нового імміграційного закону, у цьому випадку з позитивним значенням, тобто бути готовим

гостинно прийняти відомих людей. Варто зазначити, що наступний мовний контекст можна пояснити так, якщо певні обставини допоможуть людям простіше пройти процеси імміграції, тоді можливим видається припущення, що загалом імміграція є складною, наприклад: ... *so that passengers can pass more smoothly through immigration* [2]. Значення зі знаком плюс ми можемо спостерігати у прикладі: *Travel and emigration have broadened the mind and brought unparalleled opportunities to countless families* [2]. На нашу думку, приклад є перебільшенням, що виражається за допомогою словосполучень *unparalleled opportunities, countless families*. Варто розглянути споріднене слово, міграція, яким чином його пояснено у словнику, migration тлумачать так: *the process of animals travelling to a different place, usually when the season changes, наприклад: Scientists track bird populations and migration patterns* [2]. З іншого боку, в енциклопедії Brinannica *immigration* пояснено таким чином [4]: *process through which individuals become permanent residents or citizens of another country*. Також у цьому джерелі зазначено, що історично, процес імміграції вважався значною соціальною, економічною та культурною користю для країн. На нашу думку, така інформація може дещо суперечити експлікації та імплікації прикладів, які було знайдено в матеріалі дослідження. Отже, продовжуючи розглядати це визначення англійською мовою “*. The immigration experience is long and varied and has in many cases resulted in the development of multicultural societies*” ми можемо погодитися, що багато країн характеризуються широкою різноманітністю культур та етнічностей, існування яких пов’язують з попередніми періодами імміграції [4].

У науковій роботі Кириченко Н. були використані такі колокації зі словом міграція: *the immigration mess, uncontrolled hostile immigration, fear about immigration, to start a war on illegal immigration* [1], перераховані словосполучення мають негативне значення. Розглянемо метафоричне вживання, *Uncontrolled immigration is economic suicide* [Цит. за 1]. У прикладі представлено концептуалізацію абстрактного через абстрактне, самовбивство використано із означенням економічне, імпліковано негативне значення.

Про велику кількість мігрантів, про значні масштаби міграцій загалом міститься інформація в прикладах: ... *a swarm of people coming across the Mediterranean; ... large-scale waves of poor immigrants are devastating our country's coffers* [Цит. за 1]. Крім того, в останньому прикладі образність виражено через метафоричну діяльність, тобто спустошення скринь, іншими словами завдають шкоди фінансовому становищу країни.

На нашу думку, враховуючи часте вживання метафори *flood of immigrants*, можна припустити, що її образний смисл дещо зникає.

Кириченко Н. у своїй науковій розвідці вказує, що під час дослідження було зроблено такі висновки, що більшість людей пізнають сутність імміграція за допомогою концептуальних метафор. Вчена також наголошує, з чим ми абсолютно погоджуємося, що імміграцію можна порівнювати із великою кількістю речей. У своїй праці вона презентує три основні метафоричні моделі, а саме: антропоморфічну, природоцентричну, артефактнау, які, у свою чергу, здатні підтвердити, що усі порівняння спонукають домінуючі негативні почуття [1].

У перекладі з іврити *aliyot* в англійській мові означає “to go up”, що у буквальному смислі означає підійматися вгору. Таке позначення імміграції до Ізраїлю має два основних компоненти значення, а саме: 1. *The honor of being called up to the bimah to recite the blessings before and after the Torah reading*; перше значення вважаємо типовим для релігійної сфери спілкування, до речі під час єврейської церемонії Bar Mitzvah сходження задля читання благословень здійснюють члени родини або друзі; 2. *The act of immigrating to Israel*. Другий компонент значення є актуальним для нашого дослідження. Необхідно зазначити, що в англійській мові ця номінація, як правило, вживається з дієсловом “make”, тобто *to make Aliyah*. Розглянемо приклад: “*Did Lisa and her husband make Aliyah? I heard they wanted to live in Tel Aviv*” [3 : 5]. Варто зазначити, що у дослідженні варто пояснити слово *diaspora*, яке безпосередньо пов’язане із сутністю імміграція. Відтак, *diaspora* походить від грецького слова зі значенням “dispersion”, тобто розсіювання [3 : 35]. Цей самий термін можна використовувати для позначення єврейських спільнот, їх жителів, які живуть поза межами держави Ізраїль.

Отже, варто зазначити, що у роботі ми спостерігали в основному реалізацію негативного образного потенціалу міграційних процесів. *Перспективою* майбутніх наукових пошуків вважаємо подальший аналіз концепту ІММІГРАЦІЯ, його ціннісного та образного аспекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кириченко Н. Р. Linguistic Manifestation of the Concept of Immigration in the English and American Press / Лингвистическая манифестация концепта иммиграция в английской и американской прессе / Н. Р. Кириченко URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/linguistic-manifestation-of-the-concept-of-immigration-in-the-english-and-american-press> (дата звернення: 10.04.2021).
2. Cambridge Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/> (дата звернення: 16.04.2021).
3. Dictionary of Jewish Words. Updated and Expanded / [ed. by J. Eisenberg and E. Scolnic]. – Philadelphia: The Jewish Publication Society, 2006. – 210 p.

4. *Encyclopaedia Britannica* URL: <https://www.britannica.com/> (дата звернення: 17.04.2021).

5. *Merriam-Webster Dictionary* URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 16.04.2021).

Д. К. Восвідко, В. Д. Бялик
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФУНКЦІЇ ТЕРМІНА

Питання функціональних особливостей термінів не вирішено в сучасному термінознавстві й донині, що зумовлено різницею поглядів науковців на сутність терміна як одиниці спеціального знання. Так, наприклад, С. Г. Гриньов, поряд із номінативною та дефінітивною функцією термінологічних одиниць, виокремлює також діагностичну, комунікативну, інформативну, прагматичну [1: 55–56]. Визначені функції пов'язані з процесами отримання, перероблення, збереження та трансляції спеціального знання.

На думку А. В. Лємова, терміни виконують сигніфікативну, ідентифікативну, дистинктивну, дефінітивну, комунікативну, когнітивну, прагматичну функції [3: 138–139]. В. М. Лейчик виокремлює такі функції терміна: комунікативне, що дозволяє йому слугувати засобом передавання знань, інформаційну, евристичну, тобто функцію відкриття нового знання, дидактичну, когнітивну [2: 17].

Особливий інтерес викликає когнітивна функція термінів, що не зводиться ані до номінативної, ані до сигніфікативної функцій. Вказана функція визначає та віддзеркалює результат процесу пізнання людиною сутності певного спеціального поняття, явища професійної сфери тощо, яке спочатку може бути «не просто мисленнєвим образом, але й проявом чуттєвого пізнання (на цьому факті базується можливість створення термінів-метафор і метонімії) [4: 71]. Когнітивну та комунікативну вважаємо основними функціями термінів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринев С. В. Исторический систематизированный словарь терминов терминоведения. М. : Изд-во МПУ, 1998. 144 с.
2. Лейчик В. М. Терминоведение : предмет, методы, структуры. М. : Либроком, 2012. 264 с.

3. Лемов А. В. Система, структура и функционирование научного термина (на материале русской лингвистической терминологии). Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 2000. 192 с.

4. Суперанская А. В. Общая терминология : вопросы теории / отв. ред. Т. Л. Канделаки. М. : Книжный дом «Либроком», 2012. 248 с.

O. V. Halaibida
Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University

RENDERING IMPLICATURES IN LITERARY TRANSLATION

The implicit meaning is a complex linguistic phenomenon which is a characteristic feature of the belles-lettres and publicistic styles, as well as the spoken language. The notion of 'implicature' is not only related to the type of discourse, but it also seems to depend on the very essence of language. It's a kind of language conventional.

In the literary text implicature is consciously employed by the author, aimed at increasing the depth of the text in accordance with its aesthetic and stylistic function. Implicit cultural information is dictated by differences between source and target cultures. Very often what is considered general knowledge in the source language culture is unknown to the target-language audience.

The notion of implicature was introduced into linguistics by Paul Grice in 1975 [7]. He stressed the importance of distinguishing between what is said and what is implicated.

Rendering implicative meaning in translation was investigated by M.Baker, Z.H.Laharomi, A.S.Abdellah, G.Toury. Among strategies of implicature translation scholars distinguish preservation, modification and explicitation [8]. Zahra Hassani Laharomi states that preservation was revealed to be the most frequent strategy, attesting to the significance of the adequacy of implicature translation; modification and explicitation were the second and the third most frequent strategies respectively. However, the frequency of modification and explicitation increased. It seems that the trend of the norm of implicature translation moves toward acceptability [8].

In translation process it is first of all important to understand the meaning of the phrase. "If we do not understand the meanings of the words and structures used in a text, we cannot work out its implied meanings", states Mona Baker [5: 229]. But it is a well-known fact that the knowledge of extra-linguistic information is crucially important for adequate rendering of the pragmatic intention of the author.

As well as the conventional meaning of words, each language also employs conventionalized expressions and patterns of conveying implicatures. In other words, in every language there will be conventional associations between certain linguistic patterns and certain inferable meanings [5: 229-230].

The aim of our research is to identify implicatures in simile structures in the most acclaimed collection of essays *Delight* of a famous British writer J.B.Priestley (1894–1984). These essays are rich in different conventional and conversational implicatures. They require from the reader the knowledge which would facilitate the decoding of the message. E.g.: *I manage my own affairs with as much care and steady attention and skill as — let us say — a drunken Irish tenor. I swing violently from enthusiasm to disgust. I change policies as woman changes hats* [10: 148]. Calque translation ‘п’яний ірландський тенор’ would be inappropriate in this context as this notion is not familiar to Ukrainian readers. In this sample acceptability and naturalness of translation is more important than accuracy. But why is it that the author describes fluctuation of the character’s mood, which is understandable from the context, comparing it to *a drunken Irish tenor*?

The Irish had a significant weakness for drink. Alice Mauger in the article “The rise, fall and debunking of ‘the drunken Irish’ stereotype” remarks that the “drunken Irish” stereotype has deep roots. Plato described the Celts as “drunken and combative”[4]. This phrase is understandable to the English but hardly comprehended by the people who are not so much acquainted with history and traditions of the Irish. So, for rendering this simile in translation it is quite reasonable to use a Ukrainian lexeme *гульвіса*, that has in its semantics the reference to carelessness, drinking, quarrelsome and singing habit of a person. The modulation technique provides naturalness of translation and adequate rendering of the meaning of the idiom. It preserves the image and cultural norms, adapting them to the target culture realities.

Another example: *It is in my tennis that I am a creature of moods and inspiration [...] I never know myself whether I shall look like Tilden or tushery* [10: 182].

First of all it is necessary to understand who and what was *Tilden* and what is *tushery*. William Tilden (1893–1953), known as Big Bill, a US tennis player who won the US singles championship (1920–25, 1929) and the British singles championship (1920–21, 1930) [6]. Tushery – writing of poor quality distinguished especially by the presence of affectedly archaic diction [9]. Taking this into consideration, the possible variants for translation may be *грати майстерно чи невміло* (modulation, loss of simile) or *грати майстерно, як відомий американський тенісист Тілден, чи невміло, як дилетант* (preservation of the image and explicitation).

So, implicatures deserve special careful attention in translation process, it is important to identify them and then provide adequate translation to preserve coherence and cohesion of the text. The choice of techniques for rendering implicative meaning depends on the context, background knowledge of the translator and target text audience.

REFERENCES

1. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М.: Высш. школа, 1986. 416 с.
2. Гюббенет И.В. К проблеме понимания литературно-художественного текста (на английском материале). М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. 112 с.
3. Abdellah A. S. The translator's dilemma – Implications and the role of the translator. *Translation Journal*. 2004. Volume 8, No 2. URL: <https://translationjournal.net/journal/28liter.htm>
4. Alice Mauger. The rise, fall and debunking of ‘the drunken Irish’ stereotype. URL: <https://www.rte.ie/brainstorm/2020/0310/1121342-drunken-irish-stereotype/>
5. Baker M. In other word: A course book on translation. London and New York: Routledge, 1992. 304 p.
6. Collins online English dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tilden>
7. Grice H.P. Logic and conversation. *Syntax and semantics*. New York: Academic Press, 1975. P. 41-58.
8. Laharomi Z.H. Conversational Implicatures in English Plays and Their Persian Translations: A Norm-governed Study. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*. Vol. 2 No. 5. URL: <http://www.journals.aiac.org.au/index.php/IJALEL/article/view/947/877M>
9. Priestley J.B. Delight. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.533010>
10. Toury G. The nature and role of norms in translation. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins, 1995. P. 53-69

ПОНЯТТЯ НЕОЛОГІЗМУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Постійний розвиток мови, її збагачення, що здійснюється за рахунок появи нових слів, які слугують засобами позначення нових понять та явищ, відбивається й у текстах науково-технічної літератури. Функціонування неологізмів (нових слів) у науково-технічних текстах пов'язано з бурхливим розвитком науки та техніки та відповідною необхідністю позначення та пояснення нових явищ, понять, об'єктів.

У дослідженнях, присвячених вивченню поповнення лексикону поряд із терміном «неологізм» уживаються також такі одиниці, як «нова лексика», «лексична інновація», «новоутворення», «актуальний дериват», «лексичні та дериваційні новоутворення», «некодіфікована лексика». Термін «неологізм» на сьогоднішній день є найбільш розповсюдженим і загальноприйнятим.

Під неологізмом розуміють «слово чи сполука, використанні мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні й усвідомлюються як такі носіями мови» [2: 15]. Інші визначення неологізму можуть бути більш чи менш точними. Під неологізмами розуміють також слова та словосполучення, що сприймаються носіями літературної мови окремого національно-територіального варіанта як нові (за формою або змістом) [3: 7].

Неологізми поділяються на кілька видів: нові слова (лексичні неологізми), нові сталі словосполучення (фразеологічні неологізми), нові лексико-семантичні варіанти або нові семантичні варіанти сталих словосполучень (семантичні неологізми) [3: 14]. На думку Л. Г. Верби, серед неологізмів можна виділити: власне неологізми (новизна форми поєднується з новизною змісту), трансномінації (новизна форми слова поєднується зі змістом, що раніше передавався іншою формою), семантичні інновації або переосмислення (нове значення позначається формою, яка вже була в мові) [1: 20]. Серед неологізмів розрізняють лексичні одиниці та фразеологічні інновації. На прикладах стійких неологічних фразеологізмів можна спостерігати їх семантичну еволюцію, особливо їх перетворення в повністю або частково немотивовані словосполучення, тобто у фразеологічні одиниці у вузькому розумінні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця : Нова книга, 2003. 203 с.
2. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
3. Сенько Е. В. Теоретические основы неологии. Владикавказ : СОГУ, 2001. 135 с.

Д. К. Головка, В. Д. Бялик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОГО ЕТИКЕТУ

На сьогоднішній день в науковій літературі існує велика кількість визначень етикету. Одним із найбільш поширених є визначення цього поняття, запропоноване у словнику з етики: «сукупність правил поведінки, що регулює зовнішні прояви людських взаємовідносин» [1: 427].

Відомо, що вперше термін «мовленнєвий етикет» був використаний російським дослідником В. Г. Костомаровим [2: 56]. Найбільш повним визначенням поняття вважається визначення, надане Н. І. Формановська. Під мовленнєвим етикетом науковець розуміє «правила мовленнєвої поведінки, система національно специфічних стереотипних формул спілкування, прийнятих суспільством для встановлення контакту співбесідників» [5: 9].

Надаючи вказане визначення, науковець також вважає, що феномен етикету повинен вивчатися комплексно [5: 10]. У зв'язку з цим І. А. Стернін зазначає, що вивчення мовленнєвого етикету повинно включати опис зовнішнього вигляду та етикету поведінки [4: 13].

Р. А. Газізов підтверджує, що в спілкуванні важливу роль відіграють не тільки мовні одиниці, але й «зовнішній вигляд мовців, їх поведінка, невербальні компоненти спілкування, які разом і складають комунікативний етикет» [1: 36]

Науковець також вказує, що поняття комунікативного етикету є більш широким, ніж поняття мовленнєвого етикету. Останній розглядається науковцем як одна із структурних частин комунікативного етикету, який визначається ним як «сукупність стандартизованих норм і правил соціальної поведінки, що регламентують комунікативні взаємодії учасників

спілкування в різних сферах людської діяльності відповідно до соціальних приписів і вимог» [1: 35].

Аналізуючи структурну організацію комунікативного етикету як комплексного явища, Р. А. Газізов виокремлює вербальний і невербальний комунікативних етикет, а також етикет поведінки та етикет зовнішнього вигляду [1: 40]. Всі норми, правила та традиції спілкування певної лінгвокультурної спільноти, що реалізуються в процесах комунікації, знаходять своє відображення в цих компонентах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Газізов Р. А. Коммуникативная категория вежливости в немецкой лингвокультуре (ситуативно-стратегический анализ) : монография. УФА : БашГУБ, 2017. 340 с.
2. Костомаров В. Г. Русский речевой этикет. *Русский язык за рубежом*. 1967. № 1. С. 56-62.
3. Словарь по этике / под ред. А. А. Гусейнова, И. С. Кона. М. : Политиздат, 1989. 448 с.
4. Стернин И. А. Русский речевой этикет : учебное пособие. Воронеж : Изд-во «Истоки», 2003. 185 с.
5. Формановская Н. И. Речевое общение : коммуникативно-прагматический подход. М. : Русский язык, 2002. 216 с.

Деревенько А.Ю., Іевітіс І.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛЕНГУ В РОМАНІ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА «НАД ПРІРВОЮ У ЖИТІ»

Переклад художніх творів завжди викликає труднощі, що пов'язані з адекватним відтворенням змісту та збереженню сенсу оригіналу. Особливої уваги заслуговує безеквівалентна лексика, а саме – сленг як емотивно маркований пласт мови, що виражає картину світу молодіжного соціуму. На сьогодні теоретики та практики перекладу намагаються вирішити цю проблему шляхом пошуку тактик перекладу молодіжного соціолекту.

Відомо, що в цільовій мові не завжди існують адекватні відповідники, які б відтворювали сенс та зберігали стилістичне забарвлення, тому зазвичай вони перекладаються за допомогою нейтральної лексики – просторіччя. Крім того, у випадку перекладу українською мовою виникають складнощі при розробці словника сленгу взагалі. Це пов'язане із тим, що довгий період,

перебуваючи під впливом близькоспорідненої мови сусіда, українська поступово засмічувалась популярним на той час російським сленгом [1: 77]. Тому в романі прослідковуємо елементи суржику, наприклад, "*terrific-looking girl*" – шикарна ціпочка, "*goddam bags*" – гемонські чемодани, "*goddam picture*" – чортова карточка, хоч мається на увазі світлина, і т.д. [2; 3].

Слід зазначити, що вибір відповідників залежить від особистих вподобань, компетенції перекладача та соціокультурного контексту часу. Роман, який в США викликав шквал критики через відвертість та грубість, Рита Райт-Ковальова вирішила модифікувати, згладивши експансивний ідіолект головного героя та у цілому зменшивши кількість вульгаризмів, аби пристосувати твір до радянської цензури. Однак, навіть у таких рамках перекладачці вдалось майстерно відібрати найточніші відповідники для збереження стилістичної єдності твору. Наприклад, слово "*apiece*", що означає "на кожного", вона віртуозно переклала "на брата" ("*по инфаркту на брата*"), "*stuff*" у значенні приладдя – "вся эта петрушка", "*stupid hill*" у повній відповідності з тональністю героя – "треклятая горка" [2; 4].

У випадку Логвиненка прослідковуємо стратегію суто авторського перекладу з елементами одомашнення, відповідно націленого на ширше коло української аудиторії. Перекладач змінює прагматику індивідуальної мови героя, наповнюючи його лексикон метафорично-образними фразеологічними єдностями. Тому україномовний Голден Колфілд вживає такі яскраві порівняння та оригінальні вислови, як "забандюрилося постриміти", "гахнуло, що свічки в очах засвітили", "не заманиш бубликом", "зашморг на шию", "язиком клепають" і т.д. [6: 46]. Хоч ступінь емоційності та колоритності у російському варіанті істотно відрізняється, обидва перекладачі використовують прийом модуляції, виражаючи сленгову лексику за допомогою метафоричних та метонімічних засобів для збереження загального ефекту твору. Це яскраво виражається у наступному прикладі, коли Голден описує дочку директора: "*She wasn't exactly the type that drove you mad with desire*" [2]. У Логвиненка маємо "Тільки ж вона не з тих, у кого можна вклепатися по самі вуха" [3], тоді як у Райт-Ковальнової стримане "... не такая это девчонка, чтоб по ней с ума сходитъ" [4]. А втім, український перекладач також спорадично нейтралізує деякі стилістично марковані одиниці, наприклад, перекладаючи слово "*dough*", як "гроші", хоч це абсолютно сленговий варіант лексеми "*money*", який має еквіваленти "капуста" та "бабло". Варто наголосити, що Селінджер вжив у творі обидва слова, аби звернути увагу на різницю умов використання цих лексем [5: 323].

Згадуючи про хлопця із рекламного оголошення школи Пенсі, Голден вживає сленгізм "*some hotshot guy*", наголошуючи на вихвалянні юнака, який скаче на коні, граючи у поло. Відповідно до сучасного молодіжного

соціолекту ідеально підійшло б зневажливе "позер", однак, в перекладі маємо "такий собі хвацький жевжик" та "этакой хлюст" з дещо різними відтінками у значенні, адже перший варіант підкреслює сему легковажності, а другий – підступності. Говорячи про директора, головний герой називає його "phony slob", яке цілком рівнозначно перекладено, як "пустомолот" та "трепло несусветное". Звернемо увагу на прикметник цього словосполучення, який зустрічається в оригіналі 42 рази, наголошуючи на невдоволеності героя тогочасним корумпованим, лицемірним, фальшивим та розбещеним суспільством. В інших випадках перекладу Райт-Ковальнової "phony" отримало найменування "липовий", яке швидко поширилось серед радянської молоді. Словом, яке так само запам'яталось читачам перекладу Логвиненка, стало незвичне запозичення "каналія" – в оригіналі ж "old", що використовується у фамільярному тоні "old Phoebe", "old Maurice", "old Spencer" та зовсім не набуває конотативного значення підступної та хитрої людини. Лексема "canaglia" містить латинський корінь ("canis" – собака) та італійський суфікс ("aglia" – додає узагальнення та принизливості). Оскільки слово не зовсім відповідає оригіналу та чуже українській молоді, еквівалентними, на нашу думку, були б варіанти "старий" згідно з вихідним текстом або "собацюра" чи "скотиняка", які зберігають ідею Логвиненка. Останнє, однак, має виражений політичний характер в українських реаліях, що викликало б небажані асоціації [2; 3; 4].

Проаналізувавши два переклади, ми можемо зробити висновок, що жоден із них не може вважатися еквівалентом оригіналу, адже через велику кількість перекладацьких трансформацій, зокрема одомашнення Логвиненка та нейтралізацію сленгових одиниць Райт-Ковальнової, переклади втратили зв'язок з оригіналом, адже деформували образ головного героя та задум автора. З огляду на це, мінімізація суб'єктивної деформації – одна з найнеобхідніших засад адекватного перекладу художньої літератури, адже гарантує правильне визначення та відтворення сленгу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Радецька С. В. Відтворення ідіолекту підлітка у повісті Дж. Д. Селінджера "Над прірвою у житі": особливості передачі сленгізмів / С. В. Радецька // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Філологічні науки. - 2016. - Кн. 2. - С. 76-80.

2. Salinger J. D. : "The Catcher in the Rye": [Електронний ресурс] / J.D. Salinger. –Access mode: <https://www.ae-lib.org.ua/salinger/Texts/TheCatcherInTheRye-en.htm>

3. Селінджер Дж. Д. : "Над прірвою у житі" : [Електронний ресурс] / Дж. Д. Селінджер : [переклад О. Логвиненка]. – К.: Молодь, 1984. – Режим

доступу до джерела: <https://www.ae-lib.org.ua/salinger/Texts/TheCatcherInTheRye-ua.htm#01>

4. Сэлинджер Дж. Д. : “Над пропастью во ржи” : [Електронний ресурс] / Дж. Д. Сэлинджер : [перевод Р. Райт-Ковалевой]. – М., 1975. – Режим доступу до джерела: https://www.ae-lib.org.ua/texts/salinger_the_cather_in_the_rye_ru.htm

5. Плетенецька Ю. М. Переклад жаргонізмів, сленгу, вульгаризмів та різновидів соціального діалекту в творі Дж. Селінджера "Над прірвою в житті" / Ю. М. Плетенецька // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. - 2016. - Вип. 61. - С. 321-324.

6. Ребенко М. Ю. Суб’єктивна деформація стилістичного інваріанту оригіналу роману “The Catcher in the Rye” Дж.Д. Селінджера у художніх перекладах / М. Ю. Ребенко // Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 3. – С. 44–51.

В. В. Домбровський, І.В. Ієвітіс
Житомирський Державний Університет ім. Івана Франка

АМЕРИКАНСЬКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА БІТ-ПОЕЗІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Біт-література – це творчість представників «біт-покоління» (іноді називаються «розбите покоління»), діячів культури, що існувало в Америці середини ХХ століття. Основними темами цієї літератури були революційні погляди, відкидання консервативних стандартів та ідеалів, капіталістичного матеріалізму, сексуальна революція, легалізація наркотичних речовин тощо. Представників біт-покоління розглядають як революціонерів серед консервативних звичаїв США. Серед них виділяють таких літераторів, як Вільям Берроуз, Джек Керуак, Ален Гінсберг, Гері Снайдер та інші.

У 2007 році, поет, прозаїк, перекладач Юрій Андрухович видав збірку «День смерті пані День», до якої увійшли його переклади відомих творів біт-поетів. Збірка й по цей час вважається найповнішим виданням біт-поезії українською мовою. Кандидат філологічних наук Інституту Літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, Ганна Стембковська у своїй критиці до антології Андруховича, писала про збірку: «творча інтуїція допомогла йому створити пам’ять про неіснуючий досвід – у 1001 раз відкрити Америку» [1]. І справді, з появою настільки обширної збірки перекладів, для того часу, маргінальної поезії, багато читачів змогли поринути у той світ, що вирував на околицях Нью-Йорка, Сан-Франциско та Лос-Анджелеса менш ніж сторіччя тому. Завдяки такому поштовху, в Україні з’являються окремі перекладацькі колективи та об’єднання, спрямовані на видання перекладу

біт-поезії. Одним з таких колективів є перекладацька група «VERВація», до складу якої входять перекладачки Тетяна Родіонова, Вероніка Ядуха та Юлія Дідоха, що сформувалася у 2013 році в Хмельницькому, на базі проекту «Хмельницький Вуличний Університет» [2]. Основною проблемою перекладу подібної літератури є величезна кількість подій, ідей та настроїв, що не відповідають реаліям та, враховуючи найпоширеніші теми біт-поезії, менталітету українського читача. Крім цього, бітники (саме так преса скорочено називала представників біт-покоління) полюбляли використовувати у своїй поезії топоніми, зазвичай невідомі українському читачеві через брак знань у географії США та загалом невідомі: навряд чи Гінзберг писав би про смерті від передозування у таких всесвітньо відомих місцях, як Таймс Сквер, або підніжжя статуї свободи. Більшість місць, де відбуваються такі доволі неприйнятні події є реальними, але невідомими через непопулярність у медіа та літературі. Це дає перекладачам додатковий виклик – перекласти поему так, щоб читач зрозумів оточення, в якому відбувається розповідь.

Таким чином, при перекладі поеми Гері Снайдера «Посеред серпня у сторожці на горі Савердоу» [3], колектив «VERВація» використав примітку, що пояснювала оточення та передумови написання поеми: «у 1952-1953 роках Снайдер працював у національному лісі Маунт Бейкер». Хоча у поемі немає конкретного топоніму «ліс Маунт Бейкер», розуміння сетингу поезії дозволяє читачеві краще зрозуміти прихований сенс поеми. І хоча Снайдер був енвайронменталістом, тобто захисником природи, сенс поеми не в красі лісу. Снайдер пише: «Down valley a smoke haze; Three days heat, after five days rain; pitch glows on the fir-cones; across rocks and meadows; swarms of new flies.; I cannot remember things I once read; A few friends, but they are in cities.; Drinking cold snow-water from a tin cup; Looking down for miles; Through high still air;». Перекладацький колектив «VERВація» переклав поему наступним чином: «внизу в долині димна імла; три дні спеки після п'яти днів дощу; блищить смола на ялинових шишках; над скелями й луками; копошиться мошकारа.; я заледве пригадую те, що колись читав; маю кількох друзів, та вони по містах.; п'ю холодну талу воду з металевої чашки; дивлюсь у далечінь; крізь застигле гірське повітря;»

Насправді, сенс поеми полягає у тому, що оповідач, на лоні природи, забуває мирські насолоди. Рядок «Я заледве пригадую те, що колись читав» може означати, що оповідачеві вже нецікаві людські роздуми про життя, політичні статті та художні твори. Він знаходить себе у тиші лісу, а не галасі індустріальних міст, тож каже, що його друзі по містах. Він далеко від друзів, далеко від міст, а тому далеко від тогочасних норм та канонів. І хоча на перший погляд може здатися, що дана поема – лише про красу природи

та відлюдництва, такі метафори вказують на ідеї відмови від «міських», тобто загальноприйнятих норм, що більше корелює з ідеями біт-покоління.

Рядок «swarms of new flies» перекладено як «копошиться мошкара». Таким чином перекладач упускає підтекст рядка: прикметник «new», тобто «новий», може вказувати на те, що оповідач провів достатньо часу у відлюдництві, щоб перелічити усіх мошок над скелями й луками (across rocks and meadows). Це означає, що для відчуження від норм, людина повинна провести багато часу на самоті та пізнати саму себе й світ навколо неї. Якщо перекладати даний рядок дослівно, тобто «нові рої мошок», або «роїться нова мошкара», втрачається естетичний елемент поеми: дієслово «копошиться» має більш позитивну конотацію, аніж «роїться».

Перша половина поеми слугує як зачин, в якому описується безпосереднє оточення оповідача, краса пейзажів навколо нього, флора, фауна, та навіть погодні умови. Другий рядок несе більше інформації про його внутрішній стан. Назва поеми також натякає на її підтекст: «Посеред серпня у сторожці на горі Савердоу». Сторожка – це приміщення для сторожа, або вартового. Зазвичай це приміщення оснащено лише радіостанцією для повідомлення про незвичайні випадки найближчим службам. Відсутність будь яких розваг, що присутні у житлах міських жителів того часу (наприклад, телевізора), може призводити до подібних глибинних роздумів, які викладено в поемі. Зрештою, в ній описується краса природи та внутрішній стан оповідача, що її спостерігає: він розуміє, що краще почувається на лоні природи, зі своїми думками, аніж у галасі міста.

З усієї творчості біт-поетів, творчість Гері Снайдера вважається найбільш «приземленою», тому що вона не описує шокуючих реалій, а лише пропагує єднання з природою та, як результат, із собою як людиною. Це лише одна з найпоширеніших ідей біт-покоління: відчуження від загальноприйнятих норм та стандартів, та відмова від розкоші заради єднання зі своїм «я». Існує безліч інших прикладів біт-літератури, але ідеї, викладені в них, не допускаються до публікації у деяких країнах і по цей день, через їх прогресивність та революційність. Зрештою, творчість завжди була двигуном прогресу, а ідеї, що раніше були неприйнятними, ставали загальнодоступними завдяки їх висвітленню у творах літератури, музики та живопису. Можливо з поширенням біт-поезії, ідеї емансипації митців, лібералізації та просвітлення, стануть більш поширені, а сприятимуть цьому саме якісні переклади неї мовами країн, у яких вони потребують реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Стембковська Г.О. Критика до збірки «День смерті пані День» Ю. Андруховича. URL: <https://www.livelib.ru/book/1000307660-den-smerti-pani-den-yurij-andruhovich>;

2. Група «VERВація» у Facebook. URL: <https://www.facebook.com/groups/verbacia> (дата звернення: 27.04.2021);
3. Гері Снайдер. «Mid-August at Sourdough Mountain Lookout» у перекладі колективу VERВація. URL: <https://litcentr.in.ua/load/300-1-0-3047>

Н. М. Дяченко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ РИТОРИКИ

ОЛЕГА ЛЯШКА

У сучасному світі політичний дискурс розглядається не лише як виразник суспільно-політичного життя країни, а й як носій елементів її культури, загальних, національно специфічних та інституційних цінностей, котрі ретранслюються під час політичної комунікації. Тому мова в устах політиків перетворюється на важливу складову політичної діяльності, яка необхідна для впливу, керування життям країни, суспільством і світоглядом громадян.

Мова політики формується на основі національної мови, однак має й свої власні характерні риси. Політики, політичні партії або інші політичні суб'єкти послуговуються мовою для досягнення різноманітних поставлених цілей. Це забезпечується спеціальною політичною лексикою, вибором й організацією певних структур вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, що складаються між суб'єктами в політичній діяльності.

Мета нашої розвідки – розглянути лінгвальні особливості публічних виступів Олега Ляшка як представника сучасного політикуму, який власним стилем риторики та демонстративною поведінкою постійно намагається привертати до себе увагу аудиторії (щодо комунікативно-стратегічних особливостей його мовлення див: [1]). Матеріалом для дослідження стали виступи політика, розміщені на сайті Радикальної Партії Олега Ляшка та офіційному каналі Олега Ляшка на YouTube.

Маркером його затребуваності є запрошення до участі в різних телепрограмах, особливо коли потрібно порушити дражливу тему чи взагалі перетворити подію на фарс. Такі постаті, як Олег Ляшко, привертають увагу аудиторії до себе, тим самим спонукають народ до певної відповіді, реакції,

що дуже впливає на рейтинги як каналу, програми, так і самого політика. Він чудово розуміється на електоральних настроях, запитах народу, який ототожнюється переважно з простими людьми, тому звертається відповідною дохідливою мовою до аудиторії. Для виступів з трибуни Верховної Ради та в ЗМІ вигідним є образ правдоруба, якого намагається дотримуватися Олег Ляшко, адже персонально він ні за що не відповідає.

Кожен політик усвідомлює необхідність оволодіння таким стилем спілкування й нормами літературної мови, які дали б змогу досягти бажаного результату. Під час підготовки до виступу виникає потреба правильного komponування, розташування мовних одиниць, тобто всього того, що становить суть та специфіку побудови політичної промови. Саме тому тексти для публічних виступів політиків пишуть здебільшого спеціально навчені фахівці – спічрайтери, які контролюють правильність побудови ораторської промови, її точність, лаконічність і ясність. Але не лише грамотно структурований текст політичного виступу впливає на слухачів. Успішному політичному діячеві слід мати запаси знань із риторики, лінгвістики та психології, які допоможуть ефективно створити, подати текст і справити бажаний ефект на аудиторію. Впливовість промов забезпечуються за допомогою різноманітної лексики, уживанням відповідних синтаксичних стилістичних фігур (епіфора, анафора, паралелізм, риторичне запитання тощо), певних синтаксичних конструкцій, синтаксичних синонімів тощо.

Олега Ляшка намагається якомога частіше з'являтися на публіці. Його можна побачити на різних мітингах, зустрічах, конференціях і, звичайно, у Верховній Раді. Послугуючись простою розмовною мовою, просторіччями, діалектизмами, Ляшко самоствердився в образі справжнього «народного політика». Адже для частини аудиторії він став (і сам себе так позиціонує) чи не єдиним борцем за справедливість і захисником народних інтересів серед парламентарів.

Однією з найхарактерніших і найяскравіших ознак мови політичного діяча є його експресивна лексика, за допомогою якої він має намір вплинути на слухачів, зацікавили їх. Але, як відомо, такий стиль мовлення є недоречним для офіційних заходів. Наприклад, використання слів «*дурите*» замість «обманюєте», «*бабло*» замість «гроші», «*болячка*» замість «хвороба» та ін.

Лідер Радикальної Партії часто апелює до соціальних проблем, тому в словниковому запасі відповідна лексика, наприклад: *пенсія, зарплата, копійки, земля, молоко, платіжки, годувати* та ін. А з початку війни на Донбасі до активного словника політика потрапила військова лексика, яку

максимально використовували під час виборчої кампанії: звільнення, деокупація, десепаратизація, тимчасово окуповані території, агресор, припинення вогню, роззброєння сепаратистів, виведення російських військ та ін.

Образ «народного борця» підсилюється використанням просторічних висловів, фразеологізмів, які не вписуються в офіційно-діловий тон виступів, наприклад: *«йдіть і не вертайтесь»*, *«баба ягодка опять»*, *«як віл відпахали»*, *«вперед ногами винести»* та ін.

Хоча сам політик розмовляє українською і спонукає кожного державного діяча послуговатися лише національною мовою, іноді спостерігаємо вкраплення росіянізмів у мові Олега Ляшка: *детдом, чемодан, рожжа, все до лампочки*.

Усне мовлення Олега Ляшка посилюється за допомогою стилістично знижених лексем. Політику притаманні жаргонні слова як із кримінальної, так і молодіжної сфери вжитку: *«Пане Москаль, якщо говорити вашою ментовською фігньою, ... – сиди і мовчи, мент галімиий»*; *«Оці регіонали, комуністи «шарахалися» від цих людей, як чорт від ладана»*; *«Українські козаки – найкрутіші! І так було, є і буде завжди!»*.

У мережі Інтернет розміщено досить велику кількість відео виступів Олега Ляшка, які містять ненормативну лексику, лихослів'я. Найуживанішою лайкою політика є його «фірмове» слово *«скотиняка»*, яке можна почути досить часто з уст народного депутата: *«Ви гірше Януковича, скотиняки!»*; *«Досить дурити українців, скотиняки!»*. Суттєвим щодо використання лихослів'я в публічній сфері (іноді й у прямих ефірах телеканалів) є продуманий комунікативний намір: обценні елементи не варто оцінювати як невихованість чи емоційну нестриманість людини, навпаки, це влучний і продуманий стиль поведінки, користуючись яким оратор, з одного боку, намагається самоствердитися, відчувати свою вседозволеність, а з іншого, – спровокувати або й принизити опонента.

З-поміж ненормативних для публічної комунікації одиниць відзначимо морфологічні діалектизми, особливо на рівні вимові закінчень дієслів (*зробе, носе, виходе, трате, заробе* та ін.).

Під час публічних виступів політик іноді неправильно наголошує слова: *гово'рю, приве'ли, вжи'вання, пода'ткова, оди'надцять, то'му* та ін.

Синтаксичні особливості зосереджені довкола використання структур складних багатокомпонентних речень, які створюють градаційне навантаження змісту висловлювань. Риторичі політика притаманний прийом надмірності, який виявляється у використанні тієї самої інформації як експліцитно, так і імпліцитно, за допомогою лексичних повторів

компонентів у тотожному та синонімічному вияві, перифразу, повторів сполучників, а також компонентів, позбавлених інформаційної цінності: *«Щойно генеральний прокурор Луценко публічно, на всю країну, погрожував нам, коли я йому повідомив про те, що наша фракція підписала за його відставку, коли я публічно йому в очі дав оцінку, що він непрофесійний, некомпетентний, заангажований і безвідповідальний. У відповідь ми почули не пояснення, у відповідь ми почули звинувачення, у відповідь ми почули погрози».*

Задля встановлення контакту з аудиторією, підвищення експресивності промов, а також для загострення уваги слухачів, Олег Ляшко застосовує емоційне формулювання тексту за допомогою риторичних прийомів, які реалізуються у використанні повторів, риторичних питань, інверсій тощо. Найуживанішим засобом створення емоційності та діалогічної форми виступів, котрі О. Ляшко використовує практично в кожному виступі, є риторичні питання, які не потребують відповіді, оскільки вона або загальновідома або ж її й зовсім не існує: *«Тим паче, що важелів впливу вони мають явно більше, ніж пересічний громадянин. Хіба ні?»*; *«Совість у цих держиморд є?»*; *«А у нас навпаки – все закривається і стоїть. З чим ми тоді перемагатимемо?»*.

Схожими до риторичних запитань є питально-відповідальні конструкції, які створюють ефект штучного діалогу: *«Чим це закінчилось для українців? Могилою або еміграцією»*; *«Чи вони займалися “макрофінансовою стабілізацією”, зменшенням державних видатків або мінімізацією бюджетного дефіциту? Ні, вони рятували економіку!»*.

Лідер Радикальної Партії часто послуговується ще одним засобом виразності – повтором, зокрема анафорою, яка представлена як єдинопочаток суміжних речень: *«Кому це треба?! Кому це принесе користь?»*. Ця фігура надає висловленню гостроти й дозволяє з кожним новим реченням посилити, підкреслити сенс сказаного.

Отже, основною метою спілкування Олега Ляшка є отримання політичних дивідендів і втілення власної ідеології, цілеспрямованого впливу на електорат за допомогою використання різноманітних риторичних прийомів і лінгвальних засобів. Зважаючи на імідж, можна сказати, що специфіка його комунікативної поведінки, зокрема й з урахуванням рис, які зазвичай є мінусом для політика, стала козирем цього громадського діяча завдяки вдало дібраним різноманітним засобам мовної експресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ващенко Н., Дяченко Н. Комунікативна стратегія «гра на зниження» в політичній риториці Олега Ляшка. *Академічні читання* : [зб. наук. пр. із соц.-гуманіт. проблем]. Краматорськ, 2018. Вип. 9 (12). С. 102–104. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32267/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20C2%AB%D0%B3%D1%80%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%C2%B> V.pdf (дата звернення: 07.04.2021).

Ю. В. Жила Ю.В. Нідзельська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМІВ

Перш за все, варто зазначити, що комунікація відіграє дуже важливу роль в будь-якому суспільстві. Відомим вважають розуміння сутності «комунікації» як обмін ідеями, інформацією між двома і більше людьми. В акті комунікації обов'язковими учасниками є той, хто надсилає повідомлення і той, хто отримує призначене повідомлення. Комунікація можлива між представниками однієї культури або різних мов та культур. Більше того, сучасний світ є динамічним світом комунікацій, існує багато способів для передачі інформації. *Актуальність* цієї розвідки зумовлена тим фактом, що переклад назв англomовних фільмів викликає глибоку зацікавленість науковців з огляду на сучасні тенденції глобалізації та міжкультурної комунікації, необхідності перекладацьких процесів. *Метою* представленого дослідження є розглянути найбільш загальні характеристики у процесах перекладу назв англomовних фільмів. Об'єкт дослідження складають основні труднощі у перекладі вказаних назв. Предметом дослідження є основні перекладацькі прийоми, які використовують у ситуації перекладу назв англomовних фільмів.

У дослідженні важливою є думка, що стрімка глобалізація усіх процесів життєдіяльності суспільства потребує налагодження міжнародних контактів, відтак, необхідно підкреслити, що «міжкультурна комунікація – це процес вербального чи невербального спілкування груп людей, які

належать до різних національних лінгвокультурних спільнот. Такі спільноти відчують лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може слугувати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [1: 9]. Отже, у процесі кроскультурної комунікації виникає низка проблем, тому що спілкування відбувається між людьми з різним культурним досвідом. Найголовнішими серед них вважають, наприклад, подолання мовного бар'єру, оволодіння новою концептуальною картиною світу та розуміння самотності інших груп людей. До того ж, існує висока ймовірність того, що учасник інтеракції буде інтерпретувати іншу мову згідно зі своїми культурними звичаями, саме його рідна мова та культура будуть спрямовувати його процеси пізнання.

Переклад задовольняє суспільну потребу у міжкультурній комунікації, забезпечує нагальні та довгострокові контакти між людьми. Успішний переклад здатен подолати існуючі мовні бар'єри. Переклад націлений на розуміння різних культур, адекватну передачу мови оригіналу.

Нерідко саме кінопродукція стає основним джерелом і передавачем культури, своєї та чужої. Інша культура стає більш зрозумілою саме за допомогою перекладу культурного простору художнього фільму. Тому той факт, що кінопродукція є однією з найбільш популярних форм представлення культур не викликає сумніву. Кіномистецтво – один з найпоширеніших видів мистецтва, а от мета створення фільму може бути різною, фільми можуть мати просвітницький, розважальний, навчальний характер.

Знайомство з будь-яким фільмом починається з його назви, адже саме вони слугують візитівкою кінострічки. Існує думка, що значна більшість читачів газет і журналів приділяють увагу в основному заголовкам, така ж сама тенденція і з назвами фільмів, тому що за назвою можливим є сформулювати своє ставлення до фільму, вирішити, чи варто його дивитися.

Отже, переклад назв кінофільмів відноситься до сфери художнього перекладу. Варто підкреслити, що він створює перекладацькі труднощі, так само як у процесі створення перекладу низки художніх творів. Переклад назви фільму вважають відповідальним завданням. Такий переклад можна назвати «комерційним», оскільки він орієнтований на досягнення певного маркетингового успіху фільму. При цьому перекладач повинен виступати як посередник між текстами мовою оригіналу і мовою перекладу. Перекладач може досягти більшого успіху, більшого комунікативного ефекту, адаптуючи назву кінофільму з урахуванням потреб та вподобань публіки, на яку орієнтується переклад. Адже назва у таких випадках є домінуючою позицією художнього тексту.

Крім того, зважаючи на знакову природу назв кінофільмів, їх відносять до особливого різновиду власних назв або онімів. Існує спеціальний термін для їх позначення, тобто «фільмонім». Назви фільмів вирізняються максимально лаконічною структурою, вони виявляють риси, які притаманні їм як самостійним одиницям мови. Назва фільму, яка відтворена у перекладі, повинна бути не менш значущою та яскравою, ніж в оригіналі, а для цього перекладач повинен вдало обрати відповідний спосіб перекладу. Отже, зберегти оригінальну назву картини або піддати її трансформації – перекладач вирішує самостійно, але при цьому у такій ситуації важливо докласти максимум зусиль, щоб зберегти автентичність оригіналу. Труднощі у перекладі назв кінофільмів полягають в їх стилістичній різноплановості. Іншими словами, у назвах може бути наявна книжкова лексика, розмовні та поетичні слова і сполучення. Назви можуть містити уривки з пісень, художніх творів, до того ж, для назв притаманне використання реалій, які можуть бути незрозумілі іншомовному реципієнту. Переклади назв фільмів вважають важливими з точки зору дослідження типів еквівалентності, інтерференції, мовних помилок, виявлення і зіставлення тенденцій перекладу.

При перекладі перекладач використовує певні трансформації, які можуть порушувати формальну подібність перекладу оригіналу, але забезпечують досягнення більш високого рівня еквівалентності. Перекладацькі трансформації групуються в більш великі блоки, тобто перекладацькі стратегії. Кожен етап процесу перекладу тісно пов'язаний із загальною стратегією перекладу. Загальноприйнятим у теорії перекладу є розуміння стратегій перекладу як свідомо обраного перекладачем алгоритму дій [2: 322]. Відтак, стратегія перекладу є комплексом перекладацьких трансформацій, що застосовуються для вирішення певного перекладацького завдання.

Отже, як вважають у теорії перекладу, найпростішою стратегією перекладу є прямий або дослівний переклад назв фільмів на українську мову. Використовується при відсутності неперекладних соціокультурних реалій і конфлікту між формою і змістом. Другою стратегією вважають трансформацію назви, яка зумовлена різними факторами: лексичними, стилістичними, функціональними, прагматичними. Наприклад, відомий мовознавець Бархударов Л. виділяє найбільш загальні і поширені прийоми: переміщення, додавання, опущення і заміна лексичних одиниць в процесі перекладу [3: 191]. Часткова або повна заміна – це третій тип стратегії, якою користуються перекладачі, коли в перекладі на українську мову вислів стає незрозумілим.

Для кожного фільму потрібно вибирати свою стратегію перекладу назви, виходячи зі змісту, який вкладається творцями, мовних і культурних

особливостей країни-виробника фільму. Вибір стратегії для перекладу залежить від різних факторів. Переклад назв фільмів впливає на формування громадської думки, перекладачеві важливо правильно передати повний зміст назви, враховуючи системи цінностей та спосіб життя іншої країни, не забуваючи ще й про жанр фільму. При виборі стратегій перекладу фахівці орієнтуються на домінуючі погляди країн. Те, що є прийнятним в одній країні, може бути незрозумілим для іншої. Важливими є споживчі переваги глядацької аудиторії, це також підкреслює домінування рекламної функції перекладу назв англомовних фільмів. Саме стратегії трансформації та заміни дозволяють максимально реалізувати рекламну функцію перекладу, забезпечують комерційний успіх. Вибір правильної стратегії залежить від багатьох факторів, зокрема від професійності перекладача. *Перспективою* подальших досліджень є аналіз метафоричних та метонімічних конструкцій, що містяться в англомовних назвах фільмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 343 с.
2. Алексеева И. С. Введение в переводведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. — СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.

Ю. Ю. Карпюк, В. Д. Бялик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОЗНАКИ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

До загальносистемних ознак терміносистеми відносять її цілісність. Іншою важливою системною ознакою терміносистеми вважається її відносна стійкість. Терміносистема відображає систему поглядів в певній галузі, усталену на певному етапі, або систему основних критеріїв, що відображають найважливіші об'єкти, методи, залежності певної професійної сфери знань [1: 37].

Основною логічною ознакою терміносистем є їх структурованість. Існує невелика кількість терміносистем, що мають однорівневу лінійну

структуру. Логіко-лінгвістичною ознакою терміносистем слугує їх зв'язність.

Розрізняється змістовно-мовна і формально-мовна зв'язність терміносистем. Змістовно-мовна зв'язність є відображенням логічних зв'язків, наявних між одиницями терміносистеми: родо-видові відносини, відносини цілого і частин, причини і наслідки, так звані, діагональні зв'язки, всі відносини математичної логіки (включення, об'єднання, перетин), відношення об'єктів та їх ознак та ін. [2: 28].

За стійкістю до зовнішніх впливів розрізняються терміносистеми закриті і відкриті. Переважна більшість терміносистем є відкритою.

Закритими є терміносистеми, що припинили свій розвиток. Відкриті терміносистеми – адаптивні. Однак, при цьому їх не можна назвати саморегульованими. Сприймаючи нові елементи, терміносистеми можуть виявитися надмірними (в них з'являються одиниці синонімічні тим, що існують), можуть утворюватися лакуни; регулювання в цих випадках здійснюють користувачі, свідомо усуваючи часткові синоніми і заповнюючи лакуни. За принципом організації терміносистеми поділяються на однорівневі та ієрархічні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Демиденко О. П., Горбатюк А. Н. Терміносистема фахової мови сталого розвитку та її особливості. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2014. Випуск 49. С. 37–39.
2. Морозова Л. А. Терминознание : основы и методы. М. : Прометей, 2004. 144 с.

А. Д. Кириленко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЗАГОЛОВКІВ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ П'ЄС

Переклад безеквівалентної лексики сягає самого початку теорії зародження перекладу як дисципліни і є частиною важливої проблеми передачі національної та історичної самобутності нації. Така лексика належить до найменш вивчених лінгвістичних одиниць, тому її переклад завжди становить неабияку складність; вона відображає національно-

культурну своєрідність мови на лексичному рівні, позначає такі поняття і явища мови оригіналу, які відсутні в мові перекладу.

Проблеми співвідношень мови і культури розглядаються багатьма дослідниками, зокрема Є. М. Верещагінін і В. Г. Костомаровим. Ролі реалій приділяється багато уваги у роботах Н. І. Паморозької і В. С. Виноградова, М. П. Кочергана, Л. С. Бархударова та ін.

Актуальність роботи зумовлена зростанням інтересу науковців до проблем, які виникають під час перекладу безеквівалентної лексики та потребою детальнішого вивчення даного феномену для покращення взаємодії між культурами.

Мета дослідження: дослідити основні способи передачі безеквівалентної лексики, використані при перекладі заголовків сучасних німецькомовних драматургів.

У процесі розгляду явища безеквівалентності мовознавці порівнюють цей феномен з термінами «лакуна», «реалія», «екзотизм», «варваризм», «колорит», «національно маркована лексика», «етнографізм», «локалізм». Таким чином, можна стверджувати, що така лексика є самотутнім і досить неоднозначним феноменом. М. Кочерган вважає, що безеквівалентна лексика становить здебільшого 6-7% від загальної кількості активно вживаних слів [2: 171].

Досить складною проблемою постає і класифікація безеквівалентної лексики. Л.С. Бархударов виділив такі групи слів [3: 25]:

1. Власні назви, географічні назви, назви установ, організацій і т.д., які не мають постійних відповідників у лексиконі іншої мови: *Herder-Institut, Bodensee, Siemens-Schuckert-Werke, der Eisatzstab*.

2. Так звані реалії, які позначають предмети, поняття чи ситуації, які відсутні у практичному досвіді людей, котрі розмовляють іншою мовою: *Eintopf* (блюдо німецької кухні, що заміняє собою перше і друге блюда), *Kneipe* (кафе, забігайлівка), *Fachwerkhaus* (дерев'яна каркасна споруда).

3. Лексичні одиниці, які ще називають випадковими лакунами. Це ті одиниці словника однієї з мов, яким через певні причини немає відповідника у лексичному складі іншої мови: укр *доба* – нім. *Tag und Nacht*, укр. *вкритий мохом* – нім. *bemoost*, нім. *Nachmittag* – укр. друга половина дня.

Основних труднощів передачі безеквівалентної лексики під час перекладу дві: 1) відсутність у мові перекладу відповідників через відсутність у носіїв цієї мови позначуваного реалією об'єкта; 2) необхідність разом із предметним значенням безеквівалентної лексики, передати і колорит – її національне та історичне забарвлення [4: 25].

Дослідники виділяють різні способи перекладу безеквівалентної лексики. Наприклад, Л. Бархударов пропонує такі: перекладацька транслітерація та транскрипція, калькування, описовий або пояснювальний

переклад, наближений переклад, трансформаційний переклад. Вчений В. Виноградов, розглядаючи слова-реалії, виділив такі способи їх перекладу: транскрипція або транслітерація, гіпо-гіперонімічний переклад, уподібнення, перифрастичний переклад і калькування. С. Влахов та С. Флорін виокремлювали також введення неологізму, до якого входять калька, напівкалька, освоєння, семантичний неологізм; науковці пропонували заміну реалії реаліями мови перекладу, приблизний переклад реалій (родо-видова заміна, функціональний аналог, опис, пояснення, тлумачення), а також контекстуальний переклад [1: 14].

Розглянувши класифікації способів перекладу безеквівалентної лексики і проаналізувавши 195 заголовків сучасних німецькомовних драматургів, можемо виділити такі прийоми перекладу безеквівалентної лексики:

1. Транслітерація та транскрипція. При транслітерації передається графічна форма слова вихідної мови засобами мови перекладу, а при транскрипції – звукова форма слова. Використовувалися такі засоби для передачі географічних назв: *Neuköln* – Нойкельн, *Alpen* – Альпи, *Bambiland* – Бембіленд, *Gotham City* – Готхем-Сіті, *Greifswalder Straße* – Грайфсвальдерштрассе, *Berlin* – Берлін; імен героїв: *Alice* – Аліса, *Nicoletta* – Ніколетта, *Othello* – Отелло, *Gerhard* – Герхард, *Johnny* – Джонні, *Elsa* – Ельза, та деяких іншомовних реалій: *Djihad* – джихад, *Terror* – Терор, *Start Up* – стартап, *Spam* – спам, *Eldorado* – Ельдорадо, *Koma* – Кома. Були виявлені і лексеми, які не були якимось чином змінені чи перекладені, і зберегли оригінальне написання: *ford*, *rave*, *Push up*, *Canto minor*.

2. Калькування – спосіб утворення нових слів чи виразів шляхом копіювання засобами власної мови лексико-семантичних моделей чужої мови [1:27]: *Schwarzmilch* – чорне молоко, *Hochhäuser* – висотки. Калькуванням можна позначити і переклад випадкових екзотизмів: *Himmelsrichtungen* – сторони світу, *Wintersonnenwende* – зимове сонцестояння, *Bandscheibenvorfall* – безхребетність, або міжхребцева грижа.

Висновок. Було встановлено, що в заголовках сучасних німецькомовних драматургів вкрай мало безеквівалентної лексики, в основному це власні назви (імена героїв та географічні назви), які при перекладі транслітеруються або транскрибуються. Другим за поширенням способом при перекладі є калькування, не було виявлено випадків описового або пояснювального перекладу, наближеного або трансформаційного перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л. П. Білозерська, Н.

- В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2010.
2. Вернигорова В. А. Перевод реалий как объекта межкультурной коммуникации / В. А. Вернигорова. // М.: Молодой ученый. Филология. –2010.
 3. Герцовська Н. О. Реалія як лінгвістичне явище / Н. О. Герцовська // Сучасні дослідження з іноземної філології. - 2014. - Вип. 12.
 4. Медведюк І. О. Відтворення національно-специфічних реалій німецької мови в українських перекладах. – Рукопис. Робота на здобуття кваліфікаційного рівня магістр. Спеціальність 8.020303 – мова та література (німецька). Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2012

А. О. Котенко, В. Д. Бялик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ ТЕРМІНА

В лінгвістичному енциклопедичному словнику термін (від лат. *terminus* – межа) визначається як «слово чи словосполучення, що позначає поняття спеціальної галузі знання чи діяльності та входить у лексичну систему мови через певну термінологічну систему» [8: 508-509]. Зазначена дефініція вказує на таку характеристику терміна, як *системність* та його зв'язок із термінологічною системою, до якої він належить. Про системний характер терміна свідчить і його визначення, надане М. Н. Володіною з позицій когнітивного термінознавства: «термін є і носієм, і зберігачем інформації, що має місце в особливій поняттєвій системі» [3: 9].

Досить гострою є також дискусія науковців про інші ознаки термінологічних одиниць або, так звані, вимоги, що висуваються до них, відрізняючи їх від одиниць загального вжитку, які не володіють термінологічним значенням. До таких вимог відносять не тільки *системність*, але й *дефінітивність*, *однозначність*, *незалежність від контексту*, *стилістичну нейтральність термінів* [1: 16-17; 2: 7-8]. Зазначимо, що вказані ознаки вважаються науковцями, так званими, «ідеальними вимогами», що висуваються до термінів [4: 27].

Зауважимо, що принцип системності термінів означає, що кожний із них має своє значення, яке не співпадає зі значенням інших термінів певної терміносистеми. Хоча постулат про системний характер терміна сформульовано в цілому ряді досліджень [1; 2, 4; 6; 7], він не завжди знаходить відображення в реальній практиці. Так, в великій кількості

словникових дефініцій відсутня вказівка на співвіднесеність терміна та поняття, що він позначає, з певною системою понять, а сам термін виступає тільки як позначення окремого поняття, не пов'язаного з іншими поняттями.

На думку А. С. Д'якова, Т. Р. Кияка і З. Б. Куделько, саме однозначність або монозначність, тобто наявність у терміна тільки одного значення, полегшувало би процес його розуміння і подальшого перекладу, «проте такої однозначності слід очікувати лише від галузевого терміна, що належить до однієї терміносистеми» [5: 12]. Така ознака терміна як його незалежність від контексту залежить безпосередньо від такої його іншої ознаки, як однозначність. У межах комунікативної теорії дослідження термінів, обгрунтованої М. Кабре, наголошується на необхідності врахування контексту використання при встановленні значення термінів [9: 178].

Вимога до стислості, лаконічності терміну зумовлена всебічним прагненням до скорочення, мінімізації та полегшення розуміння всієї інформації, у тому числі і науково-технічної. При цьому така мінімізація, стислість наукової думки має одночасно бути повною, і не повинна втрачати своєї інформативності. Вимога точності терміну є також дуже важливою, тому що «досягнення цієї вимоги вважається виконанням однієї з усіх вимог до терміну» [1: 35]. Саме ця вимога відповідає тому, наскільки правильно ми зрозуміємо певний термін та його денотат.

Щодо стилістичної нейтральності терміна, дослідники А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк і З. Б. Куделько стверджують, що терміни є, у загальному розумінні, експресивно нейтральними, проте деякі з них можуть мати подібну ознаку, під якою розуміють інтенсивність деяких його семантичних складових [5: 13]. До другорядних, але не менш важливих вимог до термінів, Д. С. Лотте відносив також їх простоту та зрозумілість [6: 15]. О. О. Реформатський вважав висував такі вимоги до термінів, як інтернаціональність та логічність [7: 174].

Таким чином, на сьогоднішній день в термінознавстві по-різному визначаються ознаки терміна. Ключовими ознаками термінів загалом вважаються їх системність, дефінітивність, тенденція до моносемічності, стислість, лаконічність стилістична нейтральність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Авербух К. Я. Общая теория термина. Иваново : Изд-во Ивановского гос. ун-та, 2004. 252 с.
2. Бялик В. Д. Структурно-семантические особенности и мотивированность научно-технических терминов в современном

английском языке (на материале терминологии вычислительной техники) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Киевский ун-т им. Тараса Шевченко. Киев, 1986. 21 с.

3. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации): монография. Москва : Изд-во Моск. гос. ун-та им. М.В. Ломоносова, 2000. 128 с.

4. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах. Москва : Высшая школа, 1987. 104 с.

5. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., З. Б. Куделько. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Видавничий дім „KM Academia”, 2000. 218 с.

6. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики. Москва : Наука, 1961. 158 с.

7. Реформатский А. А. Мысли о терминологии. *Современные проблемы русской терминологии* / ред. В. П. Даниленко. Москва : Наука, 1986. С. 163–198.

8. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева Москва : Советская энциклопедия, 1990. 688 с.

9. Cabré M. T. Theories of Terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology*. 2003. № 2. P. 163-199.

Г. А. Кришталюк
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

КОМП'ЮТЕРНО-ОПОСЕРЕДКОВАНИЙ

АНГЛОМОВНИЙ ДИСКУРС

У світлі міждисциплінарного вивчення комунікації на перетині мовознавства та дискурсології зростає актуальність дослідження різновидів англомовного дискурсу, як-то комп'ютерно-опосередкованого, який розширює можливості для обробки, конструювання та реконструювання інформації.

Комп'ютерно-опосередкований дискурс – комунікативно-когнітивна подія, концептуалізація якої опосередковується комп'ютером, що позначається на функціонуванні цього виду дискурсу. Принципом вирішення такого виду дискурсу виступає спосіб комунікації: з/без технічних (електронних) засобів зв'язку. Саме у ході їхнього застосування

конструюється комп'ютерно-опосередкований дискурс. Принцип виокремлення і характер цього дискурсу вказує на його загальність стосовно інших видів дискурсу. За формою комунікації комп'ютерно-опосередкований дискурс конкретизується як усний або писемний, за типом адресата – індивідуальний або інституційний, за метою комунікації – аргументативний, конфліктний або гармонійний, за сферою комунікації – політичний, юридичний, медичний, науковий, медійний та ін.

Свідченням окремоті комп'ютерно-опосередкованого дискурсу вважаємо набуття нових властивостей його істотними факторами: адресантом, адресатом, повідомленням, контекстом, контактом і кодом. Ці фактори є невід'ємними для дискурсу взагалі, а за Р. Якобсоном для будь-якої мовленнєвої події [1: 3].

У разі опосередкованої участі комп'ютера відбувається адаптація усіх зазначених вище факторів, що залежить від конкретного виду дискурсу. Адресант отримує нові можливості управління дискурсом та висловлення свого ставлення до повідомлення, що впливає на поведінку адресата та спонукає його до пошуку належного осмислення інформації. Відповідно змінюється зміст і форма повідомлення та контекст. Визначальних змін зазнає контакт, який Р. Якобсон визначає як фізичний канал і психологічний зв'язок між адресантом і адресатом, що дозволяє їм обом увійти в процес комунікації та залишитися в ньому. У комп'ютерно-опосередкованому дискурсі контакт – це електронний цифровий канал обміну повідомленнями і віртуальний зв'язок між адресантом і адресатом, що уможлиблюється присутністю комп'ютера та сучасних технологій зв'язку. Код є спільним для учасників комунікації, але він теж адаптується й видозмінюється, що виявляється у поєднанні вербального та невербального способів структурування та концептуалізації повідомлень.

Єдність вербальних і невербальних складників утворює гіпертекст, який є провідною функціональною ознакою комп'ютерно-опосередкованого дискурсу. Порівняно з паперовим дискурсом, опосередкований характеризується зміною гіпертексту, який демонструє зростання гібридизації (присутності різних медіа), полімодальність (відео-, аудіо-, фото- і текстова репрезентація інформації) та інтермедіальність (швидкий зв'язок між різними медіа і перехід від одних до інших за допомогою посилань).

Поширеним різновидом комп'ютерно-опосередкованого дискурсу з динамічним гіпертекстом є газетний дискурс. У комп'ютерно-опосередкованому газетному дискурсі невербальний складник відіграє

важливу роль і переважає в електронних таблоїдах, що впливає на осмислення повідомлень.

Невербальна гіпертекстова репрезентація подій спирається на їхнє аудіовізуальне творення та осмислення, відзначається інтегральністю та полімодальністю, що передбачає чіткий розподіл уваги.

Відмінною рисою електронного газетного гіпертексту є відео рубрики (*Video*), які дозволяють осмислити подію в дії. Відео репрезентація події відзначається своєрідною композицією, з двома поширеними варіантами. Перший варіант відео композиції структурується рухомою картинкою з основним змістом і субтитрами, але без озвучення. Така композиція забезпечує об'єктивну репрезентацію події, дозволяє глядачу максимально зосередитися на послідовному розгортанні події та вербальному супроводі, що є запорукою виваженої інтерпретації. Інший поширений варіант відео композиції структурується відео картинкою, субтитрами та озвученням. Цей невербальний складник є своєрідним аудіо джерелом інформації, дещо порушує зосередженість аудиторії та сприяє суб'єктивізації інтерпретації. Темпоральним ідентифікатором відео репрезентації події є вказівка на дату та час події.

Таким чином, такі функціональні ознаки комп'ютерно-опосередкованого дискурса як-то опосередкованість, дистантність і віртуальність впливають на дію його рушійних чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Jakobson R. Linguistics and Poetics. URL: https://pure.mpg.de/rest/items/item_2350615_3/component/file_2350614/content

С. О. Костюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ВЛАСНИХ ІМЕН, ВЖИТИХ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Лінгвокультурологія вивчає фундаментальні питання, пов'язані із перетворювальною стороною зв'язку мови і культури: зміни мови та її одиниць, обумовлених динамікою культури, а також перетворення в структурі і зміни у функціонуванні культури, які були зумовлені мовною реалізацією культурних змістів [5]. Сучасний стан мовознавства характеризується тим, що «на минуле дивляться не як на передумову, а як на свою безпосередню складову частину. Це злиття того, що є, з тим, що було [3].

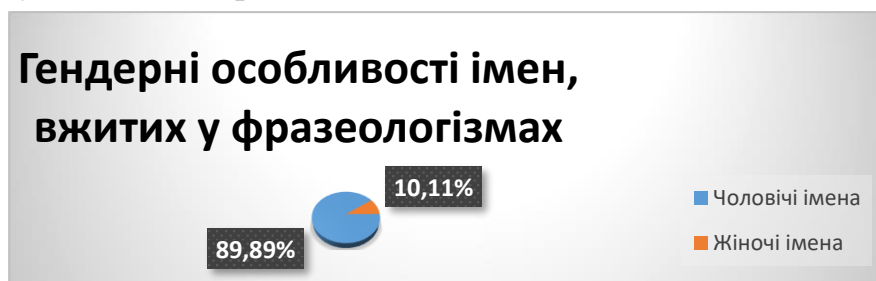
Зв'язок мови та культури прослідковується, наприклад, на рівні фразеологізмів, до складу яких входять антропоніми – власні назви людини.

Антропоніми поділяються на 8 видів: особові імена, патроніми, прізвища, родові імена, прізвиська, етніми, техноніми, криптоніми. Деякі з них використовуються у фразеологізмах англійської мови. Це – власні імена п'яти груп: особові імена (група 1), прізвища (група 2), етніми (група 3), прізвиська (група 4), техноніми (група 5).

Група 1. Особові імена. До складу досліджуваних фразеологізмів входить значна кількість **особових імен** – антропонімів, які надаються людині при народженні: *To appeal from Philip drunk to Philip sober* – це означає "закликати когось переглянути не вигідне рішення", використовували в XVI ст. [1].

У ході дослідження власних імен людей особливого значення набуває не лише вивчення складу різних типів антропонімів, але і співвідношення в середині даного розряду чоловічих і жіночих імен, оскільки порівняння чоловічої та жіночої статі по праву вважається однією із базових бінарних опозицій в структурі картини світу [4: 15-16; 6: 6]. У аналізованих фразеологізмах зустрічаються як чоловічі, так і жіночі імена: *In the arm of Morpheus* – в обіймах Морфея (древньогрецька міфологія Морфей – бог сна і сновидінь) [1]. *The daughter of Eve* – дочка Єви, представниця прекрасної статі [1].

Гендерні особливості вживання особових імен можна графічно представити у вигляді діаграми.

Діаграма 1.

Вище побудована діаграма має форму кола, яке охоплює понад 200 антропонімів, вживаних в аналізованих фразеологізмах. У колі виділяють два сектори. Сектор синього кольору охоплює чоловічі імена і сягає 89,89% від загальної кількості аналізованих імен. Сектор помаранчевого кольору представляє жіночі імена, які становлять 10,11% від всіх вживаних імен.

Отже, чоловічі імена зустрічаються майже у 9 раз частіше за жіночі.

Група 2. Прізвища. Наприклад, з представниками аристократичних кіл пов'язані вислови: *Another Richmond in the field* – це небажаний учасник, або той, хто з'являється лише для того, щоб ускладнити справи [8].

Варто зазначити, що деякі приклади містять **прізвище та ім'я людини**: *Billy Bunter* – ненажерливий, товстий, незграбний підліток по-імені школяра з розповідей Фр. Річарда [1].

Група 3. Етнімі. Етнімі – назва етнічної групи людей: племені, племінного союзу, народності, нації («українці»), а також етнографічного угруповання у їх складі («буковинці», «подоляни», «галичани») та груп споріднених народів («слов'яни», «германці», «романці», «кельти») [7]. Семантичне значення проаналізованих виразів пов'язане з певними рисами, які стереотипно належать певній національності. Насамперед це стосується фразеологізмів групи “*Dutch*”, тобто пов'язаних з **голландцями**. Ці фразеологізми визначають голландців як народ схильний до надмірного вживання алкогольних напоїв: *Dutch courage* – сміливість, яку дає алкоголь [16].

Якщо словосполучення має структуру *Dutch* + іменник позитивної конотації, то вираз отримує значення: *Dutch blessing* – **образа** [16].

Китайці асоціюються з фальшивістю: *Chinese whispers* – дитяча гра в зіпсований телефон, а також вираз, що означає чутки або неточну інформацію, інформацію, яка передавалася через декілька осіб [16].

А **іспанців** пов'язують з пустими розмовами, що стосуються неофіційності та незаконності, неосвіченості: *Spanish money* – лише слова [16].

Італійців характеризує стиль спілкування: *Italian person* – людина, яка висловлює свою думку надто голосно [16].

Нейтральні слова і словосполучення з етнімімом **English** представлені в англійській мові численними прикладами: *English ell* – архаїзм англійський лікоть, міра довжини рівна 1,143 м; *English Grey* – порода гусей [9].

Етнімі входять до складу найбільшої кількості аналізованих фразеологізмів (28,97%).

Група 4. Прізвиська. Прізвисько (вуличне прізвище, нік) – вид антропоніма: неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу. В українській мові термін «прізвисько» фіксується з XIV століття [10]. Це – найменування, яке іноді дається людині (крім справжнього прізвища та імені) і вказує на яку-небудь рису її характеру, зовнішності, діяльності, звичок [11]. Прізвиська часто вживаються у фразеологізмах: *Father Abraham* – отець Абрагам (прізвисько президента США Авраама Лінкольна) [1]. Це ім'я означає "батько багатьох". Знаменитим носієм цього імені був американський президент Авраам Лінкольн (1809-1865), який наполягав на скасуванні рабства і вів країну через громадянську війну.

Група 5. Технонімі. Технонімі містяться у фразеологізмах для посилення на статус та гендер реферанта (*Miss Right* – сужена) або для

персоніфікації та підкреслення певних якостей людини (*Mr. Big* - найважливіша людина в групі чи бізнесі. Часто використовується для опису лідера групи злочинців)[16].

Фразеологізми з антропонімним компонентом мають різні джерела походження: Біблія, літературні персонажі, історичні особистості.

Одним з найважливіших джерел творення антропонімичних фразеологізмів є насамперед **Біблія**. Найпопулярнішими біблійними персонажами у сфері фразеології є Адам та Каїн.

Адам – в авраамічних релігіях, перша людина, батько роду людського [12]. Вирази, пов'язані з Адамом, тісно переплітаються з позначенням давніх часів: *Since Adam was a boy*, [дуже давно, з давніх давен(часів)] [1].

Каїн – у Старому Заповіті син першої людської пари Адама і Єви, рідний брат Авеля, якого убив з ревнощів. Переносно – братовбивця [13]. Наприклад:

The brand of Cain, [Каїнова печатка, знак братовбивці] [2].

Літературні персонажі також знайшли своє відображення у сучасних фразеологізмах:

Геркулес – латинське ім'я Геракла, героя античної давньогрецької міфології [14]. Наприклад: *Labour of Hercules*, [дуже важке завдання] [1].

Морфей – у давньогрецькій міфології бог сновидінь: *In the arms of Morpheus*, [в обіймах Морфея (про людину, що спить)] [1].

Ахіллес, також **Ахілл** – син царя мірмідонян Пелея та морської богині Фетіди. Ахілєсова п'ята вважається його вразливим місцем: *Heel of Achilles*, [Ахілєсова п'ята] [1].

У фразеологізмах зустрічаються **імена історичних постатей** - людей які займали вагомe місце у історії свого народу в той чи інший період.

Прісціан – відомий римський грамастик VI ст.) [1]. Наприклад: *Break Priscian's head*, означає порушувати правила граматики.

Особливості походження аналізованих фразеологізмів можна графічно представити у вигляді діаграми.

Діаграма 2.

Побудована діаграма має форму кола, яке охоплює 200 антропонімів (особові імена, прізвища, етноніми, прізвиська, техноніми), вживаних у опрацьованій вибірці. У колі виділяють 3 сектори, кожен з яких пов'язується з певним джерелом походження аналізованих фразеологізмів. Сектор блакитного кольору охоплює імена біблійних персонажів (14,04%). Сектор помаранчевого кольору відповідає іменам літературних персонажів (22,79%). Історичні постаті позначені сірим кольором (2,81% прикладів).

Серед вибраних фразеологізмів з антропонімним компонентом відсутні приклади з патронімами, тобто по батькові (в сучасній англійській мові втрачена традиція використання патронімів). Досліджувальний матеріал не містить також виразів з родовими іменами та криптонімами (псевдонімами).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Англо-русский фразеологический словарь [Електронний ресурс] / А. В. Кунин. - Изд. 4-е, перераб. и доп.. – М. : Русский язык, 1984. – 944 с.
2. Англо-український фразеологічний словник, Баранцев К.Т., 2005
3. Гулыга А.В. Русская идея как постсовременная проблема / А.В. Гулыга // Русская идея: Сборник произведений русских мыслителей. – М.: Айрис - пресс, 2002 С. 5-24
4. Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека / В. И. Постовалова // Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира / [Серебрянников Б. А., Кубрякова Е. С., Постовалова В. И. и др.]. – М. : Наука, 1988 С. 8–69.
5. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии / А.Т. Хроленко. - М.: Флинта, 2009. – 184 с. 23.
6. Цивьян Т. В. Лингвистические основы балканской модели мира / Т. В. Цивьян / Ин-т славяноведения и балканистики ; [отв. ред. В. Н. Топоров]. – М. : Наука, 1990. – 207 с.
7. Ю. О. Карпенко . Етнонім // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18066
8. Словник ідіом Фарлекс URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/another+Richmond+in+the+field>
9. Пітіна С. А. Англійські та російські етноніми в порівняльному аспекті URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/angliyskie-i-russkie-etnonimy-v-sopostavitelnom-aspekte/viewer>

10. Прізвисько. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980) URL:<http://sum.in.ua/s/prizvysjko>
11. Адам URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
12. Каїн URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
13. Геркулес URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
14. Морфей URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
15. Словник Collins <https://www.collinsdictionary.com/>

І. О. Кубик, В. Д. Бялик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТЕРМІНИ-ЕПОНІМИ В АНГЛОМОВНІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Характерною рисою англомовної медичної термінології є наявність численних термінів-епонімів, які потрапляли до неї у різні часи. Під епонімом (давньогрецьк *ἐπώνυμος* – той, хто дав ім'я) розуміють особу, від імені якої утворені загальні імена, а також інші власні імена. Отже, обов'язковим складником терміна-епоніма є власна назва [2: 46] (наприклад, *Lyme disease*, *Alzheimer's disease*, *Turing test*). Епоніми є складовими частинами медичних термінів, в яких вони виконують функцію індивідуалізації та конкретизації. Їх використання у складі цих термінів дозволяє апелювати до тих осіб (*Huntington disease*, *Parkinson's disease*), які відкрили певну хворобу та ін.

Поява термінів-епонімів в англомовній медичній термінології зумовлена як позамовними, так і суто мовними причинами, оскільки подібні терміни дозволяють не тільки увічнити імена науковців, які відкрили, описали ту чи іншу хворобу, психологічне явище тощо, але й кваліфікувати їх сутність, деталізувати, адекватно позначити їх значення саме за допомогою компонента епоніма.

Велика кількість епонімічних термінів є інтернаціональними, що сприяє їх розумінню фахівцями сфери медицини, що є носіями різних мов, наприклад: *Boeck's syndrome* (англ.) – *Boeckshe syndrome* (нім.) – синдром Бека (укр.); *Quincke's edema* (англ.) – *Quinckeshes Odem* (нім.) – набряк Квінке (укр.); *Kiesselbach's area* (англ.) – *Kiesselbachi Lokus* (нім.) – точка Киссельбаха (укр.) тощо

Ключовою рисою англомовної термінології сфери медицини є наявність у складі окремих її одиниць антомазійних засобів. Антономазія (від давньогрецьк *ἀντονομασία* – *перейменування*) вважається різновидом

метонімії, що «базується на заміні загальної назви власною з метою стати сталою приналежністю чи характерною ознакою певного явища чи поняття, яке воно позначає як загальна» [3: 150]. Подібні терміни є термінами-епонімами (*Bouveret's disease, Buerger's disease, Dressler's syndrome, Einthoven's law, Fankoni's syndrome, Huntington disease, Parkinson's disease*), семантичний механізм формування значення яких пояснюється саме явищем антономазії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аврахова Л. Я. Англо-український медичний словник. К. : Книга плюс, 2010. 316 с.
2. Михайлишин Б. П. З історії термінів-епонімів. *Мовознавство*. 1994. № 4–5. С. 45–50.
3. Стилистика англійського язика /А. Н. Мороховский и др. К. : «Вища школа», 1984. 248 с.
4. Штепа М. Н. Німецько-український / українсько-німецький словник медичних термінів. К.: Атлант ЮЕмСі, 2006. 271с.

О. Ю. Лучик, О. Д. Петренко

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Термінотворення в англійській мові здійснюється семантичним, морфологічним, морфологічно-синтаксичним та синтаксичним шляхом [3: 37–38].

Для морфологічного способу термінотворення характерне додавання афіксів до кореня, що здійснюється шляхом префіксації та суфіксації, а також префіксально-суфіксальним способом

Морфологічно-синтаксичний спосіб передбачає утворення нового терміна внаслідок переходу слова з однієї частини мови в іншу. Конверсія є доволі продуктивним морфолого-синтаксичним способом творення термінів в англійській мові нині.

Термінологічні одиниці, утворені синтаксичним шляхом можна поділити на:

1. терміни-словосполучення, компонентами яких є термінологічні слова, що можуть вживатися окремо;

2. терміни-словосполучення, які містять у своєму складі тільки одну термінологічну одиницю, а інші ж компоненти терміна походять із загальнонавчальної лексики;

3. терміни-словосполучення, кожний компонент із походить із загальнонавчальної лексики і тільки сполучення цих слів є терміном [1: 17–18].

Одним із найбільш продуктивних способів творення термінологічних одиниць англійської мови є семантична деривація, внаслідок якої відбувається переосмислення значення одиниць загального вжитку, модифікації їхньої семантичної структури [2: 49]. Семантичний спосіб термінотворення сприяє економії мовних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вакуленко О. Л. Англійська мова для професійного спілкування: Підручник. Рівне : НУВГП, 2010. 447 с.

2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення : семантичний та соціолінгвістичний аспект. К. : Академія, 2000. 218 с.

3. Лейчик В. М. Терминоведение : предмет, методы, структура / 3-е изд. М. : Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.

В. Ю. Масановець

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В АМЕРИКАНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У сучасному перекладознавстві, як правило, виділяють дві основні перекладацькі стратегії: доместикацію (або одомашнення), суть якої полягає в дотриманні норм мови перекладу, пристосуванні до культурних особливостей цільової аудиторії, та форенізацію (або очуження), за якої текст оригіналу зазнає лише мінімальних змін, у ньому можуть траплятися екзотизми та навіть незрозумілі цільовому читачу місця на лексичному та семантичному рівні, незвичне поєднання слів у словосполученнях на синтаксичному та граматичному рівні тощо [1]. Перекладачу художнього твору нерідко доводиться застосовувати обидві стратегії в межах одного перекладу.

Американський університетський дискурс визначено як тексти, пов'язані особливими формальними і семантичними рисами, що відображають соціальну дійсність в контексті американського університету [2].

Мета дослідження – визначити перекладацькі стратегії відтворення лексики у межах американського університетського дискурсу.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- визначити групи лексичних одиниць американського університетського дискурсу, перекладені з застосуванням стратегій форенізації та доместикації;
- окреслити тенденції застосування базових перекладацьких стратегій;
- встановити співвідношення між стратегіями в межах одного перекладу.

У дослідженні використано компаративний, контекстуальний та перекладацький аналіз тексту оригіналу (ТО) та тексту перекладу (ТП). Матеріалом дослідження слугує роман сучасної американської письменниці Донни Тартт «Таємна історія» (1992) [3] та його український переклад, виконаний Богданом Стасюком (2017) [4]. Вибір матеріалу обумовлений тим, що в українському перекладі вдало застосовано обидві стратегії: мова перекладу жива та «наближена до читача» (за визначенням однієї з ознак доместикації Л. Венуті) [1], але в той же час ТП зберігає колорит елітного американського коледжу завдяки вдалій реалізації стратегії форенізації щодо окремих компонентів американського університетського дискурсу (іншомовні слова, гоноративи, назви закладів тощо).

Корпус досліджуваного матеріалу складає 291 лексична одиниця, з яких доместикованих у ТП – 191 одиниця, форенізованих у ТП – 100 одиниць.

Результати дослідження показують, що перекладач вдається до форенізації для відтворення таких груп лексики (в дужках подано відсоток від всіх проаналізованих форенізованих елементів):

1. Власні назви (імена людей та географічні назви) (35%) і гоноративи (3%), наприклад: Cloke Rayburn – Клоук Рейберн, Portland – Портленд, Mr Mac Natt – містер Мак-Натт.

2. Іншомовні вкраплення (21%), наприклад: I remember sitting by her bed, listening to her count to ten, watching her point to la fenetre, la chaise (...) / Пам'ятаю, сиджу я біля її ліжка й слухаю, як вона рахує до десяти, спостерігаю, як показує пальцем на різні речі, la fenêtre, la chaise.

3. Назви компаній та установ (20%): The place where we wound up – a bar called the Farmer's Inn / Дорога привела нас у бар під назвою Farmer's Inn;

'The Food King has delivery?' said Bunny, startled. / У Food King з'явилася доставка додому? — щиро подивувався Банні.

4. Назви газет, журналів та книг (9%): the Home section of the Times – рубрика про домогосподарство The New York Times; magazine Life – журнал Life;

5. Назви музичних гуртів, назви і тексти пісень (7%): Some hippies barricaded themselves in the Science Building, in the lone bomb shelter, and refused to let anyone in who didn't know the words to 'Sugar Magnolia.' / Якісь хіпі забарикадувалися в корпусі точних наук і його самотньому бомбосховищі, відмовившись пускати до себе всіх, хто не знав слів пісні «Sugar Magnolia»; ...posters of the Fleshtones and suicidal epithets from Artaud / ...плакатами The Fleshtones та суїцидальними висловами від Арто;

6. Бренди їжі та напоїв (5%): ...only a few bottles of Scotch and some Vichy water / ...пару пляшок шотландського віскі та мінералку Vichy;

Доместиковано в перекладі такі групи (в дужках подано відсоток від всіх проаналізованих доместикованих елементів):

1. Стилiстично нейтральна лексика (44%), наприклад: Charles said – і далі молів Чарльз; He left a week ago / Та той мужик виїхав iще тиждень тому.

2. Розмовна лексика (сленг та вульгаризми) (20%), наприклад: college kids – студентики; Rome was all right / У Римі теж було норм; Rilly? – Точняк?

3. Ідіоми (14%), наприклад: We were all in a daze / Нам усім макітрилося в голові; getting in the way – плутаєтесь тут між ногами;

4. Фразові дієслова (11%), наприклад: to hush it up – спустити на гальмах; I, ears burning, was staring at my lap / я прикипів поглядом до власних колін;

5. Вигуки (9%), наприклад: heu – агов, oh – отакої, huh? – га?

6. Деякі промовисті власні назви та гоноративи (2%), а саме: Party Pig – «Кабан-Випиван», Mr Winter – пан Вінтер.

Як показують результати дослідження, стратегії доместикації та форенізації в американському університетському дискурсі перетинаються лише при відтворенні лексичних одиниць з двох груп: власні назви і гоноративи. Перекладач транскрибує більшість імен та географічних назв, але передає промовисті власні назви за допомогою доместикованих, зрозумілих читачу варіантів, якщо цього вимагає контекст. Загалом перекладачу вдається зберегти баланс між стратегіями. Перспектива дослідження полягає в подальшій розробці проблеми застосування

перекладацьких стратегій доместикації та форенізації, а також їх поєднання в межах одного перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London & New York, 1995. 352 p.
2. Парулина, И.И. Университетский дискурс: сбор корпуса (на материале романа Д. Тартт «Тайная история»). Вестник ЮУрГУ. Серия «Лингвистика». 2016. Т. 13, No 2. С. 70–74. DOI: 10.14529/ling160213
3. Tartt, D. The Secret History. NY.: Alfred A. Knopf, 1992.
4. Тартт Д. Щиголь : роман / пер. з англ. Б. Стасюка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 560 с.

Т. В. Миколишена, Т. Ю. Ващенко
Українська школа урядування
Житомирський державний університет імені Івана Франка

КВАЗИФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ ПЕРЕКЛАДАЧА ПРИ ВІДТВОРЕННІ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

Кінематограф з перших років свого існування привертає увагу дослідників найрізноманітніших напрямків науки, зокрема лінгвістики, де виявляються особливості кіномови, кінотексту та кінообразу. Зі збільшенням обсягів іноземної кінопродукції на вітчизняному кіноринку зростає, відповідно, і потреба в якісному перекладі цієї продукції.

У середовищі перекладачів кінопереклад досліджується в парадигмі лінгвістики, міжкультурної комунікації та теорії перекладу. Проблеми кіноперекладу вимагають глибокого всебічного аналізу, оскільки він впливає на сприйняття глядачами того, що відбувається на екрані. Відповідно, перед перекладачами та теоретиками кіноперекладу постають нові цікаві завдання, що потребують додаткових перекладознавчих пошуків.

Зважаючи на те, що у фокусі сучасних досліджень кіноперекладу знаходяться переважно художні фільми, видається особливо важливим зміщення їх вектору на анімації, зокрема на проблему виявлення в тексті анімаційного фільму, крім основного змісту висловлення, додаткових соціокультурних значень, на необхідність зіставлення засобів відтворення

цих значень у різних мовах, а також на проблему адекватності кіноперекладу та збереження в ньому цілісного мовленнєвого портрету персонажа.

Вивчення особливостей персонажного мовлення анімаційних фільмів є унікальним матеріалом для філологічного дослідження. У художньому творі репліки персонажа, зібрані воедино, складають його мовну партію, відображаючи його світогляд і світовідчуття. Персонажне мовлення не лише надає динамічності розповіді, а й характеризує самого персонажа.

Термін "кінопереклад", що використовують для позначення перекладу художніх, анімаційних фільмів та серіалів, означає процес міжмовної обробки змісту оригінальних монтажних листів з подальшим ритмічним укладанням перекладного тексту та його озвучування або введення у відеоряд у формі субтитрів [5].

Зважаючи на те, що кінопереклад є особливим видом перекладу, тобто створенням нового повноцінного кінотексту на мові перекладу з урахуванням візуального ряду, перекладач у сфері кіноперекладу повинен володіти безліччю компетенцій. Для нього будуть корисними знання основ кінозйомки, кіномови, побудови сценарію, процесу запису, програм для роботи з дубляжем і субтитрами, видів, жанрів фільмів і багато іншого.

Для перекладача анімаційних фільмів важливо також враховувати той факт, що сучасна анімація розрахована на сімейну аудиторію, тобто вона цікава одночасно і дорослим, і дітям. Саме завдяки гумору та історії, яку можуть оцінити люди різного віку, відомий широкій аудиторії глядачів американський комедійний анімаційний фільм **"Секрети домашніх тварин"** (англ. *"The Secret Life of Pets"*, 2016) та **"Секрети домашніх тварин 2"** (англ. *"The Secret Life of Pets 2"*, 2019), що розповідає про пригоди тер'єра Макса та його друзів. Українською мовою обидві частини фільму дубльовано студією *"Le Doyen"* на замовлення компанії *"B&H Film Distribution"* у 2016 р. та 2019 р. відповідно, перекладач – С. Ковальчук.

Сучасній теорії перекладу недостатньо опису лише мовного механізму перекладацького процесу, тому дослідники зосереджують свою увагу на позамовних факторах, що приводять цей механізм у дію. З огляду на такий підхід переклад неможливо досліджувати окремо від соціокультурних та психологічних чинників, що формують його норми та стратегії. Зважаючи на існування міжмовної та міжкультурної асиметрії, цілком закономірно виникають проблеми під час вираження дійсності однієї культури мовними засобами іншої. Лінгвокультурна адаптація здійснюється за рахунок обраної перекладачем стратегії та способів перекладу, що реалізуються у конкретних перекладацьких рішеннях.

Відомий американський теоретик перекладу Л. Венуті визначає перекладацькі стратегії як основні завдання перекладача, пов'язані з вибором тексту для перекладу та пошуками методу для його перекладу, що

зумовлені культурними, економічними та політичними факторами [6: 240], та виокремлює дві основні стратегії відтворення оригінального тексту мовою перекладу: "очуження" або "форенізацію" (від англ. *foreignization*) та "одомашнення" або "доместикацію" (від англ. *domestication*). Зазначені стратегії визначають ступінь пристосування тексту, що перекладається, до культури цільової мови: очуження сприяє збереженню оригінального колориту вихідної мови, натомість одомашнення підкорює чужу культуру цінностям цільової мови.

Лінгвокультурна адаптація досліджуваних анімаційних фільмів охоплює використання стратегії одомашнення на різних мовних рівнях. Зосередимо, однак, наразі увагу на квазіфразеологізації як прояву творчого підходу перекладача при перекладі персонажного мовлення анімаційних фільмів.

Слід зазначити, що фразеологічний фонд української мови є виключно багатим та різноманітним у семантико-стилістичному та лексико-граматичному планах. Основним джерелом фразеології в українському дубляжі досліджуваного анімаційного фільму слугують звороти розмовно-побутового характеру, що характеризують мовлення героїв, тим самим збагачуючи мову самого анімаційного фільму, надаючи йому жартівливого або ж іронічного забарвлення. Варто звернути увагу, що фразеологічними зворотами відтворено стилістично нейтральні репліки оригіналу, наприклад:

- *That is not helping.* – *На душі і так шкребе.*
- *He sounds dreamy.* – *В мене аж слина потекла.*
- *You know me too well, TD!* – *Ти знаєш мене, як облупленого.*
- *And I don't want to do that.* – *Тож не доводь до гріха.*
- *That's kind of hard to dispute.* – *Це мені вже нічим крити.*
- *That was a close one!* – *Мало в халепу не скочив!*
- *Offense is very much taken.* – *На ображених воду возять.*

Розглянемо детальніше індивідуально-авторські трансформації фразеологізмів, адже саме вони позначають особливості творчого стилю перекладача. Своєрідність їх вживання полягає у відборі фразеологічних одиниць із загального фонду цільової мови, їх модифікації, та своєрідному включенні до контексту. Новаторство проявляється у спробах перекладача оживити та оновити фразеологізм, порушуючи при цьому традиції його вживання. Трансформовані звороти можуть бути засобом мовної характеристики персонажів або вираженням іронії, підсилюючи експресію фразеологізму та змінюючи його внутрішній образ:

- *Gosh, there are a lot of you up there.* – *Та вас тут як котів нерізаних.*
- *See, all of us have suffered at the hands of man.* – *Кожному з нас довелося **хлебнути горя** від людиняк.*
- *A little while later ...* – ***Не встиг я й хвостом вильнути...***

– ...*keeping Liam safe is a full-time job.* – *Захищати Ліама – той ще клопіт на хвіст.*

– ...*your perfect little life with your dumb, bleh, human is gonna be over, forever.* ... *твоє затишне життя лотком накриветься.*

Як бачимо, перекладач оновлює загальновідомі фразеологізми, як-от *як собак нерізаних, набратися/скуштувати лиха/біди/горя, не встигнути і оком моргнути/змигнути, клопіт на голову, накриветься мідним тазом*, порушуючи традиції їх вживання та створює нові, індивідуально-авторські.

Таким чином, проаналізувавши обидві частини анімаційного фільму "Секрети домашніх тварин", робимо висновок, що особистість перекладача яскраво виражена у стратегії одомашнення, зокрема у використанні квазіфразеологізмів, що наближає героїв до цільової аудиторії глядачів, надаючи мовленню природності та легкості сприйняття, однак позбавляє твір особливостей вихідної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Анімаційний фільм "The Secret Life of Pets" англійською мовою. Скрипт. Режисер К. Рено, Я. Чейні. Кінокомпанія "Illumination Entertainment Universal Pictures", 2016. URL: https://www.scripts.com/script/the_secret_life_of_pets_21266 (дата звернення: 29.03.2021).

2. Анімаційний фільм "The Secret Life of Pets 2" англійською мовою. Скрипт. Режисер К. Рено. Кінокомпанія "Universal Studios" і "Illumination Entertainment", 2019. URL: https://transcripts.fandom.com/wiki/The_Secret_Life_of_Pets_2 (дата звернення: 29.03.2021).

3. Анімаційний фільм "Секрети домашніх тварин" українською мовою. Перекладач С. Ковальчук. Студія "Le Doyen" на замовлення компанії "B&H Film Distribution", 2016. URL: http://moviestape.net/katalog_multfilmiv/multfilm/8543-tayemne-zhittya-domashnh-tvarin.html (дата звернення: 29.03.2021).

4. Анімаційний фільм "Секрети домашніх тварин 2" українською мовою. Студія "Le Doyen" на замовлення компанії "B&H Film Distribution", 2019. URL : <https://uakino.club/cartoon/10015-sekrety-domashnh-tvarin-2.html> (дата звернення: 29.03.2021).

5. Козуляев А. В. Базовый курс аудиовизуального перевода (закадр, дубляж, субтитры). Мастер-класс. URL : <https://www.avt-school.com/> (дата звернення: 28.03.2021).

6. Venuti L. Strategies of translation *Encyclopedia of translation studies*. L., N.Y., 2001. P. 240–244

Д. А. Мицкан, В. Д. Бялик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОХОДЖЕННЯ АНГЛОМОВНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕРМІНІВ

Термін належить до мовних універсалій – загальних змістових категорій, які є притаманними усім існуючим мовам. Оскільки термін уважається універсальною мовною одиницею, для нього важко підібрати чітку дефініцію. Як слушно зазначає Т. Р. Кияк, «термін, як і всі інші мовні універсалії, важко піддається дефінуванню» [2: 78]. Багато сучасних дослідників адекватним вважають наступне визначення терміна.

І. В. Арнольд називає терміном «слово або словосполучення, яке є засобом для чіткого вираження поняття, специфічного для якої-небудь галузі знання, виробництва або культури, та яке обслуговує комунікативні потреби в цій сфері діяльності людини [1: 81].

Історично багато економічних і маркетингових термінів надійшли до англійської мови з інших мов, що зумовлено певними подіями та розвитком економічних взаємовідносин між державами. Наприклад, голландська мова не могла не вплинути на англійську біржову лексику. Такі голландські терміни, як: *groat* – 1) іст. срібна монета в 4 пенси, 2) дрібна, нікчемна сума; *guilder* (гульден – голландська монета); *mart* (аукціонний зал) використовувалися і продовжують використовуватися в англійській біржовій комунікації. Вираз *Dutch auction* – аукціон зі зниженням цін, поки не знайдеться покупець і саме слово *trade* – торгівля також є запозиченнями з голландського.

Французька, без сумніву, є одним з основних мов-донорів для багатьох понять сфери бізнесу, фінансів, біржової та банківської справи. У період панування французької мови також сформувалася першооснова економічної та фінансової термінології англійської мови: *market*, *cost*, *pay*, *rent*. Дослідники відзначають, що багато запозичення, які потрапили в англійську мову з французької, спочатку мали латинське походження. Біржовий термін *auction*, який походить від латинського дієслова *auctio* (*augere*) позначає *to increase* – збільшувати. Іншим прикладом запозичень у маркетинговій сфері можуть служити наступні терміни: *balance*, *bill*, *bona vacantia*, *capital*, *consigner*, *debt*, *invest*, *margin*, *maturity*, *mercantile agency*, *portfolio*, *premium*, *security*, *marketing*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд І. В. Основы научных исследований в лингвистике: Учеб. пособие. М. : Высшая школа, 1991. 140 с.
2. Кияк Т. Р. Форма і зміст мовного знака. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2004. № 635. С. 78–82.
3. Doyle Ch. A Dictionary of Marketing. Oxford : Oxford University Press, 2016. 464 p.

Н. В. Мігай, В. Д. Бялик
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОНЯТТЯ «ТЕРМІН» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Розвиток науки, техніки, а також їх окремих галузей, знаходить своє відображення в мові, де з'являються засоби номінації фахових понять, слова та словосполучення, що отримують спеціальне значення. Такі одиниці було названо науковцями «термінами», а початок їх вивчення пов'язують із іменами австрійського вченого О. В. Нубасова і російського термінознавця Д. С. Лотте в 30-х роках ХХ століття [1: 51].

Ще на початку розвитку науки про терміни склалися два протилежні погляди на ці мовні засоби. Перша точка зору, що належить Д. С. Лотте, базується на тому, що терміни є особливими одиницями у лексичному складі тієї чи іншої мови. На думку науковця, термінам притаманні такі характерні ознаки, як однозначність, стислість, здатність виражати чітко фіксоване поняття [9: 32]. Іншими словами, можна сказати, що в концепції Д. С. Лотте та його прихильників якості терміна мінімізовані в їх змістових характеристиках і чітко протиставляються якостям загальноповсякденних слів [3; 5; 7; 8; 9].

Іншого погляду на терміни та їх природу дотримувався Г. О. Винокур, який розглядав їх як не як особливі слова, а як слова в особливій функції, про що свідчить «робоче» визначення цих одиниць, надане Г. О. Винокуром: «Терміни – не особливі слова, а лише слова в особливій функції. Особлива функція, в якій виступає слово в якості терміна, це функція назви. В цій функції часто виступають і слова цілком повсякденного значення, і побутові слова можуть бути термінами. Між тим науково-технічний термін є неодмінно назвою науково-технічного поняття» [2: 219].

Подібні протилежні погляди на термін, його сутність і властивості, що виникли у різних науковців, дали поштовх подальшим дискусіям про те,

якими саме мовними одиницями є терміни, за якими критеріями їх необхідно відмежовувати від слів, що не мають термінологічного значення, якими є властивості та характеристики термінів. Ці дискусії точаться у межах класичного термінознавстві ще дотепер, незліченною є також кількість дефініцій, наданих різними науковцями цим одиницям.

Так, під терміном нині розуміють «слово чи словосполучення спеціальної галузі знання чи діяльності» [4: 17] «мовну одиницю зі спеціальним значенням, що виражає та формує спеціальне поняття, використовується в процесі пізнання наукових і професійно-технічних об'єктів та відносин між ними» [6: 12], «мовний знак (слово чи словосполучення, сполучення слова, або словосполучення з особливими символами і т. і.), що виражає поняття певної галузі знань і в силу цього має дефініцію (тлумачення, пояснення), на яку свідомо орієнтуються, ті хто його використовують» [13: 19], «елемент термінології (терміносистеми), що являє собою сукупність усіх варіантів позамовного знаку як сталої відтвореної синтагми, що виражає спеціальне поняття певної галузі діяльності» [12: 11] «лексичну одиницю певної одиниці мови для спеціальних цілей, що позначає загальне, конкретне чи абстрактне поняття теорії спеціальної галузі знання чи діяльності» [11: 58].

Поряд із загальноживаними словами, термін входить в систему літературної мови, займаючи в ній певне місце серед інших одиниць того ж рівня. Інакше кажучи, «і термін, і звичайне слово підкоряються загальним законам, властивим системі певної мови» [10: 18]. Проте термінам властиві ті риси, яких немає у звичайного загальноживаного слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Авербух К. Я. Общая теория термина. М. : Издательство МГОУ, 2006. 252 с.
2. Винокур Г. О. О некоторых явлениях в русской технической терминологии (1939 г.). История отечественного терминоведения. Классики терминоведения / под. ред. В. А. Татарина. М. : Московский Лицей, 1994. С. 218–284.
3. Гринев С. В. Введение в терминоведение: уч. пособие. М. : Изд-во МГУ, 1993. 309 с.
4. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М. : Издательский центр «Академия», 2008. 304 с.
5. Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов : Вища школа, 1976. 128 с.

6. Лейчик В. М. Терминоведение : Предмет, методы, структура. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
7. Лемов А. В. Система, структура и функционирование научного термина. Саранск : Изд-во Мордов. ун-та, 2000. 192 с.
8. Лотте Д. С. Краткое методическое пособие по разработке и упорядочению научно-технической терминологии. М. : Наука, 1979. 123 с.
9. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. М. : Наука, 1961. 170 с.
10. Мельников Г. П. Основы терминоведения. М. : Изд-во РУДН, 2015. 116 с.
11. Табанакова В. Д. Естественно-научный термин и его характеристики. *Вестник Челябинского университета*. 2016. Вып. 63. С. 57–63.
12. Татаринов В. А. Общее терминоведение. М. : Московский лицей, 2006. 528 с.
13. Шелов С. Д. Термин. Терминологичность. Терминологические определения. Спб. : Издательство СПбГУ, 2015. 280

Б. С. Москалюк, В. Д. Бялик
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПЕРЕКЛАД БЕЗЕКВІВАЛЕНТНИХ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Переклад фразеологічних одиниць, особливо образних, становить значні труднощі. Це пояснюється тим, що багато з них є яскравими, емоційно насиченими виразами, які належать до певного стилю та можуть мати яскраво виражений національний характер. Для багатьох фразеологічних одиниць характерним є багатозначність та стилістична різноплановість, що ускладнює їх переклад. З точки зору перекладацької діяльності фразеологічні одиниці розподіляються на дві групи: фразеологізми, що мають еквіваленти у мові перекладу та безеквівалентні фразеологічні одиниці [1: 32].

Оптимальним перекладацьким рішенням постає пошук ідентичної фразеологічної одиниці у мові перекладу. Проте слід зазначити, що кількість подібних відповідників в англійській та українській мовах є обмеженою. Багато англійських фразеологічних одиниць не мають еквівалентів в українській мові. Це у першу чергу відноситься до тих фразеологізмів, що

позначають реалії. Їх переклад здійснюється здебільшого шляхом калькування та описово.

Калькування (дослівний переклад) є способом перекладу фразеологічної одиниці шляхом заміни її частин або слів їхніми лексичними відповідниками в мові перекладу. Калькування у деяких випадках надає можливість донести до україномовного читача сутність образного виразу, що пояснює значення англійського фразеологізму, наприклад: *Better a witty fool than a foolish wit* (Краще розумний дурак, ніж глупий розумник); *He knocks boldly at the door who brings good news* (Голосно стукає у двері той, хто приносить гарні звістки).

Якщо англійський фразеологізм не має в рідній мові еквіваленту або аналогу, а дослівний переклад міг би призвести до малозрозумілого буквалізму, перекладачеві необхідно відмовитись від передачі образності та використати описовий переклад, що експлікує значення одиниці вихідної мови, наприклад: *One man's meat is another man's poison* (Про смаки не сперечаються); *Dog does not eat dog* (Свій своєму не ворог); *To carry coals to Newcastle* (Їздити в Тулу зі своїм самоваром; морю води добавляти). Калькування та описовий переклад може використовуватися при перекладі фразеологічних одиниць паралельно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вища школа, 2003. 264 с.

Longman Dictionary of English Idioms / [ed. T. Hill]. L. : Blackwell Publishers, 1979. 654 p.

Partridge E. A Dictionary of Cliches. L. : Taylor & Francis e-Library, 2005. 549 p.

М. І. Народова, О. Д. Петренко
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КАТЕГОРІАЛЬНІ ОЗНАКИ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Стрімкий розвиток юридичної сфери у США та інших англомовних країнах у ХХ та ХХІ ст. сприяв появі великої кількості нових понять та реалій, що, в свою чергу, зумовило виникнення незчисленної кількості термінів на їх позначення. На очах сучасного покоління відбувається перенос «епіцентру» життя суспільства з реального світу в реальність умовну, віртуальну. Це, на думку лінгвістів, сприяє процесам глобалізації та всесвітньої інтеграції, що, в свою чергу, призводить до зміцнення позиції англійської мови як мови інтернаціональної комунікації [3: 18].

Англомовні юридичні терміни починають активно вивчатися вітчизняними та зарубіжними мовознавцями. Головна складність дослідження юридичної термінолоєксики англійської мови та будь-якої іншої мови полягає в тому, що вона знаходиться в процесі безперервного розвитку, динамічних змін, постійній появі нових терміноодиниць. Особливістю юридичних термінів є також те, що вони, на відміну від інших наукових і технічних термінів, у результаті глибокого проникнення у всі сфери життя суспільства, поступово втрачають вузькоспеціальний характер функціонування та стають здобутком загальнолітературної мови [1: 20].

Визначення категоріальних ознак термінів будь-якої сфери здійснюється у межах термінознавства – науки, що вивчає терміносистеми, принципи їхньої організації, механізми творення термінів, вимоги до них, а також розв'язує прикладні завдання впорядкування й вивчення кодифікації терміносистем і їхніх відповідників у різних мовах [3: 66]. Досліджуючи юридичні терміни з точки зору її типології, походження, утворення, форми, значення, термінознавство приділяє увагу також вивченню особливостей функціонування термінів у різних видах комунікації.

Класичними категоріальними ознаками будь-якого терміну як особливої одиниці зі спеціальним, термінологічним значенням, яке кодифікує те чи інше поняття науки чи техніки, є: системність, дефінітивність, точність, вмотивованість, незалежність від контексту [2: 28-32]. Незважаючи на той факт, що більшість із визначених ознак відрізняють терміни від не термінів, загальноновживаних та інших слів, з чим і погоджуються більшість лінгвістів, деякі з цих ознак вважаються ними

дещо “максималістськими”, такими, що не враховують реальний стан речей із функціонуванням термінів.

Ознака системності юридичного терміну підкреслює його класифікаційну сутність, приналежність до юридичної терміносистеми. Системність є не тільки основною диференційною ознакою будь-яких термінологічних одиниць, але й загалом вимогою їх термінологічної кодифікації. Системність юридичного терміну передбачає наявність відповідності між планом змісту та плану вираження цієї мовної одиниці.

Однією з важливих ознак терміну є його змістова точність, під якою зазвичай розуміється чіткість, обмеженість значення цієї одиниці, що одночасно вказує на його приналежність до певної терміносистеми та визначає його термінологічний статус [2: 5]. Змістова точність є власне корелятом однозначності терміну. Якщо він використовується для позначення наукових або технічних понять в інших галузях знань, це не впливає на його однозначність у конкретній, визначеній галузі знань.

Ознака незалежності значення терміну від контексту, постульована лінгвістами в минулому століття, дещо суперечить сучасним поглядам науковців про функціональну та комунікативну природу терміну, згідно з яким не тільки терміносистема, як певна абстрактна сутність, до якої належить термін, а саме контекст його використання та функціональне призначення визначає його реальне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу Львів : ПАІС, 2016. 228 с.
2. Крыжановская А. В., Симоненко Л. А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии. К. : Наукова думка, 1987. 160 с.
3. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура. М. : Либроком, 2009. 256 с.
4. Словничок юридичних термінів: навч. посіб. / уклад. В. П. Марчук. К.: МАУП, 2003. 128 с.

В. В Ніколенко, С.К. Топачевський
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПОБУТОВИХ РЕАЛІЙ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ У КІНОФІЛЬМАХ

Наразі можна побачити стрімкий розвиток кіноіндустрії в Україні та в багатьох інших країнах, особливо часто випускає кінофільми саме Америка. Внаслідок такого розвитку в Україні почав зростати ринок перекладу для кінотеатрів. Такий вид перекладу, а саме кінопереклад, досліджували у своїх працях Д. І. Єрмолович, Ю. М. Лотман, М. Берді, Д. М. Бузаджи, Г. М. Кузенко та інші.

Об'єкт дослідження – побутові реалії. *Предмет* – проблеми перекладу побутових реалій у кіно. *Мета* – розглянути проблеми перекладу побутових реалій з англійської мови на українську у кінофільмах.

Завдання даного дослідження: визначити проблеми при кіноперекладі, класифікацію даних перекладів та розглянути приклади перекладу побутових реалій.

Варто зазначити, що при перекладі кінофільмів перекладачі повинні працювати з двома видами перекладу, а саме з усним та письмовим. Для професійного перекладу дуже важливо порівнювати переведений текст паралельно з відео. Саме переклад допомагає відрізнити ліцензійний фільм від піратської копії. Також при перекладі з'являються проблеми з розміром фраз через розбіжності структури англійської та української мов. Текст оригіналу зазвичай менший ніж його переклад українською, тож перекладачі повинні не лише адекватно перекласти його, а й вписатися в рамки часу. Іноді перекладати науково-популярні, або документальні дуже важко через широкий спектр термінології, якщо перекладач не володіє певними знаннями у тій чи іншій сфері. Тому для таких перекладів частіше обирають перекладачів, у яких є знання певної галузі. Найчастіше головною проблемою при перекладі є різниця між культурою перекладача й тексту перекладу який він перекладає, тож перекладач має не лише перекладати, а й донести головну думку глядачеві, пояснити деякі моменти, які глядач не зможе зрозуміти.

Перекладачка Мішель Берді запропонувала власну класифікацію типів перекладу кінофільмів:

1. робота синхронного перекладача (синхроніст перекладає фільм без опори на письмовий текст; іноді він навіть змушений перекладати без попереднього перегляду, намагаючись якомога точніше передати зміст фільму);
2. озвучення фільму одним актором або самим перекладачем (зі зберіганням оригінального аудіо);
3. озвучення фільму двома акторами (зокрема чоловіком та жінкою, зі збереженням оригінального звукоряду);
4. дублювання (увесь фільм озвучується цілим штатом акторів, відбуваються значні зміни вихідного тексту для забезпечення збігання артикуляції акторів оригінального тексту та акторів озвучення);
5. субтитрування (відбувається повне збереження вихідного звукоряду, а увага з відеоряду перемикається на читання субтитрів, розташованих внизу екрану) [1, с. 57-62].

Безсумнівно, кінопереклад є особливим типом перекладу, оскільки, окрім власне тексту, він містить ще й екстралінгвістичні фактори, а також технічний компонент, що, створює певні труднощі. Ю. Лотман вважає, що останні відбиваються на рівні еквівалентності й адекватності перекладу кінофільму, а також на синхронізації артикуляції акторів і реплік дублерів [2, с. 315].

Для прикладу перекладу було обрано творчість Стівена Кінга через його популярність не лише в Америці, а й в Україні. Досліджуючи переклад з англійської на українську, можна побачити застосовані засоби перекладу побутових реалій та шляхи вирішення проблем, які виникали при перекладі.

Перекладачі стикаються з проблемами перекладу реалій майже у кожному реченні через стрімкий розвиток термінів та неологізмів у англійській мові, у той час як еквівалентів в українській мові поки ще не з'явився. Найбільше проблем виникає при перекладі побутових реалій, які зустрічаються в житті людей й оточує їх кожного дня. У кожному фільмі присутні речі побуту й перекладач повинен спиратися не тільки на власні знання та словники, а й на контекст та культуру країни, донести думки автора.

Можна навести декілька прикладів побутових реалій, а саме гастрономічних реалій з кінофільму «Сяйво» за романом Стівена Кінга:

French fries – смажена картопля;

Sirloin steak – філейний стейк;

Post Toasties – сухарики;

Sugar Puffs – не надано перекладу в українському дубляжу. Було б доречним використати переклад «цукрові/глазуровані пластівці»;

Wheatena and Cream of Wheat – сухі сніданки;

Finger roll - паличка з начинкою.

Як можна побачити з прикладів, проблеми перекладача пов'язані саме з культурними відмінностями. Так *Wheatena and Cream of Wheat* можна було б перекласти як «вівсяні та манні каші», *Post Toasties* – «кукурудзяні пластівці», а *Finger roll* – «булочка з сиром». Проблеми виникають через відсутність подібних продуктів у країні перекладача. Майже всі перераховані гастрономічні реалії існували ще у 1900-х роках, тому перекладачі шукали та підлаштовували свій переклад. Можна також було використати транслітерацію, або транскодування, але тоді глядачі не зрозуміли б жодної назви. Таким чином, потрібно завжди шукати подібний еквівалент, або ж описувати незнайому реалі так, щоб глядач розумів про що йдеться.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берди М. Киноперевод : мало что от Бога, много чего от Гоблина / М. Берди, Д. М. Бузаджи, Д. И. Ермолович и др. // «Мосты» журнал для переводчиков. - 2005. Вып. 4 (8). — С. 57-62.
2. Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики. Об искусстве / Ю. М. Лотман.-Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 1998.-704 с.

К. О. Новосьолова
Запорізький національний університет

РОЗВИТОК АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ НАПРІКІНЦІ 20-ГО ПОЧАТКУ 21-ГО СТОЛІТТЯ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА СЛОВОТВОРЧИЙ АСПЕКТИ

Протягом останніх 20 років у словниковому запасі англійської мови спостерігаються активні динамічні процеси в галузі економіки та бізнесу. Це спостерігається насамперед у більшій частоті вживання економічної лексики та термінології, а також у появі нових одиниць для номінації нових понять, об'єктів, явищ, що виникли у зв'язку з

бурхливим розвитком економічних відносин. Важливість ділового спілкування зросла на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, культурної та економічної інтеграції та тенденції цифровізації у фінансовій сфері. Нові лексичні одиниці з'явилися в умовах економічної нестабільності в результаті поширення вірусу Ковід-19 на тлі швидкого впровадження нових технологій та моделей поведінки на підтримку віддаленої роботи та проживання.

Більшість вчених сходяться на думці, що економічна термінологія зустрічається в багатьох різних сферах: О. Гутиряк (термінологія англійського маркетингу), З. Куделько (термінологія ринкових відносин), Ю. Сидоренко (біржова термінологія), О. Константинова (податкова термінологія), О. Дуда (термінологія кредитування та банківської справи).

Хоча на сьогоднішній день зроблено багато роботи, потрібно провести більше досліджень щодо способів походження економічних термінів та способів їх поповнення.

Метою цього дослідження було визначити співвідношення таких двох джерел поповнення лексичної структури англійської мови, як запозичення (зовнішній ресурс) та словотворення (внутрішньомовний ресурс) протягом 20 -21 -го століття.

Терміни виступають як особливі елементи лексичної мови, тобто вони є складовими термінологічної системи, і характеризуються такими відмінними рисами: точністю, унікальністю, послідовністю та об'єктивністю. Більш відомі підстави для класифікації термінів такі: джерело термінів, обсяг термінів, структура термінів.

У сучасній лінгвістиці **термін** – це цілком офіційний, прийнятий й узаконений в певній галузі науки чи техніки позначення, назва понять [3, с. 49]. На думку М. Б. Головіна, терміном може бути окреме слово чи утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що позначає професійне поняття та призначене для задоволення професійних потреб спілкування у сфері певної професії [4, с. 276]. О. С. Ісаєва та М. Ю. Шумило розглядають терміни як особливі когнітивні рамочні структури – фрейми, що потребують відповідного погодження [6, с. 23]. А. В. Суперанська вважає, що терміном може бути не тільки слово, узятє з природної мови, але й спеціально культивоване або штучно придумане слово [8, с. 74]. Проте Т. Р. Кияк зазначає, що термін важко піддається дефінуванню [5]. В. М. Лейчик поділяє цю думку. Дослідник вважає, що створення загальноновизнаного визначення терміна є неможливим, оскільки термін є належністю та об'єктом низки наук, кожна з яких прагне виділити в терміні ознаки, вагомі з її точки зору [7, с.135-144].

Враховуючи багатогранність економічної діяльності, під економічним терміном за критерієм сучасності вважаємо мовну одиницю, яка у всіх своїх

значеннях чи в частині значень точно виражає спеціальне поняття економічних сфер (маркетингу, ринкових відносин, біржової діяльності, фінансів, кредитування та банківської справи), має закріплене дефініцією термінологічне значення відповідної галузі, входить до терміносистеми економічної сфери як невід'ємний її терміноелемент.

Більш ніж 50% лексичних одиниць вже існували в англійській мові, але отримали нове значення і активно використовуються в економічній термінології, серед них: «**dox, n.**»: «Документи, фізичні чи електронні», «**image server, n.**»: «Обчислення. Сервер, що використовується для доставки та управління доступом до файлів зображень», «**box, n.**»: «Обчислення. Кейс, що містить комп'ютер або комп'ютерний компонент або підключений пристрій; комп'ютер тощо». Поєднання слів утворюється в результаті додавання до терміна, що позначає родові поняття, уточнюючі властивості, з метою створення конкретних понять, безпосередньо пов'язаних із початковими. Такі терміни пропонують стислі визначення, які підводять цю концепцію під найбільш уніфіковану і водночас вказують на її специфічну особливість («**zombie bank**» - неплатоспроможний банк, який виживає завдяки державній підтримці, «**green audit**» - аналіз впливу бізнесу на навколишнє середовище).

Багато економічних термінів, пов'язаних з цифровізацією фінансової сфери, утворюються шляхом злиття основ слів. Перша частина використовується для виділення певної особливості криптовалюти, а друга частина «**coin**» (металеві гроші). В якості прикладу виступає термін «**bitcoin**», що утворився від слова «bit» - двійкової цифри, що є найменшою одиницею інформації в комп'ютері. В той же час вирізняє вище зазначену криптовалюту від інших своїх колег «**Litecoin**», «**Namecoin**», «**Emercoin**», «**Syscoin**», «**Siacoin**», «**FairCoin**», «**Altcoin**» та ін. У термінології міжнародної економіки слід виділити такий спосіб словотворення, як телескопія. Наприклад, нові терміни формуються у зв'язку з наміром країн вийти зі складу Європейського Союзу «**Brexit**», «**Grexit**», «**Nexit**», «**Frexit**», «**Polexit**». Перша частина терміна утворена шляхом усичення основи таких слів, як «**Britain**», «**Greece**», «**Netherlands**», «**France**», «**Poland**» - відповідні країни, а друга частина є основою слова «**exit**», що позначає майбутній акт виходу цих держав.

Суфікси та префікси, що використовуються в концепції англійської економічної термінології, запозичені переважно із простих англійських засобів словотворення. Суфікс – **ing** використовується з додаванням кореня для позначення процесів та діяльності в загальному розумінні. Наприклад, слово «**crowdfunding**» утворено злиттям двох основ – **crowd**, - **fund** та суфіксу – **ing**. Завдяки такому поєднанню в англійській мові з'явився новий термін «**crowdfunding**», який позначає практику отримання необхідного

фінансування як для нового бізнесу шляхом отримання внесків від великої кількості людей, особливо від інтернет-спільноти.

Префіксально-суфіксальне словотворення також використовується при позначенні процесів, а саме префікс – **on** та суфікс – **ing**. В якості прикладу був взятий термін «**onboarding**» - дія чи процес інтеграції нового працівника в організацію, колектив тощо.

В основному, за допомогою суфіксів **-er**, **-or**, **-ist** у поєднанні слів з'являються іменники, що позначають спеціаліста. Під новим терміном «**gig worker**» розуміють особу, яка працює на тимчасових роботах, як правило, у сфері послуг як незалежний підрядник або фрілансер.

Незначну частину економічної термінології займають аббревіатури. **UFO** – «**UnFinished Object**», незакінчений об'єкт у в'язанні, шитті, стьобанні тощо: незакінчений твір, **WFH** – аббревіатура для «**working from home**» - робота вдома, **WIP** – «**work in progress**» позначає незавершений проект, який досі додається або розробляється.

Фінансова криза 2008 року застосувала фінансову термінологію до широкого загального користування. У зв'язку з чим глосарій деяких ключових термінів поповнився новими фразеологізмами: «**too big to fail**» - «занадто великий, щоб розвалитися». Фінансова установа вважається «занадто великою, щоб розвалитися» та віднесена до категорії «системних», а саме, установ, що мають вирішальне значення в силу транскордонного характеру їхнього бізнесу, їх взаємозв'язку та дуже складних фінансових інструментів, якими вони торгують. В якості прикладу, страхова компанія **AIG** вважається «**too big to fail**» або «занадто великою, щоб розвалитися» у зв'язку з тим, що уряд Сполучених Штатів не допустив її банкрутства під час фінансової кризи 2008 року.

Отже, сучасна економічна терміносистема включає терміни різних сфер: маркетингу, ринкових відносин, біржової діяльності, фінансів, кредитування та банківської справи. В результаті дослідження було встановлено, що основним способом словотворення виступає семантичний, суть якого полягає в тому, що слово, наявне в мові, набуває цілком нового лексичного значення; при цьому первісне значення слова, як правило, зберігається. Спостереження над англійськими термінами-іменниками дають підставу стверджувати, що для цієї категорії слів характерними є морфологічне, морфолого-синтаксичне і синтаксико-морфологічне термінотворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Webster's New World Dictionary of the American Language Online. URL: www.websters-online-dictionary.org/ (дата звернення: 21.01.2021)
- 2) Oxford English Dictionary of the English Language Online. URL: www.public.oed.com/ (дата звернення: 21.01.2021)

3) Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики) / О. Павлова // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». - Л., 2008. - № 620. - С. 49–54.

4) Головин Б. Н. Основы культуры речи : [учеб. для вузов по спец. —Рус. яз. и лит.]] / Б. Н. Головин. – 2-е изд., испр. – М. : Высшая школа, 1988. – 320 с.

5) Дьяков А. С. Основы терминотворения: семантические та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Дьяков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім «KM Academia», 2000. – 218 с.

6) Ісаєва О. С. Терміни і термінотворення як важливі компоненти професійно-орієнтованої лексики [Електронний ресурс] / О. С. Ісаєва, М. Ю. Шумило // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 27. - С. 23-24. – Режим доступу: www://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_27_8

7) Лейчик В. М. Термин и его определение / В. М. Лейчик // Терминоведение и терминография в индоевропейских языках. – Владивосток : ДВО АН СССР, 1987. – С. 135–144.

8) Суперанская А. В. Терминология и номенклатура / А. В. Суперанская // Проблематика определений терминов в словарях разных типов. – Л., 1976 – С. 76 – 80.

**Т. І. Павлінчук,
м. Житомир**

ВАРІАТИВНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Фразеологічні одиниці, за якими закріпилося відносно стійке значення і складові частини яких семантично неподільні, під час перекладу потребують особливої пильності перекладача, а часом і додаткових досліджень, конкретизації значення, консультацій. Від розуміння значення фразеологізму, особливості й традиції його вживання у вихідній мові та уведення фразеологізму в текст перекладу залежить, чи точно й належно передано зміст сказаного, чи відтворено культурні знаки й чи не впроваджено разом із помилкою перекладу фразеологізму помилку розуміння змісту самого тексту. Особливої уваги перекладу словесної гри, зокрема в межах фразеологізму, надає А. Савенець, простежуючи перекладацькі рішення під час перекладу з польської мови на українську поезії В. Шимборської. Наголошуючи на тому, що словесна гра має важливе

значення у творчості В. Шимборської, формуючи елемент її авторського візерунку й оригінального стилю, А. Савенець констатує, що перекладачі не завжди беруть до уваги мовотворчість поетки та інтерпретують її у відповідному стилістичному ключі [4]. Зі свого боку переклад фразеологізмів та фразеологічних слідів в іспанських перекладах поезії В. Шимборської дослідили Й. Студзінська та К. Скібський [13].

Перекладові англійських фразеологічних одиниць та інших стійких словосполучень надавали увагу Р. Зорівчак, В. Карабан, Д. Квеселевич І. Корунець, О. Кунін, В. Скар, та ін. Словникові й текстові дефініції польських фразеологізмів стали предметом зацікавлення І. Мирошніченко, Х. М. Ніколайчук, а видання українсько-польського словника усталених виразів за редакцією Т. Космеди [2] та «Українсько-польського словника еквівалентів слів», укладеного А. Лучик, О. Антоною, І. Дубровською [1], є справжньою знахідкою для перекладачів.

У ході науково-практичних розробок склалися визначені підходи до перекладу стійких словосполучень: пошук повних та часткових еквівалентів, описовий переклад, калькування, стилізація, антонімія, оказіональний переклад, комбінований переклад тощо.

Очевидно, що в контексті перекладу доречно було б сказати про появу фразеологізмів, які походять з інших мов. Так, коріння знаних і часто вживаних в українській мові фразеологізмів знаходимо, наприклад, у латинській (*до грецьких календ, золота середина*), грецькій (*лебедина пісня, авгієві стайні*), французькій (*місце під сонцем, з пташиного польоту*), німецькій (*летючий голландець, намилити голову*), польській (*зійти на пси, від моря до моря*), англійській (*синя панчоха, останній з могікан*) мовах [9]. Прийняття мовою «чужих» сполучень слів як своїх є одним із способів взаємодії мов, це значно спрощує ідентифікацію, розуміння й відтворення їх у мові перекладу.

Говорячи про закріплене за фразеологізмом значення та стійку відтворювану структуру, враховуємо також їхню відносність і наявність функціональних варіантів фразеологічних одиниць. Так, у колі фразеологізмів помітне спрямування до стабільності складників і граматичних зв'язків між ними, що сприяє фразеологізації певних словесних компонентів, запам'ятовуванню і проникненню їх у вжиток як готових конструкцій. Але є також спрямування до оновлення компонентного складу, до урізноманітнення морфологічного оформлення і синтаксичної організації. Варіантність як явище змінності виявляється на лексичному, граматичному чи на лексично-граматичному рівні, виявляючи значну заміненість одного компонента іншим під впливом різних мовленнєвих

факторів: *спати* (заснути і под.) *міцним* (твердим, камінним, товстим, непробудним, мертвим, мертвецьким) *сном* [6: 391].

Фіксуючи варіативність українських фразеологізмів, доцільно звернути увагу й на варіативність у перекладі. Варіативність перекладу фразеологічних одиниць охоплює ширше коло явищ, бо може стосуватися і наявності ідентичних стійких словосполучень в обох мовах, і варіантів того самого фразеологізму в цільовій мові, і синонімії у фразеології.

Належність української й польської мов до слов'янської мовної групи дає змогу відразу розпізнати близькі за значенням і звучанням спільні для обох мов фразеологізми й досить легко дібрати майже ідентичні відповідники. Серед цієї групи фразеологізмів найпоширенішими є такі, що потребують заміни одного структурного компонента, що пов'язано з відмінністю вживання фразеологізмів з конкретним змістом у польській та українській мовах, зразком, із яким вони закріпилися в мовній традиції, особливістю граматики обох мов. Пропонуємо кілька прикладів такого перекладу.

Zazdrość ma korzenie w doświadczeniu tej właśnie wartości – ściślej: w jej zaprzeczeniu [14: 36] / *Заздрість сягає корінням у переживання саме цієї цінності, точніше – у її заперечення* [7: 33] / *Заздрість бере коріння із переживання саме цієї цінності, точніше – із її заперечення.*

Aby wiedzieć, jak prawdę ukryć, trzeba ją mieć stale na oku [14: 146] / *Щоб знати, як приховати правду, потрібно завжди мати її перед очима* [7:135]. Потрібно зазначити, що В. Ужченко та Л. Авксентьєв наводять цей фразеологізм також у формі, яка звучить в оригіналі, – *мати на оці* – звертаючи увагу на різні його смислові значення [8: 48].

Spotkanie w cztery oczy różniło się od kilkugłosowej konwersacji [11: 134] / *Зустріч віч-на-віч відрізнялася від розмови на кілька голосів.* Вкажімо тут також, що, цікавлячись питанням синонімії у сфері фразеології, знайдемо такий синонімічний ряд фразеологізмів із цим значенням: *віч-на-віч – сам на сам – на дві пари очей – на чотири ока* [6: 423].

Anna ucieka. Nie szukała tego spotkania, szła za trumną zabitego króla, to sam Gloucester przeciął jej drogę [14: 176] / *Анна втікає. Вона не шукала цієї зустрічі, вона йшла за труною вбитого короля, це сам Глостер став на її дорозі* [7: 167]. «Словник української мови» фіксує кілька фразеологізмів із таким значенням з певною ситуативною варіативністю лексичних компонентів: *перетяти* (перетнути) *дорогу* (стежку), *заступити* (заступати) *дорогу*, *стояти* (стати) *на дорозі*, *стояти* (стати) *поперек дороги* [5: 296]. Наведені приклади свідчать про широке коло варіантів фразеологічних одиниць, коли один із компонентів залежить від мовної

ситуації, контексту, традиції уживання, побутування того чи іншого сталого словосполучення.

Іноді значення фразеологізму не є таким очевидним, постає потреба додаткового дослідження, пошуків і втручання перекладача: *W „Psalmie” przykłady dobierane są na chybił trafił, bez respektowania szczebli ewolucji i po odrzuceniu podziału na przyrodę ożywioną i nieożywioną [11: 35] / У «Псалмі» приклади добираються без розбору, без визнання щаблів еволюції й після відкидання поділу на живу й неживу природу. Фразема *na chybił trafił*, що означає «навмання, наосліп, випадково, без обдумування, наздогад», завдає чимало клопоту. У словнику за редакцією Т. Космеди за еквівалент подано «блудити (блукати) манівцями» [2: 61], але для поданого прикладу цей варіант не підходить. Вважаємо, що відповідно до контексту можна дібрати кілька альтернативних варіантів: *без розбору, перший-ліпший, як попало, що попало, як трапиться, як бог дасть*.*

Під час перекладу натрапляємо також на явище полісемії у фразеології. Виходячи з різних значень фразеологізму вихідної мови, добираємо відповідник у цільовій мові. У цьому випадку, звичайно, говоримо не про вибір еквівалента з кількох можливих варіантів чи синонімів, а саме про пошук відповідників, які б ураховували відтінки значень однаково структурно оформлених багатозначних фразеологізмів. Так, стале словосполучення *na własną rękę* означає «самостійно, без чиеїсь допомоги / на свій ризик / сам по собі». Запропонуємо варіанти перекладу цього фразеологізму, які залежать від ширшого контексту та від традиції уживання виразів із таким значенням в обох мовах.

W tym nurcie sam Magritte zajmował miejsce osobne. Na własną rękę eksperymentował z czasem i przestrzenią, swobodnie naruszał prawa ciężenia i prawdopodobieństwa, prowokująco deformował i przekształcał ludzkie ciało, nawet swoje listy ilustrował najdziwniejszymi rysunkami [11: 88] / У цьому напрямку сам Магрітт займав окреме місце. На власний розсуд / Сам собі експериментував із часом і простором, вільно порушував закон тяжіння й правдоподібності, провокаційно деформував і змінював форми людського тіла, навіть свої листи ілюстрував щонайдивнішими малюнками.

Organizm sam, „na własną rękę”, stara się skorygować własne błędy [10: 83] / Організм сам, «своїм ходом» / своїми силами намагається скорегувати власні помилки.

Трапляється, що поява кількох варіантів перекладу з'являється саме у зв'язку з «неперекладністю» іншомовного стійкого сполучення слів, тобто відсутністю повного й часткового еквівалента та недоцільністю калькування. Творче втручання у «тіло» виразу, його переосмислення й

перетворення відповідно до смислового наповнення оригіналу дає змогу вибудувати імовірний ряд варіативних відповідників.

Ze wspomnień samego Różewicza można wywnioskować, że jego okupacyjna praca literacka trafiła „pod strzechy” i podnosiła na duchu... [12: 91]
/ Zi спогадів самого Ружевича можна зробити висновок, що його окупаційна літературна праця потрапила «під селянську стріху» і піднімала дух...
Стійке словосполучення *trafić «pod strzechy»*, має літературне походження, оскільки є фрагментом цитати з твору А. Міцкевича «Пан Тадеуш» («O, gdybym kiedy dożył tej pociechy, / Żeby te księgi zbłądziły pod strzechy»). Українські джерела згадують його серед крилатих висловів польського походження у формі «під селянську стріху» [6: 357]. У випадку наведеної цитати такий український варіант цього вислову доречний, бо ж ідеться саме про обізнаність селян із творчістю Ружевича та їхню прихильність до нього. Треба сказати, що в сучасній польській мові цей вислів набув ширшого, абстрактнішого значення: щось стало дуже популярним, потрапило до багатьох людей [15: 1114]. Фразеологізація виразу відбулася за рахунок метонімії й метафори. Ліричний герой оригінального твору вважає, що справжнім щастям і справжньою славою є присутність його літературних творів серед людей, тобто входження у кожен дім, під їхні покрівлі – стріхи. За посередництвом стріхи розуміємо дім і людей у ньому. Образне словосполучення „trafić «pod strzechy»” («увійти в дім») десемантизувалося, за ним закріпилося і його метафоричне значення, що пов’язується з поширенням серед людей, популярністю, славою. Цей зміст залежно від контексту оригіналу передають також близькі за значенням образні конструкції «здобути славу», «мати славу», «увійти в кожен дім», «піти до людей», «піти поміж людей» безвідносно до прямого літературного джерела.

Працюючи з фразеологічними одиницями як матеріалом перекладу, натрапляємо на різноманітні їхні лексичні, граматичні, стилістичні, структурні особливості, які потребують якнайточнішого відтворення в цільовій мові. Явище варіативності фразеологічних одиниць розгортає також поле варіативності перекладу, коли з кількох однаково рівноправних варіантів-еквівалентів обираємо один залежно від контексту, уподобань перекладача, стилю тощо. Трапляється, що появи варіантів перекладу сприяє синонімія фразеологізмів, яка актуалізується саме під час добору відповідника, та образні словосполучення, що постають на місці безеквівалентних сполучень слів, крилатих висловів, виразів літературного походження тощо. У будь-якому разі переклад фразеологізму потребує уважності, розуміння його значення й контексту вживання, виробленої стратегії перекладу й творчого підходу до передавання його змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лучик А., Антонова О., Дубровська І. Українсько-польський словник еквівалентів слова / Алла Лучик, Олена Антонова та ін. – К.: 2011. – 311 с.
2. Космеда Т., Гоменюк О., Осіпова Т. Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки / Тетяна Космеда, Олена Гоменюк та ін. – Познань–Харків: Коло (м. Дрогобич), 2017. – 408 с.
3. Рушар Ю.-М. Мене, текел, перес: образи Бога у творчості Тадеуша Ружевича / Ю.-М. Рушар; пер. з польськ. Тетяни Павлінчук, К.: Літопис, 2020. – 268 с.
4. Савенець А. М. Поезія в перекладі: «українська» Шимборська / А. М. Савенець. – Європейський колегіум польських і українських університетів, Люблін-Житомир: Полісся, 2006. – 366 с.
5. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 6. – С. 296; а також електронна версія словника: <http://sum.in.ua/> (доступ: 05. 04. 2021).
6. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. Кн. IV. / за ред. акад. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – 438 с.
7. Тішнер Ю. Філософія драми / о. Юзеф Тішнер; пер. з польськ. Тетяни Павлінчук. – К.: Дух і Літера, 2019. – 304 с.
8. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Х.: Основа, 1990. – 167 с.
9. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В., Фразеологія сучасної української мови. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
10. Kępiński A. Lęk / Antoni Kępiński. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2001. – 360 s.
11. Ligęza W. Bez rutyny. O poezji Wisławy Szymborskiej i Zbigniewa Herberta / Wojciech Ligęza. – Kraków: Instytut Myśli Józefa Tischnera, 2016. – 336 s.
12. Ruszar J. M. Mane, Tekel, Fares. Obrazy Boga w twórczości Tadeusza Różewicza / J. M. Ruszar. – Bielsko-Biała–Kraków: Wydawnictwo Naukowe ATH, Instytut Myśli Józefa Tischnera, 2019. – 329 s.

13. Studzińska J., Skibski K. Frazeologizmy Wisławy Szymborskiej w przekładzie. Propozycja kategorii śladu frazeologicznego / Joanna Studzińska, Krzysztof Skibski // Przestrzenie Teorii. – 2016. – № 25. – S. 149–175.
14. Tischner J., ks. Filozofia dramatu / ks. Józef Tischner. – Kraków: Wydawnictwo Znak, 2012. – 315 s.
15. Wielki słownik poprawnej polszczyzny / red. A. Markowskiego. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. – 1708 s.

А. С. Пожарський
Житомирський державний університет імені Івана Франка

АНТИУТОПІЧНА ТРАДИЦІЯ ТА ЇЇ РЕЦЕПЦІЯ У ТВОРЧОСТІ МАРГАРЕТ ЕТВУД

Особистість Маргарет Етвуд, її життя і творчість (що зайняло чільне становище як в канадській, так і в світовій літературі) стали предметом глибокого дослідження сучасного літературознавства: західного (Дж. Вудкок, Ш. Грейс, М. Дворак, Ф. Дейві, Дж. Мосс, Б. Рігні, Дж. Хенкок) і пострадянського (М. Воронцова А. Злобіна, В. Івашов, М. Овчаренко, І. Прохорова). Названі роботи мають багатовекторну спрямованість, але найбільший інтерес вчених викликає особливий світ літературних образів Етвуд, що втілює як загальні тенденції, так і характерні риси героя сучасної канадської літератури. І таким героєм в більшості творів письменниці виступає сильна жінка, яка прагне подолати відчуження суспільства і знайти в ньому власне місце.

Маргарет Етвуд займає особливе місце серед авторів посторуеллівської утопії. Автор понад 30-ти книг віршів, художньої та документальної прози і есе, М. Етвуд відноситься до числа найбільш відомих сучасних англомовних письменників, є однією з провідних фігур сучасної світової літератури, практично всі її твори перекладені на двадцять мов і в кожній країні користуються популярністю. Провідне місце в її творах відведено жінкам, що обумовлено її феміністичними поглядами, а головне ідеї вельми різноманітні, наприклад, не склалися відносини між подружжям, закоханими, близькими людьми; упущені можливості (як чоловіків, так і жінок); гендерна нерозуміння, ускладнює життя людей; небезпечні тенденції розвитку сучасного світу.

Роман «Розповідь Служниці» був опублікований в 1985 році («The Handmaid's Tale») і продовжив традиції антиутопії ХХ століття. Роман з

великим інтересом був зустрінутий літературними критиками, які відзначили його інтертекстуальність. Увагу дослідників привернули і такі компоненти в побудові роману, як епіграфи і завершальний роман «Коментар історика».

Всупереч сформованій в антиутопії мускулинній традиції, головним героєм роману М. Етвуд виступає жінка, яку при всій удаваній її пасивності, не можна розглядати як просто жертву всесильної держави.

Позначаючи жанр твору, автор використовує термін «дистопія», а іноді і свій власний «ustopia», що виникає на перетині термінів «утопія» і «дистопія».

Метою даної роботи є осмислення феномена Маргарет Етвуд в сучасній літературі, її ролі в розвитку жанру антиутопії на рубежі ХХ - ХХІ століть.

Для М. Етвуд герой-жінка - це особистість, здатна гостріше і емоційніше (ніж герой-чоловік) відчувати навколишній світ, занурена у внутрішню боротьбу з собою, носій одночасно вікових національних цінностей і символ змін сучасного канадського суспільства. Жіноча доля і жіноче світовідчуття, що стоять в центрі більшості творів М. Етвуд, допомагають письменниці відобразити не тільки складний і часто суперечливий світ сучасної жінки, а й втілити універсальні для канадської дійсності проблеми національної свідомості, літературної творчості, специфічно канадський погляд на світові проблеми. Ці ідеї письменниця розглядає не тільки в своїх художніх творах, а й (будучи талановитим і прозорливим літературознавцем) розвиває в критичних працях [7; 8].

Стійкий інтерес канадської романістки до жіночих образів (що носить в творчості письменниці принциповий характер) обумовлений наполегливим бажанням спростувати «... горезвісну дихотомію «жінка - природа, чоловік - культура» (безроздільно панує в історико-філософській антропологічній традиції) і визначити її (жінки) культурні потенції» [1: 150].

Бажання автора попередити людство про можливі небезпеки на шляху подальшого розвитку, особистий досвід боротьби з тоталітарним суспільством знайшли своє логічне продовження і розвиток і в прозовій творчості письменниці: підсумком її роздумів і яскраво вираженою громадянською позицією став роман «Розповідь Служниці», що вийшов в 1985 році і мав міжнародний успіх і широкий резонанс в суспільстві. «Розповідь Служниці» двадцять три тижні фігурував у списку бестселерів «Нью-Йорк Таймс» і став одним з найвідоміших її творів. У 1990 році роман був екранізований німецьким кінорежисером (який мав великий досвід і визнання в екранізації творів Генріха Белля і Гюнтера Грасса) Фолькеро Шльондорфом з Наташею Річардсон (Служниця) і Робертом Дювалем (Командор) в головних ролях. Сценарій до фільму був написаний відомим

англійським драматургом, поетом, режисером, актором, лауреатом Нобелівської премії з літератури 2005 року Гарольдом Пінтером, який до цього вже писав сценарії до гучних фільмів «Останній магнат» за романом Ф. С. Фітцджеральда і «Коханка французького лейтенанта» за романом Дж. Фаулза.

Роман М. Етвуд не дає таких простих і однозначних відповідей на поставлені запитання. Кінцівка роману може трактуватися по-різному. Останні рядки книги, вони ж останні думки героїні перед арештом: «Звідки мені знати, кінець чи це або новий початок; я віддалася в руки незнайомців, бо тут нічого не поробиш. І я крокую до темряви всередині; або ж до світла» [5: 315] допускають різні інтерпретації і можливість прочитання майбутнього героїні: кінець чи початок, темрява або світло - від Оруелла ми знаємо, що ці поняття стоять близько і нерідко мають протилежне значення. Світло, як відомо, асоціюється з добром, а тьма зі злом. Але в дивному світі дістопії полюси можуть зміщуватися.

Автор в романі зображує характерні риси релігійно-тоталітарного суспільства, яке запанувало в країні після перевороту:

- релігійно-тоталітарна ідеологія і впровадження її засобами ЗМІ в свідомість населення;
- ієрархічність в організації суспільства;
- кастовість (Командори і маси);
- обмеження інформації;
- тотальне стеження, в тому числі і один за одним, доноси;
- загальне залякування (регулярно біля Стіни з'являлися шибениці з трупами непокірних, поява зловісних критих машин, які вихоплювали людей з натовпу і їхали в невідомому напрямку).

У романі чергуються «нічні» розділи, присвячені виключно Фредовій і її переживанням, і «денні» частини з кількох розділів, що показують оточення героїні, долі інших служниць і життя Галаади; дія переміщається із сьогодення в минуле і назад. Протягом оповіді головна героїня зазнає дивовижні метаморфози від життя в демократичній державі, потім в якості рабині і в кінці знаходить сили до опору, що говорить про неприборканість її духу. У фінальній сцені роману двері фургона, в якому знаходиться головна героїня, зачиняються, і її відвезли. А що з послідує за цим - свобода, нові випробування і ув'язнення або навіть смерть - залишається під питанням.

Багатозначна кінцівка роману М. Етвуд, по-перше, говорить про глибокий генетичний зв'язок твору з попередньою утопічною традицією, по-друге, показує принципову позицію письменниці, яка знаючи витoki гендерних, економічних і політичних протиріч в суспільстві, далека від спокуси їх швидкого і успішного дозволу. Тому щасливий кінець (при всій

любові автора до героїні) був неможливий, як не міг залишити в живих Ромео і Джульєтту великий Шекспір: художній ефект твору був би втрачений.

Всі основні події роману відбуваються в Галааді, країні, створеній на території Сполучених Штатів. Нова незалежна держава організувалося в результаті військового перевороту і представляла собою приклад войовничого християнського фундаменталізму (загальна ідеологія, всі закони, повсякденне життя співвіднесені з тими чи іншими біблійними положеннями, тому що батьки-засновники цього нового світлого майбутнього тільки в Біблії бачили можливий вихід з аморальності і злочинності, в яких загрузла країна). Релігійність нового суспільства доведена до абсурду і показує читачеві, що такий фанатизм є крок назад, що руйнує суспільство і знищує його. В результаті устрій Галаади є реальний тоталітарний режим, з яскраво вираженими рисами теократії. Новий режим був створений таким чином, що традиційні права громадян були значно скорочені, найбільше в цьому постраждали жінки, більшість свобод яких просто перестали існувати в реальному повсякденному житті.

Виникненню тоталітарного суспільства передували зростання злочинності, масові демонстрації, підірвні дії в провінції, розстріл президента і всього конгресу. В результаті - шок в суспільстві і пасивне очікування подальших подій. Тимчасовий уряд, який прийшов до влади, вводить надзвичайний військовий стан (до речі, Галаада, як і Океанія Оруелла, постійно знаходиться в стані війни), випускає ряд законів, що забороняють жінкам працювати, і мати якусь власність, користуватися грошима. Пошук ворогів, чистка суспільства, виселення неблагонадійних і людей похилого віку в колонії, розстріли і повішення «злочинців» стають щоденною реальністю. Перед нами показаний продукт часу, результат тероризму і шовінізму, диктатури влади і аполітичності громадян; перед нами класичне суспільство несвободи, характерне для світів, зображуваних антиутопіями і дистопіями.

Слід додати про потужний художній дар письменниці, яка зуміла настільки виразно і достовірно передати пригоди головної героїні (тут Етвуд виступає геніальною продовжувачкою традиції Оруелла), що при читанні книги у читача складається відчуття причетності і співпереживання. Як і головна героїня, читач по-новому починає дивитися на знайомі і навіть банальні речі (вільно гуляти, дихати свіжим повітрям, читати книги, спілкуватися з друзями і т.д.) і, нарешті, цінувати саму можливість бути індивідуальним, самодостатнім. Ситуація, схожа з історією одного з героїв «північних оповідань» Дж. Лондона, який замерзаючи, починає по-новому відкривати красу і функціональність власних рук, яку не помічав раніше.

Структура роману М. Етвуд «Розповідь Служниці» також має ряд новаторських рис. Текст твору не закінчується із закінченням історії головної героїні, а триває описом прийдешніх подій, віддалених від раніше описаних майже на 200 років. З введенням в зміст роману додаткових текстів ми знайомі за романом «1984». Це, так звана книга Голдстейн, згадувана в романі, що має сюжетоутворюючу дію і дає читачеві уявлення про устрій держави Океанія.

Таким чином, письменниці вдається внести елемент новаторства в утопічну традицію. Замість зіставлення існуючого суспільства (світу, в якому живе автор) і можливого варіанту майбутнього, М. Етвуд малює два шляхи, по яким може піти людство в своєму подальшому розвитку - страхітливий, тупиковий світ «Розповідь Служниці» і кращий, прогресивний світ професора 2195 року. Письменник-гуманіст Маргарет Етвуд і застерігає людство від майбутніх проблем, витоки якого в недоліках сучасного світу (що в повній мірі відповідає цілям і задачам жанру), і, в той же час, дає можливу позитивну альтернативу - досконале суспільство ХХІІ століття, як також можливий (якщо на те буде добра воля людства) варіант майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Жаркова Е.П. Антиутопии М. Этвуд «Рассказ служанки» и «Трилогия безумного Адамма» в контексте традиции и новейших тенденций в развитии жанра. Диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Воронеж. 2017.
2. Atwood M. *The Handmaid's Tale*. New York : Anchor Books. 1998. 331 p.
3. Cooke N. *Margaret Atwood: A Critical Companion*. Connecticut: Greenwood Press. 2004. 175 p.
4. Dvorak M. What is Real/Reel? Margaret Atwood's «Rearrangement of Shapes on a Flat Surface» or Narrative as Collage. Philadelphia : Chelsea House Publishers. 2001. P. 141–153.
5. Howells C. A. *Margaret Atwood*. 2nd ed. Houndmills: Palgrave, 2005. 213 p.
6. Ingersoll Earl G. ed. *Waltzing Again: New and Selected Conversations with Margaret Atwood*. Princeton: Ontario Review Press. 2006. P. 44.
7. Lyons, M. «The Handmaid's Tale» Season 2 Is Brutal and Not Much Else». *The New York Times*, 2018.

Л. П. Поліщук, Д. Я. Янкова
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ В.М. ТЕККЕРЕЯ «ЯРМАРОК СУЄТИ»

В.М. Теккерей будує свій роман «Ярмарок суєти» в дусі великої шекспірівської театральної традиції використовує всю різноманітність «масок» і «ролей» для розповіді про час і про себе. Створений таким чином роман занурюється в життя історії і суспільства. Вибір масок і ролей диктується епохою, літературним жанром і напрямком, до якого належить письменник, а також індивідуальним стилем.

Бесіда В.М. Теккерей з читачем ведеться на протязі всього твору, в якій докладно розвивається теорія роману, моральні основи соціальної та індивідуального життя. Така бесіда, як правило, будується за законами риторики: автор ставить завдання переконати читача у своїй правоті. Однак, немає сумнівів, що аргументи, які виносяться на суд читачеві, призначені для їх залучення в бесіду, з обґрунтуванням і поділом висновків з автором .

Роман В.М. Теккерей «Ярмарок суєти» носить яскравий викривальний характер, як і вся література реалізму. В.М. Теккерей відразу надягає маску, обумовлює в передмові роль Кукольника, який виводить своїх персонажів на сцену як маріонеток.. Кукольник іронічно характеризує мораль суспільства «зверху», але він одночасно є одним з представників сучасного йому суспільства. В.М. Теккерей залучає читача в гру уяви, яка нагадує подорож, пригода, дослідження. Художня манера написання автора спрямована на спільне створення зображуваного і уявного світу, де причинно-наслідкові зв'язки допомагають зрозуміти історію, життя людей і суспільства в цілому, розкрити всілякі таємниці і загадки.

Кукольник Теккерей - суддя, що типово для англійської художньої літератури ХІХ століття. Він просто необхідний для викриття справжніх вчинків і мотивів героїв роману, для зривання масок, для розкриття механізмів, причини наслідків негативних явищ у соціальному житті, самих підвалин суспільства. Письменник володіє найяскравішою майстерністю іронії, застосовує виражальні засоби і стилістичні прийоми, вміло підбирає точні і виразні слова для опису певного явища так, щоб даний опис відповідно малював яскраву картину і викликав у читачів відповідні емоції і оцінку подій, що відбуваються.

Кукольник сміливо зриває маску з владик цього світу, представників аристократії. Для них щастя - це гроші і влада, а почуття інших їх зовсім не хвилюють. Як філософа його зачіпають світоглядні проблеми, він вважає, що всім віддасться по заслугах.

«Ах, Ванітас Ванітум! Хто з нас щасливий в цьому світі? У кого з нас є його бажання? Або, маючи це? Задоволений? - Ходімо, хлопці, закриємо ящик і ляльок, бо наша гра розіграна » [5; 672]. Ці слова в кінці роману «Ярмарок суєти» є філософські міркування Кукольника з самим собою про те, що все - суєта суєт і немає щастя в цьому світі. Він звертається до дітей, основним глядачам лялькових театрів, і оголошує про те, що уявлення закінчено.

«Ярмарок суєти» В.М. Теккеря є яскравим прикладом індивідуальності письменника і його майстерності. Той факт, що роман є діалог письменника з читачем, є безперечним. Використання автором цілого ряду все можливих тактик допомогло йому мати тісний контакт зі своєю аудиторією, якій зрозумілий задум письменника, адже він пояснює мету, завдання і композицію свого роману походу його дії; сміливо і іронічно викриваються пороки сучасного йому суспільства, змушує поміркувати і прийняти свою точку зору читача при вирішенні філософських проблем. Образи автора роману «Ярмарок суєти» і його оповідача представляються нам емоційними, хоча іноді і меланхолійними персонажами, які не бояться висловити свої почуття захоплення, співчуття, осуду, і які вміють передати їх іншим, нікого не залишаючи байдужим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Thackeray W.M. Vanity Fan. / W.M. Thackeray. London: Wordsworth classics, 2001. - P. 1100.
2. Вахрушев В. С. Концепция игры в творчестве Теккеря // Филол. науки. – М., 1984. – Э 3. – С. 130.
3. Теккерей В. М. Ярмарок смарнославства : Роман без героя / В. М. Теккерей; [пер. зангл. О. Сенюк]. — Харків : Фоліо, 2003. — С. 607 .
4. Теккерей У. М. Ярмарка тщеславия: Роман без героя / У. М. Теккерей; [пер. сангл. М. Дьяконова]. — М.: Эксмо, 2011. — С. 911 .
5. Thackeray W. M. Vanity Fair. A Novel without a Hero / W. M. Thackeray.—Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 2001. — P.694

Пушкар Т.М., Мишаковська Л. О.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

МЕТАФОРА ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Масова комунікація відіграє провідну роль у сучасному суспільстві. Системи формуються залежно від її розвитку, але політичні, правові й етичні норми встановлюють вони самі. В сьогоденні активно використовується метафора, що робить будь-який політичний текст більш виразнішим.

Завдяки цьому з'являються нові висловлювання та прийоми. Це стало, так би мовити, знаряддям різних політичних кіл. Тексти такого жанру є соціально обумовленими, це мова мовних актів, тобто за допомогою цього відбувається вивчення комунікативних політичних технологій. При написанні різних політичних текстів використовується певна мова, яка, в свою чергу, потребує постійного вивчення, щоб сформувати константу, тобто модель політичного тексту. Сам текст складається з мовних актів, що й є актуалізацією політичного дискурсу. Він містить у собі контекст, інтертекстуальні зв'язки, знання про світ учасників ситуації.

Метою будь-якого осмисленого висловлювання є вплив на реципієнта. В політичних текстах – це найбільш поширений засіб, щоб впливати на аудиторію, та формувати конкретну думку стосовно певної події, яка відбувається. Присутність метафори є непомітною для реципієнта, що дозволяє впливати не на його свідомість, а на несвідомі компоненти його психіки.

Серед сучасних напрямків дослідження метафор у політиці слід виокремити такі: когнітивна лінгвістика, дискурсивний аналіз та неориторична концепція. Переклад метафори пов'язаний з вирішенням цілого ряду лінгвістичних, літературознавчих, культурологічних, філософських та інших проблем. Важливістю правильного підходу до вивчення способів перекладу метафори обумовлена необхідністю адекватної передачі образної інформації та відтворення стилістичного ефекту оригіналу в перекладі.

Використовуючи метафору, політики створюють образність та емоційно забарвлюють своє мовлення. Мета політиків – переконати, досягнути емоційного збудження і, завдяки метафорі, вони сугестивно насичують текст. Тобто, вони мають чинник, щоб ефективно маніпулювати соціальною свідомістю. Сам термін передає переносне значення того чи іншого слова і використовується задля того, щоб підкреслити певний стан речей. Будь-яка метафора, яка вжита в політичному дискурсі, вже автоматично вважається «політичною».

Вибір певної метафори впливає на формування теми дискусії. Уряд США, розмірковуючи про економіку країни, використовує зазвичай такі слова, як *healthy, ailing, infant and parent*. Політики використовують такий прийом щоб відчувалось, що економіка може бути живим організмом й може діяти за своїми правилами.

Отже, за допомогою метафор в політичних дискурсах інформація для реципієнта стає зрозумілішою, оскільки пояснюється більш простими висловлюваннями. Це є досить ефективним прийомом, оскільки лексика текстів може бути досить складною. Також з'являються нові висловлювання, нові прийоми та реципієнт отримує чітку картину світу. Складність

перекладу метафори в значній мірі пов'язана з відмінностями між метафоричними системами, що існують у відповідних мовах. Застосування відповідних механізмів при перекладі сприяє отриманню нових політичних метафор в міжкультурному значенні. Не завжди можна перекласти просто метафору з однієї мови на іншу, через це виникає необхідність зміни метафоричного образу. Така заміна допомагає зберегти відтінок оригіналу і зробити переклад більш ідіоматичним.

М. І. Севастюк
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЯ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ІНКЕКТИВИ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ РИТОРИКИ)

Сучасна політична комунікація зазнала радикальної трансформації за останні десятиліття. Глибинна демократизація світового суспільства значною мірою вплинула на комунікативні норми, мовні вподобання та цінності, що спричинило активну атаку інвективи на різні дискурси [2: 158], зокрема політичний. Багатий функціональний та прагматичний характер цих одиниць, а також усе помітніше місце інвектив на різних рівнях політичної комунікації, вимагає належної уваги до їх відтворення у перекладі.

Інкектива виступає потужним інструментом риторичного спектру політиків, який виконує функції впливу та маніпулювання думкою опонентів та аудиторії. Вона застосовується у виступах політиків як засіб реалізації комунікативної стратегії конфронтації і проявляється на лексичному рівні через використання вульгаризмів та пейоративів, а також за допомогою стилістичних засобів іронії, глузування і сарказму.

Інкективи часто стають чутливим матеріалом для перекладу, зважаючи на асиметрію між ціннісними орієнтаціями, традиційними нормами, стереотипами та політичними стандартами вихідної та цільової культур. Тому основним завданням перекладача стає створення перекладу, який мав би одну й ту ж комунікативну функцію і вплив на реципієнта і був еквівалентним тексту оригіналу на прагматичному рівні. Дві основні функції, які допомагають передати прагматичне навантаження інвективи у перекладі політичних текстів, – це комунікативна та експресивна.

Це дослідження зосереджує увагу на нейтралізації, як одній з провідних прагматичних стратегій відтворення інвективи у перекладі. *Мета дослідження* – виокремити та дослідити чинники, які зумовлюють

використання стратегії нейтралізації при відтворенні інвективи в англо-українському перекладі політичних текстів.

Нейтралізація (або *нівелювання*) виникає тоді, коли в перекладі неможливо передати увесь лінгвокультурологічний чи емоційний спектр повідомлення оригіналу [1: 28]. При цьому відбувається приглушення виразних стилістичних прийомів і заміна їх менш сильними, або навіть зовсім нейтральними. Ця прагматична стратегія перекладу часто супроводжується такими перекладацькими трансформаціями, як:

- *описовий переклад* (лексична одиниця МО замінюється в МП фразою, яка адекватно передає її значення);
- *генералізація* (переклад лексичної одиниці МО, що має більш вузьке значення, за допомогою одиниці МП з ширшим значенням);
- або *опущення* (усунення слова або виразу з тексту оригіналу в тексті перекладу).

Використання стратегії нейтралізації при відтворенні інвективи у перекладі може пояснюватися низкою причин. По-перше, перекладач може вдатися до нейтралізації образ, щоб уникнути гостро негативного забарвлення вихідного повідомлення, намагаючись пом'якшити напад і зробити його менш образливим. Це переважно відбувається, коли традиції політичної риторики різняться між цільовою культурою і культурою першоджерела, встановлюючи різний допустимий ступінь експліцитно вираженої негативності, що пояснюється нормами, які історично склалися у суспільстві та культурі. Ці норми можуть втручатися в процес прийняття рішень перекладачем та впливати на вибір експресивних та мовних засобів, змінюючи таким чином загальний рівень інвективності висловлювання.

По-друге, застосування стратегії нейтралізації може бути зумовлене культурно-мотивованим характером інвективних засобів. Іноді експресивна функція висловлювання може бути нейтралізована, коли образ, на якому будується інвектива, притаманний виключно вихідній культурі і є повністю незрозумілим для цільової культури. Виникає явна потреба пояснити значення, щоб «наблизити» інвективу і всі наявні стилістичні та експресивні значення до цільової аудиторії, або взагалі опустити інвективу, коли контекст не дозволяє використовувати описовий переклад чи перифразу (особливо в усному перекладі).

Серйозні проблеми може становити і неправильна ідентифікація перекладачем самої дискурсивної стратегії, що лежить в основі комунікації мовця. Тут ми говоримо про перекладацьку помилку, яка може призвести до істотного спотворення початкового повідомлення і, як наслідок, невдачі у відтворенні основних функцій і інтенцій оригіналу. Як приклад, хочемо навести український переклад іронічного висловлення Дональда Трампа на

адресу сенатора Ренда Пола під час дебатів кандидатів від Республіканської партії. Після того, як Пол звинуватив Трампа у тому, що він не може поводитись пристойно і увесь час ображає людей (і самого Пола у тому числі), той відповів: *“I never attacked him on his look and believe me there’s plenty subject matter there...”*. Тлумач, що працював над синхронним перекладом цих дебатів, вдався до ймовірного прогнозування (anticipation), намагаючись на основі першої частини фрази передбачити зміст і загальну інтенцію її продовження. Скоріш за все, йому здалося, що в першій частині повідомлення мовець реалізує тактику самозахисту, намагаючись заперечувати свою неналежну поведінку. Помилка у визначенні провідної стратегії мовця призвела до повного перекручення змісту вихідного повідомлення: *“Я ніколи не нападав на нього через його зовнішній вигляд і, повірте мені, я ніколи не хотів його образити...”*. Насправді, Дональд Трамп послуговувався тактикою висміювання, що втілювалась в рамках властивої йому загальної стратегії конфронтації, і не тільки не виправдовувався за усі свої образи, а й хотів ще раз висміяти і принизити опонента. Тому, пропонуємо такий варіант перекладу: *“Я ніколи не критикував його за зовнішній вигляд, але, повірте, приводів для критики там вдосталь...”*. Таким чином, помилкове визначення загальної комунікативної інтенції оригіналу може призвести до спотворення його комунікативної і експресивної функції і, як наслідок, хоч і ненавмисного, але нівелювання прагматичного потенціалу у перекладі.

Ця проблема постає особливо гостро при відтворенні інвектив, що реалізуються в межах іронічного вислову. Основною складністю тут є невідповідність експліцитних засобів реалізації насмішки її негативному імпліцитному змісту [3: 97]. Для початку перекладачу необхідно правильно визначити прихований смисл повідомлення, розпізнати конфліктну стратегію у тексті/мовленні, і лише тоді спробувати відтворити її засобами мови перекладу, бажано зберігши при цьому експресивність оригіналу.

Отже, нейтралізація є однією з провідних прагматичних стратегій відтворення інвективи в англо-українському перекладі політичної риторики. Використання цієї стратегії може пояснюватися відмінними традиціями політичної комунікації цільової та вихідної культури, культурною та національною специфікою інвективних одиниць (що відіграє особливу роль в усному перекладі, коли перекладач обмежений часом та ресурсами, і часто змушений вдаватися до опущення). Нейтралізація може також стати причиною перекладацької помилки, що полягає в хибному тлумаченні загальної макроінтенції повідомлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Севастюк М.І. Комунікативний конфлікт в президентській риторичі Дональда Трампа: засоби реалізації та відтворення // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. Вип. 1(52), 2020. С. 26-30.
2. Ребрій О. Стратегії відтворення інвективи в українському перекладі (на матеріалі дитячої літератури) // Studia Methodologica. 2015. С. 157-162
3. Natim B. Discourse and the Translator. L. and N.Y.: Longman, 1990. P. 258.

Н. М. Сіманович, В. Д. Бялик
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

За структурними характеристиками А. Я. Коваленко поділяє англомовні терміни на прості терміноодиниці, складні, а також терміни-словосполучення [1: 32]. Аналіз англомовних економічних термінів показав, що вони поділяються на такі структурні типи:

- 1) прості – share, gap, dumping, hedge, limit, offer, rally, spot, trend, subscriber, spike;
- 2) складні – free-riding, eurodollar, datafeed, shareowner, nifty-fifty, eurobonds, teleregister, give-up, fedwire;
- 3) термінологічні сполучення – common market, forward exchange rate, share at premium, tax free acquisition, path dependent option, nominal interest rate;
- 4) скорочення – OAS (option-adjusted spread), OTC (over-the-counter), SIMEX (Singapore International Monetary Exchange), XX, ISMA.

Найбільш поширеними є складні терміни, утворені за моделями:

- 1) N + N: shareholders – акціонери, тобто фізичні або юридичні особи, які володіють часткою (акціями) корпорації; bondholder – власник облігацій; wallpaper (шпалери) – сленговий вираз для цінних паперів збанкрутілого емітента або паперів, які втратили свою цінність в силу якихось інших сумних обставин;

2) V + prep: buyout – викуп (придбання контрольного пакета акцій); breakout – прорив, зростання курсової вартості акції вище рівня опору (зазвичай, це попередня максимальна ціна) або її падіння нижче рівня підтримки (зазвичай, це попередня мінімальна ціна);

3) Ving + prep: evening up – вирівнювання позицій (купівля-продаж цінних паперів з метою компенсації існуючих ринкових умов); netting out отримання чистого доходу (суми);

4) Prep + N: uptick – тік підвищення ціни – термін, що використовується для визначення операцій, що здійснюються за вищими цінами, порівняно з попередніми угодами за тими ж цінними паперами; overbought – перекуплений ринок; виникає після того як ціни підвищилися дуже високо і швидко і очікується зниження цін; uptrend (аптренд) – висхідний ціновий рух; forecast (прогноз) – оцінка майбутньої тенденції за допомогою дослідження та аналізу доступної інформації; intraday – (денна) робота протягом одного операційного дня, з обов'язковим закриттям позицій на ніч;

5) A+N: euroclear – клірингова система розрахунків між банками на вторинному ринку єврооблігацій та інших цінних паперів; greenback – паперові гроші в США;

6) A+ Num: nifty-fifty – п'ятдесят кращих акцій;

7) Num+Num: ten-forty – облігації США, термін випуску по яких закінчується через 10 років, а термін погашення та оплати – через 40 років. Досить часто у визначеній сфері використовуються і терміни-словосполучення. За морфологічним типом головного слова словосполучення поділяються на:

1) субстантивовані словосполучення (з іменником в ролі головного слова): bull market (бичачий ринок) – ринок, на якому помітна тенденція до підвищення ціни; account statement – виписка з рахунку; bank rate – офіційно облікова ставка; interest rate – відсоткова ставка; double bottom – подвійне дно, тобто досягнення ціною мінімального рівня двічі;

2) ад'єктивні словосполучення (з прикметником чи дієприкметником в ролі головного слова): good till cancelled – розпорядження на покупку або продаж валюти за фіксованою ціною або краще; наказ залишається в силі, до його виконання або відміни клієнтом; tax-free – не підлягаючий податковому обкладенню;

3) дієслівні словосполучення (з дієсловом в ролі головного слова): to trade after-hours – укладати угоди купівлі та продажу акцій в позаурочний час, що на даний момент доступно тільки професійним учасникам ринку і найбільш великим клієнтам. Складні та багатокомпонентні англомовні економічні терміни дозволяють з більшим ступенем наочності відтворити відношення

між окремими поняттями, про які йдеться мова. Термінологічні словосполучення уточнюють поняття та сприяють подальшому структуруванню та деталізації термінологічної лексики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад. Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2001. 284 с.
2. Friedman J. P. Dictionary of Business and Economic Terms. N. Y. : Barrons Educational Series, 2012. 800 p.

A.S. SŁYK
м. Краків

РУССКИЕ СОМАТИЧЕСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ, СОДЕРЖАЩИЕ НАЗВАНИЯ ЧАСТЕЙ ЛИЦА

Проанализированный языковой материал представляет русские соматические фразеологизмы, содержащие названия частей лица, и определяет их роль в характеристике личности и описании человеческих чувств и эмоциональных состояний.

Материалы использованных в настоящей работе словарей показывают, что большинство повергнутых анализу соматизмов входят в состав вербальных или адъективных фразеологических единиц, поскольку описание отдельных частей лица употребляется для характеристики состояний или свойств человека, например: *смотреть во все глаза* – 'об очень внимательном и бдительном человеке', *толоконный лоб* – 'о глупом человеке, дураке'. Следует подчеркнуть, что передаваемая при помощи подвергнутых анализу фразеологизмов характеристика человека и свойственных ему чувств и переживаний может быть как положительной, так и отрицательной. Фразеологизмы с компонентом *лицо* передают в основном негативные эмоциональные состояния: стыд, недовольство, негодование, разочарование. Хотя во фразеологии лицо считается местом симптоматического проявления душевных качеств, проанализированные языковые единицы сосредоточиваются на внешней характеристике человека. Относительно внутренних качеств удалось найти лишь несколько примеров. С помощью соматизма *лоб* можно проиллюстрировать очень разнообразную и часто бессвязную характеристику личности. С одной стороны, фразеологизмы, содержащие этот компонент описывают человека как глупого, бессмысленного, но с другой стороны – как очень умного. Фразеологизм-соматизм *семи пядей во лбу* предполагает, что высота лба

является пропорциональной уму. Следует обратить внимание, что среди внутренних состояний и чувств, проиллюстрированных при помощи фразеологических единиц компонентом *лоб*, преобладают те, которые обладают отрицательной окраской.

Анализируя фразеологизмы с компонентом *глаз*, можно прийти к выводу, что они указывают как положительные, так и отрицательные черты характера. На основе этих фразеологических единиц можно воссоздать образ человека внимательного, смелого испособногосразу верно оценить что-либо, а также бесчувственного, глупого, который часто и беспричинно плачет. Большая часть обсуждаемых здесь соматических фразеологизмов описывает такие негативно оцениваемые чувства и эмоции, как: удивление, сомнение, недоумение и изумление: *глаза обманывают, смотреть (глядеть) большими (круглыми) глазами*, пренебрежение: *плюнуть в глаза кому*, гнев: *сверкать глазами на кого*.

На основе фразеологизмов с компонентом *нос* можно получить характеристику человека, который важничает и меняет свои взгляды и убеждения в зависимости от обстоятельств: *нос кверху, поднять нос*. Важно отметить, что в анализируемых единицах неопытность воспринимается как черта, сочетающаяся с молодым возрастом: *нос не дорос, сопли под носом*. Описываемые при помощи фразеологизмов, содержащих соматизм *нос*, чувства и внутренние переживания – это уныние, неудовольствие: *вешать нос, крутить носом*. Существуют и фразеологизмы, касающиеся положительного состояния человека, занятого действием, от которого получает удовольствие: *уткнуться нос, уткнуться носом*.

Во фразеологизмах с компонентами *губы, рот* редко отражается положительная характеристика личности. Анализируемые примеры, прежде всего, представляют человека как болтливого, занятого, хитрого. Надо подчеркнуть, что как во фразеологизмах с компонентом *нос*, так и здесь выступают единицы, в которых неопытность ассоциируется с молодостью: *молоко на губах не обсохло*. Фразеологизмы, описывающие внутренние переживания человека, составляют небольшую группу и отличаются отрицательной эмоционально-оценочной окраской.

Как особая часть языковой картины мира, соматическая фразеология является ярким выразителем антропоцентризма и антропоморфизма человеческого сознания и самого языка. Нельзя не заметить, что фразеологизации преимущественно подвергаются соматические лексемы, представляющие собой название тех частей тела, значения и функции которых наблюдаются самим человеком.

Ю.М. Троцька, С.К. Топачевський
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОСПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Спортивна термінологія являє собою групу слів і словосполучень, що належать до сфери спорту. Більшість з них представляють собою терміни, які є основою спортивної лексики і мови спорту. До спортивних термінів відносять різні за семантикою слова і словосполучення: назви видів спорту, спортивних прийомів, організацій, спортсменів та інші. Ця стаття присвячена спортивній лексиці, що зустрічається в текстах українських спортивних сайтів. Зокрема вони стосуються автоспорту. Вся лексика була витягнута з ряду статей, поміщених на сторінках українських спортивних веб-сторінок. Тексти, які послужили джерелом матеріалу для аналізу, характеризуються різноманітністю. Серед них можна виділити статті, інтерв'ю, коментарі, огляди.

Актуальність представленої дослідження полягає в тому, що останніми роками ми спостерігаємо інтерес до розвитку автоспорту в Україні. Однак термінологія автоспорту не досліджена остаточно. Пов'язано це частково з невеликою популярністю цього виду спорту, з одного боку, і з його відносною новизною, з іншого.

Об'єктом дослідження стала спортивна термінологія англійської мови в автоспорті.

Предметом дослідження є семантика спортивної термінології англійської мови в автоспорті, а також використання різних прийомів перекладу цієї термінології.

Мета – розглянути структурно-семантичні особливості автоспортивної термінології, а також способи її перекладу.

Спорт завжди займав важливе місце в житті країн і народів. Спортивні змагання світового значення не обходяться без перекладачів з англійської, німецької, французької, італійської, іспанської та інших мов. У кожному виді спорту присутні свої терміни і визначення.

Для забезпечення якісного перекладу необхідна попередня робота перекладачів з мовним матеріалом, зокрема, з термінологією. Проблема перекладу термінології є предметом безлічі перекладознавчих робіт, проте переклад спортивної термінології до сьогодні залишається досить маловивченим питанням.

Особливо гостро дана проблема відчувається при роботі на так званих мультиспортивних заходах, де одночасно відбуваються змагання з кількох видів спорту. Складність полягає в тому, що практикуючим перекладачам деколи складно розібратися в нюансах семантики термінів, що мають кілька

значень як в рамках одного виду спорту, так і «на стику» різних спортивних дисциплін. Яскравим прикладом може послугувати термін «*race*», який може перекладатися як «заїзд, перегони, гонка» (автоспорт). Для інших видів спорту адекватними варіантами перекладу цього терміна є «забіг» (легка атлетика) і «гонка» (велоспорт, вітрильний спорт, автоспорт)[1].

Поняття «термін» позначає слово або словосполучення, яке називає об'єкт, що відноситься до спеціальної області знання або дійсності. Терміни входять в лексичну систему мови за допомогою певної термінологічної системи (термінології). Терміни характеризують: системність, наявність дефініції (для більшості з них), одне значення в межах їх термінологічного поля, стилістична нейтральність, а також відсутність експресії.

Терміни, а також слова і словосполучення, які не є термінами, взаємно проникають в свої поля. Поширеним явищем в лінгвістиці є термінологізація, тобто перехід загальноживаного слова в групу термінів в конкретному контексті, наприклад, ворота. Іншими явищами, пов'язаними з термінами, є детермінологізація – перехід термінів в загальну лексику, а також ретермінологізація – перенесення терміну з однієї сфери дійсності в іншу з переосмисленням (повним або частковим)[3].

На щастя, на допомогу перекладачам, які працюють на великих змаганнях, створюються термінологічні бази, словники, глосарії, довідкові матеріали, але найчастіше їх слабким місцем є відсутність контексту і зайва генералізація або, навпаки, конкретизація значень.

В результаті класифікації автоспортивної лексики за семантичним принципом були виділені наступні групи [2]:

1. Суб'єкти автоспорту: гонщик (*race driver*), пілот (*pilot*), тест-пілот (*test driver*), штурман (*co-driver*), команда (*team*), стюард (*steward*), комісар (*commisar*), вболівальники (*fans or home crowd* (вживається, коли гонщик виступає на своїй батьківщині)).
2. Види змагань (автогонок): ралі (*rally*), ралі-рейд (*cross country rally*), ралі-крос (*rallycross*), автокрос (*autocross*), картинг (*carting/go-carting*), кільцеві гонки (*closed-circuit race*), дрег-рейсинг (*drag racing*).
3. Етапи змагань: гран-прі (*GP (Grand Prix)*), кваліфікація (*qualification*), заїзд (*race*), раунд (*round/lap*), серія (*serie*), етап (*stage*), клас (*class*).
4. Зони і кордони, де проводяться змагання: траса/трек (*race track*), автодром (*autodrome*), дорожня ділянка (*road/runway*), спецділянка (*special stage*), зона (*pocket/sector*), стартова решітка (*starting grid*), сервісний парк (*service park*), бокс (*box*), піт-лейн (*pit lane*), паддок (*paddock*), подіум (*podium*).
5. Технічні засоби спортивної діяльності: болід/гоночний автомобіль (*race car*), сейфеті-кар/машина безпеки/пейс-кар (*safety car/pace car*).

6. Частини автомобіля: кокпіт (*cockpit*), колесо (*wheel/gear*), шини (*tires*), двигун (*engine*), двигун внутрішнього згоряння (*internal combustion engine*), шасі (*chassis/car frame*), німб/гало (*halo*).

7. Тактичні способи і засоби спортивної діяльності: пелотон (*peloton*), піт-стоп (*pit stop*).

8. Спортивні результати: поул-позиція (*pole position*), штраф/покарання/пенальті (*penalty*), штраф проїзд по піт-лейну (*drive-through*).

9. Фізичні дії: пілотувати (*to drive*), здійснювати обгони (*to overtake*), підтримувати темп (*to keep the pace*), йти попереду (*to go ahead*), випереджати (*to outpace/to leave behind*), лідирувати (в гонці) (*to take the lead/to be at the forefront of/ to dominate*), фінішувати (*to finish*), зійти з дистанції (*to withdraw/ DNF(did not finish)/ to fall out of the race*).

Отже, проаналізувавши терміни, які вживається переважно в автоспорті, та їх переклад, ми дійшли висновку, що найпоширенішими та найпростішим способом перекладу є транскодування (*pole position* – поул-позиція), так як доречних еквівалентів в українській мові немає. Цікавим ще фактом є те, що в англійській мові словосполучення не пишуть через дефіс, а в українській оформляються саме так, наприклад: сейфеті-кар (*safety car*), пейс-кар (*pace car*), поул-позиція (*pole position*). Інший спосіб, який застосовують при перекладі складних за структурою термінів, це калькування (*internal combustion engine* – двигун внутрішнього згоряння). У випадках, коли в українській мові відсутній еквівалент, також застосовують прийоми конкретизації, генералізації та смислового розвитку (*home crowd* – вболівальники місцевої команди гонщика вживається).

Підсумовуючи, можна сказати, що розвиток та поширення автоспорту все ще триває, а отже, база автомобільної термінології збільшується, постійно поповнюється новими лексичними одиницями. Тому для того, щоб робити якісний переклад у цій галузі, перекладачам слід постійно бути в курсі подій і слідкувати за розвитком та збагачувати свій словниковий запас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Писарев Я.А. Перевод многозначных спортивных терминов с английского языка на русский язык // Современные научные исследования и инновации. 2014. № 11. Ч. 3 [Электронный ресурс]. Режим доступа до ресурсу: <http://web.snauka.ru/issues/2014/11/40947>
2. Рогалева О. С. Лексика автоспорта в современных СМИ: семантика и функционирование // Коммуникативные исследования. 2014. №2. Тематический выпуск. «Традиционные и новые медиа в современной России»: материалы I Международной научно-практической

- конференції. Омск, 2014. С. 213-218
3. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія] / Л. М. Томіленко. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. – 160 с.
 4. Longman web Dictionary of contemporary English [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.ldoceonline.com/>
 5. Multitran Dictionary [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.multitran.com/>

Д. Г. Чеботар
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНТЕРСЕМІОТИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД: ДЕФІНІЦІЇ ТА ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ

Постановка проблеми. Поняття інтерсеміотики було зароджено на базі семіотики у якості узагальненої теорії знаків і знакових систем. Тому інтерсеміотика стала методологічним інструментом у дослідженнях не тільки природної мови, а й мови мистецтва. Ще у 1971 р. Ю. С. Степанов зазначив: «Якщо семіотику взагалі можна визначити як науку про знакові системи у природі та суспільстві, то семіотику мови та літератури слід тепер визначати, скоріш, як науку про такі знакові системи, які включають в себе висловлювання» [1: 7]. Але завдяки працям членів тартусько-московської школи (Ю. М. Лотман, В. Н. Топоров, А. К. Жолковський), які брали активну участь у розробці семіотичного підходу та створили цілісну семіотику культури [5: 7; 8: 765], на сьогодні навряд чи в когось виникають сумніви щодо знакового характеру мистецтва [5: 7]. Так, Ю. М. Лотман розглядає культуру як ієрархію окремих семіотичних систем як суму текстів і співвіднесеного з ними набору функцій або як певний механізм, що породжує ці тексти [8: 765].

Актуальність роботи полягає у важливості та підвищеному інтересі до питання систематизації дефініцій та методів дослідження інтерсеміотичного перекладу.

Мета статті – визначити зміст поняття «інтерсеміотичний переклад» і з'ясувати методи його вивчення.

«Інтерсеміотика – перекодування, перекладання створених в одній знаковій системі образів на образи іншої системи», – А. Волков і М. Ігнатенко пропонують таке визначення у «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» [4: 229–233]. З цього випливає, що явище

інтерсеміотики (перекодування) виникає тоді, коли реципієнт розшифровує текст, використовуючи при цьому інший код (художню мову) [5: 10–11]. Інтерсеміотика як наука про взаємозв'язки вторинних моделюючих систем бере початок у семіотиці, а отже будь-який вид мистецтва є інтерсеміотичним [5: 11].

Переклад, у найширшому значенні цього слова, означає здатність інтерпретувати знаки однієї семіотичної системи знаками іншої. Таким чином, мова може йти не просто про звичний нам переклад з однієї мови на іншу, але й про переклад з вербальної мови на невербальну і навпаки. Уперше проблема перекладу була поставлена у такому широкому, загально семіотичному плані Р. О. Якобсоном. Вчений розмежував три способи інтерпретації вербального знака: він може бути перекладений на інші знаки тієї ж мови, на іншу мову або на іншу, невербальну, систему символів. Р. Якобсон у своїй праці 1959 року виокремлював три види перекладу:

1) *інтралінгвістичний переклад, внутрішньомовний переклад, (перейменування)* – інтерпретація вербальних знаків за допомогою інших знаків тієї самої мови;

2) *інтерлінгвістичний переклад міжмовний переклад (власне переклад)* – інтерпретація вербальних знаків засобами будь-якої іншої мови;

3) *інтерсеміотичний переклад, міжсеміотичний («трансмутація»)* – інтерпретація вербальних знаків засобами невербальних знакових систем.

Інтралінгвістичний переклад або внутрішньомовний переклад – це переклад, який є переказом (rewording) словесно вираженого змісту за допомогою знаків тієї ж мови.

Інтерлінгвістичний переклад, міжмовний – переклад з однієї мови на іншу (те, що ми звикли називати «перекладом»).

Інтерсеміотичний переклад («трансмутація» в термінології Р. Якобсона) – переклад, у якому вербальні знаки інтерпретуються за допомогою невербальних.

Ця класифікація Якобсона лягла в основу визначення перекладу, наведеного О. С. Ахмановою у 1966 році у Словнику лінгвістичних термінів, де міжсеміотичний переклад тлумачиться таким чином: «Переклад інтерсеміотичний – передача даного змісту не засобами тієї самої чи іншої природної («словесної») мови, але засобами будь-якої несловесної семіотичної системи, такої як хореографія, музика і т.д., з одного боку, та інформаційно – логічні мови – з іншої» [6: 220; 3: 305].

У. Еко, коментуючи ідею Р. Якобсона, пише про те, що переклад, у власному розумінні цього слова, не завжди є інтерпретацією, на відміну від інтерсеміотичного перекладу. Італійський учений розглядає

інтерсеміотичний переклад як інтерпретацію зі зміною матерії, оскільки основоположною проблемою будь-якої семіотичної теорії є відмінність матерії. У. Еко називає інтерсеміотичний переклад «інтерпретацією за допомогою маніпуляції». На його думку, інтерсеміотичний переклад можна трактувати як серію інтерпретацій, які, у свою чергу, також стають об'єктом інтерпретації. При цьому, поєднання знаків у новому тексті має справляти таке ж враження, як і текст оригіналу [9: 79].

«Найбільш загальні випадки переробки або трансмутації – це екранізація роману, а іноді і його постановка на сцені; але також бувають випадки постановки балету за казкою або, як це сталося з «Фантазією» Уолта Діснея, мультиплікаційної анімації за класичною музикою. Часто трапляються переробки фільму в роман, хоча вони й викликані більшою мірою комерційними чинниками. Варіантів тут може бути досить багато, але слід завжди казати про переробки або трансмутації – саме для того, щоб відрізнити ці інтерпретації від перекладу у власному розумінні цього слова» [2: 390].

Лише з приходом ХХІ століття будь-яку зміну семіотичного коду науковці почали сміливо називати «інтерсеміотичним перекладом». Так, з ініціативи американської науково-просвітницької установи The Nida Institute, починаючи з 2011 року, було проведено три семінари під назвою «Intersemiotic Translation Seminar» у Nida School of Translation Studies в Італії. У 2013 році в м. Лодзь (Польща) відбулася конференція «Intersemiotic Translation Conference» (University of Lodz, Institute of English Studies), де термін «інтерсеміотичний переклад» уже застосовувався сміливо до будь-якої зміни семіотичного коду, незалежно від того, чи зміна відбувається в межах одного тексту, чи це зміна виду мистецтва.

Сучасні перекладацькі студії загалом зосереджені на вивченні таких напрямків інтерсеміотичного перекладу, як переклад для сцени, кіноекранізації, комікси, музична репрезентація художніх творів, екфраза у художніх творах, переклад інтермедіальних і полімедіальних текстів. Але ці розвідки поки що не мають системного, комплексного характеру і ще не здатні висвітлити таке складне неоднорідне явище, як інтерсеміотичний переклад.

Це завдання ускладнюється саме творчим характером інтерсеміотичної діяльності, зусилля якої спрямовані на створення такого складного синкретичного утворення як *образ*.

Отже, у випадку інтерсеміотичного перекладу постає питання, як розглядати музичний твір або картину, коли вони переходять у танець чи балет, а літературний твір – у театральну постановку, екранізацію або

картину? Звісно, ступінь залежності такого виду перекладу від оригіналу є значно меншим. Але на якому етапі твір перестає бути перекладом, а постає якісно іншим, самостійним твором мистецтва? Для того, щоб він залишався перекладом, перш за все, повинен визнаватися пріоритет творця оригіналу, його ідіостиль, концепція творчості, художня картина світу. Бо переклад – це продовження життя оригіналу. Він повинен бути прозорим, зрозумілим, не повинен викривляти оригінал і зменшувати його цінність у культурі-реципієнтові [7: 240; 10: 368].

Висновок. Підсумовуючи вище зазначене, варто наголосити на тому, що інтерсеміотичний переклад повинен досліджуватися на такому ж рівні, як і будь-який інший вид перекладу. Описана специфіка не зменшує його важливості, але навпаки, потребує його подальшого, детального вивчення та дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Семиотика / Сост., вступ. стаття и общая ред. Ю. С. Степанов. М.: Радуга, 1983. 634 с.
2. Эко У. Сказать почти то же самое. Опытты о переводе / Пер. с итал. и комм. А. Н. Коваль. СПб.: Symposium, 2006. 574 с.
3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская Энциклопедия, 1966. 305 с.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. А. Волкова, О. Бойченка, Б. Іванюка та ін. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
5. Жодані І. М. Емма Андіївська і Віра Вовк: тексти в контексті інтерсеміотики: монографія. К.: ВДК «Університет «Україна». 2007. 116 с.
6. Донская М. М. Английский язык в англоязычном пространстве рекламного дискурса : дисс. канд. филол. наук / Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова. Москва, 2007. 220 с.
7. Ковалів Ю. І. Літературна герменевтика: монографія. К.: ВПЦ «Київський ун-т». 2008. 240 с.
8. Лотман Ю. М. История и типология русской культуры. СПб.: Искусство, 2002. 768 с.
9. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. 2-е изд., испр. М.: Смысл. 2003. 488 с.
10. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. М.: Искусство, 1991. 368 с.

Т. Ю. Ващенко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

**РИСИ ПОЕТИКИ ЕПІЧНОГО ТЕАТРУ Б. БРЕХТА У П'ЄСІ
Ф. ДЮРРЕНМАТТА «ГОСТИНА СТАРОЇ ДАМИ»: ПОГЛЯД
СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА**

Драматургія швейцарського письменника Фрідріха Дюрренматта (1921–1990) - класика світової літератури й театрального мистецтва, проте у сучасному літературознавстві все ще немає єдиної думки щодо її поетики. Значною мірою це пов'язано і зі складністю художнього світу драматурга, і з тим, що у знаменитій книзі «Театр абсурду» (1962) Мартін Есслін, зарахувавши співвітчизника й одвічного конкурента Макса Фріша до основних представників течії, самого Ф. Дюрренматта розглядає поза «театром абсурду». Щоправда, вважає, що на його творчість, як і на творчість М. Фріша, значною мірою вплинули Дж. Б. Шоу, Т. Вайлдер і Б. Брехт [Есслін, с. 302].

У сучасному літературознавстві існують дві основні точки зору на драматургічну творчість Ф. Дюрренматта. Згідно з першою, п'єси швейцарського драматурга належать до «театру парадоксу», в основі якого лежить парадокс і як закон творчості, і як основа світосприйняття. Зокрема, цю думку обстоює вітчизняний літературознавець Є. Васильєв, котрий під «театром парадоксу» або «драматургією парадоксу» розуміє явище, що виходить за межі драми абсурду і є однією з типологічно значущих тенденцій усього літературного розвитку, невід'ємною частиною існуючої упродовж багатьох століть літератури парадоксу [Васильєв, с. 187].

Згідно з іншою точкою зору, яка, утім, аж ніяк не заперечує попередню, Ф. Дюрренматта можна вважати одним із головних послідовників Б. Брехта, а його драматичні твори – зразками поступової драматургії. Так, відомий англійський театрознавець Дж. Стайн називає письменника одним із провідних послідовників Б. Брехта, аналізуючи його творчість поряд із творчістю М. Фріша, П. Вайса, П. Гексом і П. Гандке та ін. у розділі з промовистою назвою «Епічний театр у Німеччині: після Брехта» [Стайн, с. 210–225]. Чимало наукових досліджень останніх років так само акцентують увагу на зв'язках між драматургією Б. Брехта і Ф. Дюрренматта, зокрема цій проблемі присвячено роботи Н. Василівської [Василівська], Л. Гайсюк і Л. Дзіковської [Гайсюк], І. Картавцевої [Картавцева], О. Серебрякової-Шибельбейн [Серебрякова] та багатьох інших. З іншого боку, розглядаючи ці зв'язки, не слід забувати про полеміку швейцарського письменника зі своїм попередником і навіть критику політичних поглядів Б. Брехта, у якому Ф. Дюрренматт вбачав і талановитого митця, і заангажованого теоретика та ідеолога.

Говорячи про звернення Ф. Дюрренматта до поетики епічного театру Б. Брехта, у першу чергу, згадаймо ці риси: використання зонгів, ефекту очуження, умовність костюмів та декорацій, використання різних табличок, написів як засіб критичного ставлення до того, що відбувається на сцені, параболічність або притчовість, парадокс, авторські коментарі до п'єси, метадраматичність (руйнування сценічної умовності) тощо.

В авторських примітках до п'єси, які, як і у Б. Брехта, покликані пояснити задум і дають авторові змогу висловити власну точку зору, чого безпосередньо у драматичному тексті він здебільшого позбавлений, Ф. Дюрренматт пояснює, як саме слід грати сцену з машиною, що її зображає відповідний макет, а також наполягає на тому, що декорації потрібно змінювати при піднятій завісі [Дюрренматт. Визит..., с. 310]. Останнє безпосередньо відсилає нас до брехтівського «очуження», одним із проявів якого було руйнування сценічної ілюзії, зокрема й за допомогою відмови від завіси під час антрактів чи перерв у сценічній дії.

Не менш яскравим прикладом використання суто брехтівських метадраматичних прийомів у п'єсі Ф. Дюрренматта може бути мізансцена у Конрадсвайлерському лісі:

Зліва надходить четверо МІЩАН з простою, дерев'яною лавкою без спинки і ставлять її ліворуч. Перший вилазить на лавку, тримаючи велике картонне серце, на якому вирізані літери А + К; решта стають півколом з галузками в руках, удаючи дерева.

ПЕРШИЙ: Ми смереки, сосни, буки.

ДРУГИЙ: Ми ялиці темно-сизі.

ТРЕТІЙ: Мох, лишай, сплетіння плюшу.

ЧЕТВЕРТИЙ: Тінь кушів і живоплоту.

ПЕРШИЙ: Хмар мандрівка, крик пташиний.

ДРУГИЙ: Пранімецькі темні нетрі.

ТРЕТІЙ: Мухомори, дикі лані.

ЧЕТВЕРТИЙ: Шепіт вігтя, давні мрії.

З глибини виходять, жуючи гуму, ПОЧВАРИ: в носильниці КЛЕР ЦАХАНАСЯН, поруч ІЛЛЬ. За ними ЧОЛОВІК VII, а геть позаду МАЖОРДОМ, який провадить за руку обох СЛІПЦІВ.

КЛЕР ЦАХАНАСЯН: Це Конрадсвайлерський ліс <...> Ось серце з нашими іменами, Альфреде. Майже вилягло і розтяглося. Дерево вирросло, його стовбур і конарі потовщали, як і ми самі.

Вона йде до інших дерев.

КЛЕР ЦАХАНАСЯН: Група німецьких дерев. Давно вже я не проходила лісом своєї молодости, довго вже не топтала листя і синього плющу [Дюрренматт. Гостина..., с. 26–27].

Сам Ф. Дюрренматт з цього приводу в уже згаданих авторських примітках зауважує, що у сцені в лісі гюленці зображають дерева лише тому, що немолодий чоловік говорить слова кохання такій самій немолодій жінці, отже це не надто естетичне освідчення потребує відповідного театральнопоетичного обрамлення, інакше воно було б просто нестерпним [Дюрренматт. Визит..., с. 309].

Підводячи підсумки вищенаведених думок, зауважимо, що в творчості відомого швейцарського драматурга Ф. Дюрренмата бачимо використання брехтівських елементів епічного театру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Астрахан Н. Поетика трагікомічного катарсису у п'єсі Ф. Дюрренматта «Гостина старої дами» // Брехтівський часопис (Brecht-Heft): статті, доповіді, есе: збірн. наук. праць (філолог. науки). 2018. № 6. С. 103–108. (дата звернення: 29.03.2021).
2. Брехт Б. Про мистецтво театру : збірник / Упоряд., вступ. ст., прим. і пер. з нім. О. С. Чиркова. К. : Мистецтво, 1977. 365 с. – (дата звернення: 29.03.2021)
3. Василівська Н. Від епічної до поступічної драми // Актуальні питання гуманітарних наук. 2018. Вип. 20. Т. 1. С. 51–54. (дата звернення: 29.03.2021)
4. Васильєв Є. «Театр абсурду» та «театр парадоксу»: проблеми термінології // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2005. № 22. С. 186–189. (дата звернення: 29.03.2021)
5. Гайсюк Л., Дзіковська Л. Творчість Ф. Дюрренматта в сучасному літературознавчому процесі // Молодий вчений. 2018. № 10 (62). С. 185–188. (дата звернення: 29.03.2021)
6. Дюрренматт Ф. Гостина старої дами / Пер. В. Вовк і Є. Поповича. Мюнхен : Сучасність, 1974. 109 с. (дата звернення: 29.03.2021
7. Дюрренматт Ф. Визит старой дамы / Пер. с нем. Н. Оттен и Б. Черной // Дюрренматт Ф. Собрание сочинений в 5 т. Т. : / Сост. Е. А. Кацова ; коммент. В. Седельник. Харьков : Фолио ; Москва : АО «Изд. Группа “Прогресс”», 1997. С. 225–312. (дата звернення: 29.03.2021)
8. Эсслин М. Театр абсурда / Перев., вступ. ст., избр. рус. библиограф., коммент. и указ. имен Г. В. Коваленко ; ред. Е. С. Алексеева. СПб. : Балтийские сезоны, 2010. 527 с. (дата звернення: 29.03.2021)
9. Картавцева И. Краткая характеристика метапоэтики немецкой драматургии в годы Второй мировой войны (на примере

сравнительного анализа творчества Б. Брехта и Ф. Дюрренматта) // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии. 2015. № 11 (54). С. 69–75. (дата звернення: 29.03.2021)

10. Стайн Дж. Епічний театр у Німеччині після Брехта // Стайн Дж. Сучасна драматургія в теорії та театральній практиці. Книга 3. Експресіонізм та епічний театр / Пер. з англ. О. Дзера ; ідея видання та наук. ред. Б. Козак. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2004. С. 210–225. (дата звернення: 29.03.2021)

Янкова Д. Я., Зорницький А. В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОЇ МАНЕРИ В.М.ТЕККЕРЕЯ ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ

Світогляд Теккерей в тому вигляді, як він склався до кінця 40-х років ХІХ ст., безпосередньо сформульовано в тексті «Ярмарку марнославства» – в численних авторських відступах, почасти вже в авторській передмові. Це передмова коментує образи роману, становить ключ до них, який Теккерей свідомо передає до рук свого читача, пояснюючи йому і свій погляд на завдання художника, і сенс всього того, що він хоче сказати в книзі. Через весь роман простежується песимізм, скептичне ставлення автора до описуваної дійсності. І якщо окремі сцени і окремі портрети другорядних персонажів і написані пензлем гумориста, то гумористичне трактування образів аж ніяк не властиве «Ярмарку марнославства». Сміх ніколи не звучить тут весело і добродушно, бо його детермінує інтонація роману – інтонація гіркоти, часом відвертої, а часом приглушеної, проте незмінно розбавленої іронією.

Іронія, яка лежить в основі ранніх творів Теккерей, стала підґрунтям «Ярмарку марнославства». Вона – художнє вираження авторського світосприйняття, особливістю якого є примирення з непереборною суперечливістю буття. Звідси один із провідних мотивів роману: автор не перестає нагадувати читачеві, що він і сам частина вистави – учасник зображуваного «ярмарку» [3: 98].

В романі «Ярмарок марнославства» авторський коментар становить органічну частину стилю письменника. Причому кожен абзац, який його містить, – надзвичайно емоційний. Новий рядок стає тут додатковим засобом виразності: відділяючи авторський коментар від решти абзаців, він надає йому специфічної завершеності.

Теккерей не підкреслював історичну дистанцію між періодом, коли живуть герої роману, й сучасністю. «Ярмарок марнославства» – не історичний, а соціально-побутовий роман, і «натурою» для письменника слугували звичаї не минулої, а сучасної йому епохи.

Палкий прийом «Ярмарку марнославства» з боку читацької публіки пояснювало, перш за все, те, що роман відповідав нагальній духовній потребі людей того часу. У різних прошарках суспільства багато хто усвідомлював несправедливість наявного ладу [2]. Природно, що головне зло вбачали в «господарях життя», чий спадкові привілеї й багатство ставили їх вище від усіх, даючи можливість вершити чужі долі й визначати весь спосіб життя.

Критика ганджів буржуазного ладу становила головну тему прогресивної публіцистики і художньої літератури. «Ярмарок марнославства» репрезентує частину багатой соціально-викривальної реалістичної літератури тієї епохи і водночас є однією з її вершин. Неможливо не повірити в реальність Теккереевого світу [1:27]. Не можна не задатися питанням: невже вся ця суєта, ці інтереси та прагнення, що позбавлені людської значущості, і є справжнє життя? Теккерей із самого початку налаштовує нас на такий лад, коли виводить перед нами Лялькаря, який обіцяє показати виставу маріонеток. На справжнє життя, яким воно могло б і мало б бути, ярмарок життєвої суєти нітрохи не схожий. І люди на цьому ярмарку найчастіше справді ляльки: у них яскраві вбрання, а всередині тирса.

Суспільство жило на позір діяльно і навіть бурхливо, але за шумом і штовханиною ховалася порожнеча. Люди присвячували життя безплідним прагненням. Тому автор і пройнявся переконаністю у правоті біблійного мудреця Екклезіяста, який стверджував, що все на світі – «наймарніша марнота».

Щоб передати всі барви свого уявного світу, Теккерей використовував особливу художньою функцію сатиричного відображення дійсності – гумор, бурлеск, гротеск, сатиру, іронію і сарказм. Що й стало найбільшою складністю для перекладачів його геніального творіння, «Ярмарку марнославства».

На сьогодні існує кілька перекладів, які близькі до оригіналу й передають унікальність роману. Але ми розглядаємо переклад українською, що його виконала Ольга Семенюк.

В. Теккерей – відомий майстер сатиричних образів, які не мають ні англійських, ні українських аналогів. Саме в цьому й полягає перевага перекладу О. Семенюк: удаючись до запозичень і власних доповнень, вона спробувала відтворити образність оригінальних метафор Теккерей.

Перекладачка змогла адекватно передати специфіку авторських описів, емоції героїв і все їхнє життя від юності й до старості. О. Семенюк досягла високого рівня тотожності між художніми ефектами оригінального й перекладного творів.

«Ярмарок марнославства» – роман без героя, проте «герой» у ньому таки є. І цей герой – гроші. Саме вони керують персонажами й подіями роману. Думки героїв сповнені тільки грошима. Навіть шлюби укладають на ґрунті економічних операцій, аукціонів, торгів: «A long engagement is a partnership which one party is free to keep or to break, but which involves all the capital of the other». – «Довготривалі заручини – це угода про співдружність, коли один партнер може дотримуватись або розірвати її, а другий втрачає весь свій капітал» [4: 545]. Цей приклад демонструє професіоналізм О. Семенюк як перекладачки.

Стилістика українського перекладу «Ярмарку марнославства» – аристократична, легка та природна, й це, серед іншого, робить його близьким не лише до оригіналу, а й до норм цільової мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дронова О. М. Проблеми перекладу стилістичного прийому алюзії в англо-ірландській літературі другої половини ХХ ст. / Є. М. Дронова // Вісник ЛДУ, Серія «Лінгвістика і міжкультурна комунікація». – 2004. – 26 с.
2. Майборода Р. В. Образ Ляльковика стосовно персонажів, читача та оповідача в романі В. М. Теккеря «Ярмарок марнославства» / Р. В. Майборода // Літературознавство [Електронний ресурс].
3. Плавуцька І. Рецепція творчості В. Теккеря в Україні: літературний і загальнокультурний дискурс/ І. Плавуцька // Studia methodologica. – Тернопіль : ТНПУ, 2013. – Вип. 35. – С.124.
4. Семенюк О. Переклад «Ярмарку марнославства» В. Теккеря – К.: Вища школа, 1983. – С.621.

М. О. Симон

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДРАМАТУРГІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

Еволюція західного театру протікала протягом ХХ ст. вельми стрімко. Поряд з переосмисленням традиції опрацьовується нова тематика, образність, заявляють про себе ряд формальних нововведень (ефект «очуждення», обігрування рампі, комбінація різних метатеатральних технік). Найважливіші з них націлені на реформу відносин сцена / глядачі, а

також на активізацію глядача - залучення його в політику («епічний театр» Б. Брехта) або в свого роду ритуальне дійство («гра біса» Ф. Гарсія Лорки, «театр жорстокості» А. Арто, «театр на кладовищі» Ж. Жене, «панічний театр» Ф. Аррабаля). У ХХ ст. театральне мистецтво на шляхах збагачення виразності вбирає в себе можливості як інших візуальних мистецтв (кінематограф, фотографія), так і різних мас-медіа (радіо, телебачення, мережеві технології) [1].

У драматургії ХХ ст. підкреслена умовність і театральність (експресіоністська драма, «театр абсурду») межує з прагненням до натуралістичного уподібнення до життя (драматургія англійських і німецьких «розсерджених») і естетиці документа (німецька документальна драма 1960-х рр.). Вимогу шокового впливу вистави на глядача (А. Арто) протистоїть відмова аудиторією від емоцій заради аналітичного судження про побачене (Б. Брехт). Незважаючи на монополію прозового початку в драматургії, жевріє і поетична драма (Т. С. Еліот). Перевага віддається то власне театральному поданням (дадаїстського і сюрреалістичні вистави), то тексту п'єси, в якій монологічне слово переважає над сценічним дією (драматургія німців П. Гандке і Х. Мюллера, французів Ж.-П. Венцеля і Б.-М. Кольтеса).

Прагнення розкрити зміст сучасності за допомогою метафори підштовхнуло драматургів до використання міфологічної образності. Можливості міфу привертали до себе вже сюрреалістів: Г. Аполлінер звертається до постаті віщуна Тіресія («перс Тіресія», 1917), Ж. Кокто відправляє сучасного Орфея в Аїд, щоб відвоювати у смерті нову Еврідіку («Орфей», 1928). Установка на бачення нової реальності через призму минулих епох і міфу властива в 1930-і рр. інтелектуальної драмі. При цьому в другій половині ХХ ст. драматурги все частіше звертаються до сучасної дійсності безпосередньо (в обхід міфу та історії), але при цьому вдаючись до варіювання жанрових форм. Пінтер створює драми-притчі, Ф. Дюрренматт - сатиричні комедії, Кольтес експериментує над трагедією, Стоппард в критиці сучасного інтелектуала вдається до п'єс – головоломок [2].

Один з найбільш оригінальних абсурдистських драматургів - Семюел Бекетт. П'єса «В очікуванні Годо» (1952) належить до числа тих творів, які вплинули на вигляд театру ХХ ст. в цілому. До моменту написання п'єси Бекетт вже зробив свій «лінгвістичний стрибок» (Дж. Ноулсон) і став писати по-французьки. Бекетт принципово відмовляється від будь-якого драматичного конфлікту, звичної глядачеві сюжетності, радить П. Холу, режисерувати першу англомовну постановку п'єси, як можна більше затягнути паузи і буквально змусити глядача нудьгувати (цього ефекту домагався і перший «французький» постановник - Р. Блен) . Скарга естрагон «нічого не відбувається, ніхто не приходить, ніхто не йде, жахливо!» є і

квінтесенцією світовідчуття персонажів, і формулою, що позначила розрив з попередньою театральною традицією [3; 4].

«Театр абсурду» вибудовує свою міфологію на метафорах. В їх основу покладено побутові дрібниці (показані крупно і докладно), що повторюються банальні фрази. Абсурдисти так обіграють ситуацію сімейної вечери, очікування, зустрічі, спілкування двох людей, що персонажі їх п'єс набувають властивостей індивідуумів без індивідуальності - якоїсь ходячою карикатури, в якій в той же час укладено щось невідмовну людяне, одночасно смішне і сумне.

Найбільш оригінальне розвиток абсурдистській драми ми спостерігаємо в творчості Херольда Пінтера. Його перші п'єси - «Кімната» (The Room, 1957) і «День народження» (The Birthday Party, 1957) - традиційно називають «комедіями загрози» (термін британського критика І. Уордл), тобто п'єсами, по ходу розвитку яких за кілька смішним і безглузким фасадом повсякденності поступово визріває драма, що приховує щось, що здатне позбавити розуму або життя. П'єси 1970- 1980-х рр., Такі як «На безлюддя» (No Man's Land, 1974), «Зрада» (Betrayal, 1978), «Голоси сім'ї» (Family Voices, 1980, пост. 1981) називають «п'єсами - спогадами». У них - витоки головного конфлікту йдуть в далеке минуле: спогади стають ключем до розгадки ребусів сьогодення.

Для Пінтера важлива ситуація зіткнення «свого» і «чужого». Саме тому його персонажі нерідко призводять додому незнайомців - допускають в інтимний простір сторонніх людей. Колізії ряду п'єс будуються навколо подружньої зради: чужак руйнує «моє», вторгається на «мою» територію і стає її частиною [3; 5].

Тому ми бачимо, що драматургія ХХ ст. еволюціонувала стрімкими темпами у врзнібіч. Нова образність, тематика та багато інших нововведень у театрах та п'єсах в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зингерман, Б. И. Очерки истории драмы XX века: Чехов, Стриндберг, Ибсен, Метерлинк, Пиранделло, Брехт, Гауптман, Лорка, Ануй. — М., 1979. Молодцова, М. М. Луиджи Пиранделло. — Л., 1982.
2. Макарова, Г. В. Сцена сбывшихся пророчеств // Западное искусство: XX век. Между Пикассо и Бергманом. — СПб., 1997.
3. Токарев, Д. В. Курс на худшее: Абсурд как категория текста у Даниила Хармса и Сэмюэля Беккета. — М., 2002.
4. The Cambridge Companion to Samuel Beckett / ed. by J. Pilling. — Cambridge, 1994.

5. The Cambridge Companion to Harold Pinter / ed. by P. Raby. — Cambridge, 2001.

М. В. Кухарчук
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ- АНТИУТОПІ ДЖЛОДЖА ОРВЕЛА «1984»

Неологізм, або ще називають «новотвір» - це нові слова, що утворилися з пам'яті людей, які їх вживають, і ще не включені до державної та загальноживаної мови.

Неологізми утворюються тому, що з'являються наступні оновлені чи навіть нові предмети і поняття. Більшість неологізмів мають коротке існування, але деякі залишаються в мові надовго, входять не лише в живу обігову мову, але і стають невід'ємною частиною словесності.

Наприклад: беркутівець «член спецпідрозділу «Беркут»», тіншовик «той, хто приховано займається бізнесом», роздержавлення «приватизація державних підприємств», бомж «людина без постійного місця проживання», кравчучка «ручний візок» [5].

Неологізми взагалі, поділяються на два види, загальномовні та індивідуальні.

Загальномовні неологізми називають оновлене значення, виконують номінативну функцію та поділяються вони на лексичні та семантичні.

Лексичні неологізми – це зовсім нові слова як за суттю, так і за звучанням.

Семантичні неологізми – це нові значення в уже існуючих словах. Спочатку хтось сказав якесь слово в незвичному для нього контексті, і потім це слово стає загальновикористовуючі.

Індивідуальні або ще індивідуально-авторськими називаються такі новоутворені слова, які створюються письменниками і як правило, використовують їх лише вони та авторство також зберігають. Індивідуальна новинка – це одна з найяскравіших ознак художнього мовлення.

Поняття «неологізм» є релятивним та історичним, тому що всі слова раніше були неологізмами. Тобто нещодавно неологізмами були дизайнер, лазер, пілососити, джинси, бадмінтон, технар, а тепер вони втратили новизну, і деякі з них уже активно не вживаються, хоча жодне з цих слів ще не було зафіксоване в словнику української мови, останній том якого вийшов у 1980 році [5].

Кількість неологізмів у розвинених мовах досягає протягом року десятків тисяч. Більшість неологізмів — це терміни. Навіть існують словники нових слів і значень.

Однією з проблем, що з'являються при роботі з такими новотворами, є проблематика їх перекладу. Адже у перекладача не завжди виходить знайти відповідний лексичний відповідник для опису нових подій, процесів, насамперед, якщо такі явища є характерними лише для деякої країни чи регіону, а в культурі мови перекладу – просто відсутні.

Процес перекладу втілюється у два етапи. Перший етап – виявлення визначення нового слова. Другий етап – відтворення цього слова з допомогою прямих відповідників, чи ж утворення схожого засобами мови перекладу, в результаті чого, неологізм розпочинає існувати у мові та культурі країни, мовою якої здійснено переклад.

Декілька неологізмів, які ми дослідили, являє собою виключно авторські неологізми, які є okazіоналізмами та не знайшли свого прямого призначення в жодній сфері нашого життя, звісно ж окрім роману. Такі неологізми годяться перекладати шляхом створення схожих, адже прямих відповідників вони мати не можуть. Але, оскільки способів створення нових слів існує звісно багато, для перекладу неологізмів не можна знайти одного конкретного варіанту. Але існує декілька певних методів, вибір яких залежить від перекладача: передача неологізмів за допомогою перекладацької транслітерації та транскрипції; переклад неологізмів за допомогою калькування; описовий переклад, або експлікація; пряме включення; приблизний переклад. Матеріалом нашого дослідження став текст роману у відомого англійського письменника Джорджа Орвела «1984», на прикладі якого ми розглянемо перекладацькі підходи до передачі неологізмів.

Так як у тексті роману зазвичай зустрічаються okazіоналізми, то надаватиметься увага точності його перекладу та способам утворення еквівалента в українській мові з акцентом на структурно семантичний аспект.

Наприклад, Newspeak – Новомова (пер. В. Шовкуна) [1: 312] та Новосурж (пер. В. Данмера) [2: 321] – okazіоналізм утворений за допомогою складання двох вже існуючих слів Adj. «New» + V. «Speak». В результаті, при передачі даного явища засобами української мови, отримуємо теж абсолютно нове слово, утворене складанням вже існуючих – прикм. «Новий» + ім. «Мова». У випадку з перекладом В. Данмера маємо таку модель: прикм. «Новий» + скорочена форма ім. «Суржик». Виходить, що схему утворення okazіоналізмів у перекладі можна зробити так:

Оригінал: Прикметник + Дієслово

Переклад 1: Прикметник + Іменник

Переклад 2: Прикметник + скорочена форма іменника [6: 127].

Щодо газети «The Times», автори українських перекладів дещо розійшлися у своїх підходах. Наприклад, В. Шовкун вирішив частково залишити оригінальну назву відомої британської газети, просто транслітерувавши її [1: 312], тоді як В. Данмер нехтує впливовістю та статусом видання і генералізує його назву, звівши все до варіанту «Часопис» [2: 321], вдаючись до стратегії доместикації [7: 5].

Можна взяти інакший приклад – лексеми на визначені назв міністерських відділів: Recdep (Records Department), Ficdep (Fiction Department), Teledep (Teleprogrammes Department). Усі три види вибудовані за рахунок об'єднання фрагментів кореневих морфем і є складноскороченими компаундами:

In the Ministry of Truth, for example, the Records Department, in which Winston Smith worked, was called Recdep, the Fiction Department was called Ficdep, the Teleprogrammes Department was called Teledep, and so on [4: 252].

Переклад В. Шовкуна:

У Міністерстві Правди, наприклад, Департамент записів (Records Department), де працював Вінстон Сміт, називався Депзап (Recdep), Департамент Художньої літератури (Fiction Department) – Худліт (Ficdep), Департамент Телепрограм (Teleprogrammes Department) мав назву Теледеп (Teledep) і так далі [3: 288].

Таким чином, ми розібрали декілька технік перекладу неологізмів з англійської на українську мову в романі «1984». Абсолютно різні методи до відтворення окремих слів, утворюють рідкісне підґрунтя для сприйняття роману читачами та звісно ж розширюють роботу для перекладознавців. Доречно наголосити, що немає одного вірного підходу для відтворення неологізмів, тим більше авторських. Майже всі перекладачі вносять свою частичку своєї особистості, характеру та створює і дає нові лексичні утворення належно до моральних, релігійних норм, а головне - це є отримання відповідного перекладу, та осмислення реалій культур обох мов: оригіналу та перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Орвелл Дж. 1984 / Переклад з англ.: В. Шовкун. Київ, 2015. 312 с.
2. Орвел Дж. 1984: роман-антиутопія / Переклад з англ.: В. Данмер. Київ, 2013. 321 с.

3. Орвелл Дж. 1984 : [роман] / Джордж Орвелл ; [з англ. пер. В. Шовкун]. – К. : Вид-во Жупанського, 2015. – 312 с.
4. Orwell G. 1984 / George Orwell. – New York and Scarborough, Ontario : A Signet Classic, 1987. – 268 p.
5. Неологізми – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://pidru4niki.com/1777040848099/dokumentoznavstvo/neologizmi>
6. Дисертація: Мовні та етноментальні особливості перекладацького відтворення артлангів - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/Ребрій%20дисертація.doc?id=4f12f65a-aa92-4ff7-a681-1e9ca46451de>
7. Особливості перекладу неологізмів у романі Дж. Орвела «1984» - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ndsif.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/viewFile/36/38>

Славова Л.Л., Борисенко Н.Д.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТИПОЛОГІЯ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ (на матеріалі роману Еріка Сігала «Love Story»)

У художній літературі відображення унікальних рис життя певного соціуму через використання відповідних лексичних одиниць, що виступають невід'ємною частиною соціально-культурного та історичного контекстів твору, [4] є об'єктом дослідження лінгвокультурознавчих, лінгвокультурологічних та перекладознавчих студій [3, с. 60]. Національно та культурно специфічні лексеми, що є надійним джерелом інформації про життя етносу, породжують в свідомості носія мови образ, який включає в себе низку відомостей та асоціацій, що є національно кодифікованими та залежать від історії, культури, географії, традицій та фольклору країни.

У сучасній мовознавчій науці відсутня термінологічна уніфікація щодо одиниць, які позначають національну та культурну специфіку того чи іншого етносу. Найбільш популярним є термін *реалія*, під яким розуміють лексичні одиниці, що позначають національно-специфічні явища життя окремого народу [4]. Проте зазначений термін отримав широке розповсюдження в основному на теренах колишнього СРСР [1] та у Болгарії [2]. У лінгвістичних розвідках серед інших термінів використовують: *лакуна* – відсутність лексичної одиниці чи словосполуки в системі мови [5]; *безеквівалентна лексика* – відсутність еквівалентів в інших мовах [8, с. 48]; *культурно специфічна одиниця, культурне слово* – існує лише в одній мові

та не може бути дослівно відтворено засобами іншої мови [9, с. 95], культурно-специфічне поняття/концепт [9; 10]. Не зважаючи на термінологічне розмаїття, до складу цієї групи лексики відносять лексеми, що називають феномени, які є унікальними для конкретної культури та невідомі або маловідомі за її межами.

Наразі існує розгалужена система класифікацій реалій, більшість з яких є ідеографічними [2; 6; 9], що дозволяє нам виділити групу реалій вищої освіти США, яка, в свою чергу, об'єднує номінації закладів, процесів та явищ, які асоціюються з процесом навчання та викладання в університетах та коледжах. Розглянемо групу американських реалій вищої освіти, які використано у культовому романі Е. Сігала «Love Story» [11].

До першої підгрупи реалій на позначення вищої освіти відносимо назви навчальних закладів та їхніх підрозділів. В романі згадуються два престижних університети *Harvard University* (найстаріший та один з найпрестижніших закладів освіти США, що був заснований пуританами [7, с. 216]) та *Radcliffe College* (підрозділ Гарвардського університету для жінок [с. 413]), в яких навчаються головні герої аналізованого роману. Серед типів та підрозділів закладів вищої освіти знаходимо номінацію *the Law School*, юридичний факультет, який приймає випускників коледжів, що мають ступінь бакалавра [7, с. 271], яка пов'язана із планами головного героя на подальше навчання. Номінації заснованої у 1915 році бібліотеки *Widener Library*; будівлі *Dillon Fieldhouse*, де знаходяться центр спортивної медицини, спортивні роздягальні, офіси тренерів; гуртожитків *Briggs Hall*, *Adams House* для тих, хто навчається на бакалавраті; церкви на території університету *Mem Church (Memorial Church)* та окремих місць на території Гарвардського університету (*the Dunster courtyard* – подвір'я перед одним з гуртожитків у Гарварді) також відносимо до цієї підгрупи.

Другу підгрупу складають номінації явищ, безпосередньо пов'язаних із освітнім процесом. Наприклад, *Class Register* (журнал); *sophomore year* (другий рік навчання в університеті [7, с. 469]); *graduate program* (програма навчання для тих, хто вже отримав ступінь бакалавра).

До третьої підгрупи відносимо номінації осіб, які навчаються в університеті. До прикладу, *senior* – студент останнього (четвертого) року навчання в коледжі; *a music major* – студент, який спеціалізується з музики. *Cliffie* є прізвиськом студентки коледжу *Radcliffe*. Для хлопця, який відвідував престижну *preparatory school* перед тим, як вступити до університету, використовується зневажливе прізвисько *Preppie*.

Явища, пов'язані з позааудиторним університетським життям відносимо до наступної підгрупи реалій. Наприклад, *the Crimson* – газета, що видається в Гарвардському університеті.

Подальшу перспективу дослідження вбачаємо у вивченні способів відтворення американських реалій вищої освіти в українському перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. М. : Русский язык, 1980. 320 с.
2. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереваемое в переводе. М. : Международные отношения, 1980. 342 с.
3. Емельянова Я. Б. Лингвострановедческая компетенция переводчика : теория и практика : Монография. Нижний Новгород : ООО «Стимул-СТ», 2010. 201 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львівському університеті, 1989. 216 с.
5. Сорокин Ю. А. Теория лакун и оптимизация межкультурного общения // Единицы языка и их функционирование. Вып 4. Саратов : СГУ, 1998. С. 3–9.
6. Томахин Г. Д. Реалии американизмы. М. : Высшая школа, 1988. 239 с.
7. Томахин Г. Д. США. Лингвострановедческий словарь. М. : Рус яз, 2001. 576 с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. М. : Наука, 1988. 215 с.
9. Newmark P. A Textbook of Translation. New York : Prentice Hall International, 1988. 292 p.
10. Newmark P. Translation in a Globalised World. In: Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht. 2003 May, Vol 8 No 2/3, pp. 67–70.
11. Segal E. Love Story. N.Y. : HarperCollins Publishers, 2020. 148 p.

Л.М. Чумак

Житомирський державний університет імені Івана Франка

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ СЛОВОТВІРНИХ МОДЕЛЕЙ ТВОРЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

В основі комунікативно-прагматичного підходу до аналізу лексичних інновацій, знаходяться екстралінгвальні чинники людського спілкування, оскільки мова розглядається як особливий вид діяльності, що зумовлюється цілями певної типової комунікативної ситуації [5: 12].

Дослідження нових лексичних одиниць, утворених за словотвірними моделями, розкривають можливості розширити наявні у лінгвістиці знання про лінгво-прагматичний потенціал [1; 9] та значущість лексичних інновацій у тактико-стратегічній організації сучасного англomовного медійного дискурсу. Аналіз моделей творення нових лексем з точки зору комунікативно-прагматичного підходу дозволяє визначити внутрішні закономірності їх утворення шляхом поєднання складових компонентів, що зумовлюють вибір, і, тим самим, відповідне ситуації використання лексичних одиниць.

Врахування специфіки формування суто практичного призначення мови в цілому, та її окремих одиниць, ґрунтуються на аналізі мовних механізмів, типових моделей функціонування, втілених у різноманітні мовленнєві реалізації [4: 37-38]. Прагматична спрямованість комунікації акцентує лінгвістичні дослідження на аналізі людського чинника в мові. Соціальні параметри мови пов'язуються з фактом існування мови тільки у суспільстві через різного роду зв'язки носіїв мови (міжособистісні, суспільні, культурні, політичні, релігійні тощо).

Виокремлення та сприйняття читачем в англomовних медійних повідомленнях лексичних інновацій, поява та функціонування яких викликані подіями глобального масштабу як, наприклад, інформаційними, науково-технічними, соціально-економічними перетвореннями, проблемами охорони навколишнього середовища, дискримінації в суспільстві, суспільної діяльності людей, та всього, що є найвпливовішою ознакою процесів пристосування мовної системи та її підсистем до нових потреб комунікації [2: 3], зумовлюються мовними структурами.

Ступінь впливу лексичних інновацій у якості знаряддя, інструментів, засобів, механізмів для реалізації певних цілей і намірів (як у сфері пізнання дійсності та її описі, так і в актах спілкування, соціальної інтеракції, взаємодії [3: 217]) є різним. Відрізняється й інтенсивність та швидкість перебігу системно-структурних змін у дериваційній системі лексики як у кількісному, так і якісному розумінні. Прагматична спрямованість лексичних інновацій, утворених за словотвірними моделями виявляється не стільки в інформуванні, скільки у здійсненні соціально-психологічного впливу на аудиторію [6: 6]. Лексичне багатство англійської мови свідчить про поширення тенденції використання внутрішніх ресурсів системи мови задля реалізації певних комунікативних намірів.

Творення лексичних інновацій за словотвірними моделями відбувається поступово та поетапно і зумовлюється, перш за все, потребою носіїв англійської мови в чітко окреслених як за організацією, так і за функцією одиницях спілкування. Зміни, що відбуваються в системі словотвору сучасної англійської мови, спричиняють і динамічне

реформування словотвірної системи. Будь-яка лінгвальна одиниця, і у першу чергу лексична, прагне до отримання статусу стабільної одиниці, тобто набуття нею усталеності в її морфемній структурі.

Поступальний рух лексико-семантичної підсистеми мови залежить також від інтралінгвальних факторів, зумовлених антропоцентричністю мовної системи, що дозволяє розглядати мовну систему у поєднанні з мовленнєвою діяльністю [4: 15].

Комунікативні наміри носіїв мови є початком всяких мовних змін. Автор медійного повідомлення визначає ситуацію, оцінюючи факти об'єктивної дійсності, організовує акт мовлення відповідно до свого розвитку, менталітету [8: 186] та активно впливає на події, ситуації у мовній формі, висловлюючи свою позицію, що сприяє формуванню суспільної думки. Саме цим і визначаються такі прагматичні характеристики лексичних інновацій як емоційність, оцінність, експресивність. Нові події, факти, явища дійсності з часом знаходять своє вираження у словниковому складі мови [7: 57].

Трансформації структури лексичних інновацій, утворених за словотвірними моделями, відбуваються на основі процесів як об'єднання, так і поділу спільних ознак та функцій їх складових елементів. Інтеграція елементів словотвірної системи (при яких відбуваються утворення лексичних одиниць) та диференціація (виокремлення окремих елементів) складають основу функціонування лексики та пояснюють можливість залучення їх у подальші акти словотворення. Реструктуровані номінативні знаки лексичного рівня розглядаються як особливий прошарок між лексичним та морфологічним рівнями. А сам процес реструктуризації лексичних одиниць призводить до реформування, удосконалення та комбінування словотвірних моделей творення лексичних інновацій.

Прояв дуалізму, притаманний як для лексичних одиниць сучасної англійської мови, так і їх складових елементів, призводить до появи лексичних інновацій, визначає їх комунікативний ресурс, зумовлює процес функціонування нової лексики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Врабель Т. Т. Прагматичні особливості функціонування похідних інтеррогативного іллокутивного класу // Проблеми романо-германської філології : зб. наук. пр. / від. ред. М. М. Полюжин / М-во освіти і науки України, Ужгор. нац. ун-т. Ужгород : Ліра, 2005. С. 53–61.
2. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 1998. 431 с.

3. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) // Язык и наука конца XX века. Москва : ИЯ РАН, 1995. С. 144–238.
4. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення : [монографія]. Ужгород : Закарпаття, 1999. 240 с.
5. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. Київ : Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. 336 с.
6. Худолій А. О. Функціональні зміни у мові американської публіцистики кінця XX – початку XXI століття : монографія. Острог : Вид-во НаУОА, 2006. 384 с.
7. Чумак Л. М. Лексичні інновації в англomовному медійному дискурсі початку XXI століття : структурний і лінгвопрагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Л. М. Чумак. – Київ, 2018. – 269 с.
8. Шелякин М. А. Язык и человек: К проблеме мотивированности языковой системы : учеб. пособие. Москва : Флинта: Наука, 2005. 296 с.
9. Ярощук І. П. Комунікативно-прагматичні особливості утворення okazіональних антрополексем в сучасній англійській мові // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Харків : Константа, 2007. Вип. 53. С. 62–65.

М.В. Шмуйло, О.О. Кодубовська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЖІНОЧІ ТАКТИКИ ПЕРЕКОНАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ФІЛЬМІ «CONFESSIONS OF A SHOPAHOLIC»

Міжособистісні контакти часто здійснюються в умовах контактних ситуацій спілкування, які є невід’ємною частиною людської комунікації. Дії, вчинки та мовленнєва діяльність комунікантів скеровуються низкою їх потреб, бажань, інтересів – мотивами, які зумовлюють формування стратегій, під якими Л. Безугла розуміє когнітивно-прагматичні програми спілкування, що визначають характер реалізації комунікативних актів у дискурсі [1: 83].

Тактику слідом за Л. Безуголю трактуємо як складову стратегії, що впливає на вибір мовцем засобів здійснення комунікативних дій [1: 85]. Інструментами тактики є прийоми – різноманітні способи реалізації.

Тобто, кожна комунікативна стратегія характеризується низкою тактик, які задіяні у процесі її реалізації [2: 35]. Відношення між стратегією

і тактикою визначають як рід та вид, варіант та інваріант, інтенція та комунікативна дія.

Стратегія кооперації в персонажному мовленні реалізується шляхом застосування комунікантом кооперативних тактик, які реалізуються за допомогою мовленнєвих актів та виступають їх структурними елементами.

Однією із кооперативних тактик є тактика переконання, що реалізується в аргументативному мовленнєвому акті. Зазначена тактика полягає в прагненні мовця висловити свою точку зору та змусити його прийняти рішення. Переконання виступає одним із основних засобів кооперативної взаємодії персонажів та супроводжується наведенням аргументів, фактів.

У ситуації спілкування Ребекки та продавчині, остання реалізує тактику переконання наступним чином:

- *The green scarf, please.*
- *Good choice. It's the last one* [3].

У вищенаведеному прикладі продавчиня зацікавлена в тому, щоб дівчина купила товар із розпродажу. Вона схвалює вибір дівчини, використовуючи кліше (*good choice*), а фраза (*it's the last one*) демонструє «цінність» покупки тим, що усі екземпляри вже розкупили і якщо вона буде довго роздумувати, то і цей куплять. Попри клішованість та традиційність таких фраз продавчиня здійснила бажаний прагматичний вплив на Ребекку і переконала її в необхідності даної речі.

У наступному прикладі Ребекка намагається переконати продавця хот-догів дати їй решту із чека:

- *Excuse me. It's an emergency.*
- *Back of the line!*
- *Excuse me, this is an emergency. Excuse you, excuse me! Do you do cash back?*
- *What?*
- *If I give you a check for \$23, will you give me one of your hot dogs and \$20 cash back, please?*
- *Do I look like a bank?*
- *I have an interview. They don't hold items. It's a desperately important scarf. Desperately important scarf. Know what? It's for my great-aunt. She's in the hospital.*
- *Can you ask them to turn the heating up?*
- *Want mustard with that?*
- *Please. I will buy all of your hot dogs.*
- *You'll take 97 hot dogs?*
- *Done* [3].

У вищенаведеному прикладі Ребецці потрібно терміново отримати готівку. Ситуація ускладнюється тим, що розмова відбувається у присутності черги, незадоволеної тим, що Ребекка відволікає продавця. Спочатку дівчина вибачається, постійно повторюючи (*excuse me*) та використовує прийом самовиправдання (*this is an emergency*). Лексема *emergency* має допомогти переконати інших у невідкладності її дій. Після цього мовець вдається до аргументів (*I have an interview. They don't hold items*). В останньому реченні дівчина посилається на інших людей, оскільки знає, що перевірити це неможливо. Для переконливості вона вживає такі слова та словосполучення, як *emergency, desperately important*, використовує повтори (*desperately important scarf. Desperately important scarf*). Ребекка наводить хибні аргументи, вдається до брехні (*It's for my great-aunt*). Використовує маніпуляцію, бажаючи розчулити співрозмовників (*She's in the hospital*). Для підсилення прагматичного впливу дівчина використовує тактику обіцянки (*I will buy all of your hot dogs*).

Наступний діалог відбувається під час прес-конференції і до тактики переконання вдаються як чоловік, так і жінка:

– *Now, what we have here, Rebecca, is a situation in which someone needs to be asking some very hard questions.*

– *Absolutely.*

– *Put your hand up.*

– *What? No!*

– *Put your hand up.*

– *I don't have hard-hitting questions.*

– *I'll give you questions.*

– *I'm gonna take notes.*

– *No, Put your hand up.*

– *I'm more of a student.*

– *You'll be fine. Put your hand up.*

– *Hello. Hi. Hello [3].*

Чоловік переконує, що жінка має поставити неприємні запитання, а жінка-журналістка, в свою чергу, переконує співрозмовника у тому, що не може цього зробити. Зокрема, вона використовує так способи переконання, як самовиправдання (*I don't have hard-hitting questions*), пропозицію (*I'm gonna take notes*), аргументацію (*I'm more of a student*).

Подана нище ситуація відбувається під час розпродажу і дві жінки переконують одна одну, що саме одна з них має купити чоботи:

– *Jeannie, Pucci boots!*

– *Uh, oh, I'm so sorry. I had 'em first.*

– *But you put them down.*

– *No, I know I did, but I saw 'em first, so I'm gonna take 'em.*

- *Then you took your hands off them.*
- *Give me the boots, and no one gets hurt! Give me the boots. Give me the boots!*
- *Look! There's a sale on Burberry!*
- *That's the oldest trick in the book! Give 'em!*
- *Don't you tell me...*
- *Give me the boots! I waited in line all morning for this [3]!*

Для переконання спочатку використовуються аргументи, що мають апелювати до логіки співрозмовника, так, з боку першої жінки (*I had 'em first; I saw 'em first*), а з боку другої жінки (*But you put them down*). На цьому етапі жінки вказують, що частково погоджуються із аргументами опонентки, але власні аргументи їм вдаються переконливішими. Зокрема, це досягається за допомогою використання протиставного сполучника *but*, у тому числі у складі фрази (*I know I did, but...*). Логічність власних висновків відтворюється за допомогою сполучника *so* (*so I'm gonna take 'em*). У якості засобів переконання жінки використовують тактику наказу (*Then you took your hands off them; Give me the boots. Give me the boots!*), а також тактику погрози (*Give me the boots, and no one gets hurt!*). Під кінець діалогу одна з жінок намагається відволікти увагу (*Look! There's a sale on Burberry!*) та знову повертається до тактики наказу, використовуючи наказові речення (*Give 'em! Give me the boots!*) та аргументації (*I waited in line all morning for this!*). У вищенаведеному прикладі кооперативне спілкування переходить у конфронтативне з використанням відповідних тактик.

Отже, тактика переконання є засобом впливу одного персонажа на іншого з використанням аргументацій, що дозволяє досягти поставленої мети. Однак недотримання правил кооперативного спілкування, недостатнє пророблення аргументів, низький рівень авторитету може призвести до переходу в конфронтативне спілкування, з використанням маніпуляцій, тактик наказу та погрози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 332 с.
2. Борисенко Н. Д. Конфлікт та кооперація в міжгендерному спілкуванні персонажів британської драми. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* : зб. наук. праць. Київ : КНУ ім. Т. Г. Шевченка. 2006. Вип. 9. С. 35–40.
3. Confessions of a Shopaholic URL: https://www.scripts.com/script/confessions_of_a_shopaholic_5862

О.М. Стецюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**АВТОРСЬКИЙ СЛЕНГ У РОМАНІ ЕНТОНІ БЕРДЖЕСА
«МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО
ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХА**

Проведення досліджень та спостережень авторського стилю та авторських неологізмів (в цьому випадку «надсату», що походить від “teens” (teenagers), яке означає людину віком від тринадцяти до дев’ятнадцяти років) письменника є однією з найпопулярніших тем у сучасному українському перекладознавстві. Аби якомога точніше дати уявлення читачеві про постання індивідуальності відображення картини світу через призму написання автора. У творах існує надмірно багато так званих картин світу (міфологічна, релігійна, фольклорна, філософська), що увиразнюють сам твір. Проте серед них найвагомішою є індивідуально-авторська, що допомагає найточніше передати те, як сам носій мови розуміє світ і користується всією різнобарвністю мовних засобів, аби створити і описати його.

Роман «Механічний апельсин» Ентоні Берджеса є прикладом того, який широкий спектр можливостей має мова. До аналізу роману зверталися вітчизняні та зарубіжні дослідники (Дж. Аггелер, С. Кін, А. Шишкін, К. Дікс, А. Дорошевич), які вбачали приховані мотиви зображення політичного конфлікту між Британією та СРСР. Недостатньо ґрунтовне вивчення роману та його потенціалу у мовній сфері обумовило актуальність подальшого дослідження його особливостей.

Актуальність робіт вище названих науковців базується на визначенні особливостей ідіостилю (неологізмів) Ентоні Берджеса. Ідіостиль Берджеса ще детально не вивчений і в певному значенні унікальний через незвичне використання абсолютно вигаданого автором сленгу «надсат», який не має ніяких відповідників та зокрема словника для його повного розуміння. Особливість «надсату» виявляється у тому, що він є нерозбірливим та незрозумілим для англійського читача, а саме через це підвищує перекладацький інтерес, утворює проблему «перекладності» / «неперекладності» «надсату» українською мовою. Якщо охарактеризувати його, то «надсат» написаний латинськими літерами, але у романі Ентоні Берджес не намагається передати усі слова виключно з допомогою транскрипційного або транслітераційного способів, а вдало їх поєднує. Український перекладач Олександр Буценко передає «надсат» певним

жаргоном, сленгом, можливо інколи суржилом або транскодує його. Проте варто зазначити, що в українському перекладознавстві та серед перекладачів особливості відтворення у творі індивідуального нового стилю Е. Берджеса достеменно не вивчені.

Найвагомішою проблемою, яка постає при перекладанні такого типу творів є надмірна складність передачі та відтворення усіх емоційних та стилістичних особливостей та забарвлень роману, які створені завдяки використанню неологічних лексичних одиниць автором. Саме з цієї причини кожен перекладач повинен дотримуватись чималої кількості вимог та потреб, щоб якомога достовірніше відтворити зміст та особливості тексту. Переклад повинен бути максимально наближеним до оригіналу. Найважчим завданням є переклад слів, точні відповідники яких не завжди можна знайти у мові перекладу. Саме з цієї причини перекладачі "Механічного апельсину" часто замінюють авторські неологізми та авторський сленг словами, які є найближчі за змістом, щоб донести до читача сенс та значення, яке мав на увазі автор.

«Надсат» вміщує в себе близько 250 слів і виразів, утворених в переважній більшості випадків від російських коренів. Читаючи можна знайти декілька сленгових прикладів німецького, французького, циганського і малайського походження. Загалом ця мова являє собою химеру: суміш циганської говірки, російського, англійського й американського сленгу, зображує певний протест автора проти радянських реалій за рахунок різного ступеня видозміни російських слів, напр., *govoreet* (говорить), *baboochka* (бабушка), *gloopy* (глупый), *mogz* (мозг), *otchkie* (очки), *platties* (одежда) та *sinny* (кинотеатр). Важко не погодитися з А. Шишкіним, що «мова роману є чудернацьким конгломератом оригінальних англійських слів та російських запозичень» [2; 5].

Перед усіма перекладачами стояло завдання відтворити цей молодіжний сленг, по-перше, при цьому зберігши авторські задумки, а по-друге, перекласти неологізми таким чином, щоб не була втрачена пізнаваність та неповторність жаргону, у відповідності до оригіналу, зберігши притаманне йому забарвлення. Важливо зазначити, що Ентоні Берджес так і не опублікував словничок за зразком вигаданого ним сленгу, бо, казав він: "Події, описані у цьому романі, треба відчувати, а не розуміти" [6]. Тому кожен перекладач має перейнятися особливим духом першотвору, поринути в його стилістичний та авторський задум, щоб найточніше досягти в перекладі такого ж впливу, який оригінал справив на свою на англійську аудиторію.

Багато перекладачів цього роману послуговувалися такими перекладацькими стратегіями як: Олександр Буценко (український переклад) транслітерував російські відповідники "надсат" українською абеткою, Євген Синельщиков (російський переклад) замінив слова "надсат" російськими словами, а російський переклад Володимира Бошняка можна назвати поєднанням двох підходів: деякі слова з оригіналу він залишає, деякі замінює сучасним російським сленгом. Підсумовуючи, можна відзначити, що «Механічний апельсин» Ентоні Берджеса заслуговує на особливо окреме та визначне місце в літературі, і не лише через свої неординарні стилістичні особливості, а й тому, що не вкладається у стандартне поняття антиутопії, а й через специфічну індивідуальну авторську стилістику – авторський вибір мовних засобів, їх творення та вміщення у текст. Характерною особливістю усіх перекладів є намагання передати "надсат" в гумористичній формі, а не потаємним шрифтом, як це задумував Берджес. І у результаті, перекладачі створили дещо комічний сленг, а не незрозуміле арготичне мовлення.

Роман «Механічний апельсин» та авторський сленг «надсат» став не лише засобом передачі авторського світу та його задумки і пробудження активної свідомості читача, а й культовою штучно вигаданою мовою, яка захоплює як науковців, перекладачів, так і реципієнта, який намагається поринути у світ роману, заглибитись у його потаємні простори, усвідомити мову та фрази, які цитують люди з різних куточків світу. Саме сутність та дух роману «Механічний апельсин» виражається за допомогою незвичних стилістичних, граматичних та лексичних засобів та постійно зацікавлює нових читачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берджес Е. Механічний апельсин; пер. з англ. Буценко О.А. – Львів: Кальварія, 2004.
2. Шишкин А. Апостол массовой беллетристики / А. Шишкин // Вопросы литературы. — 198
3. Burgess A. A Clockwork Orange. – W. W. Norton & Company: New York, 1986
4. Burgess A. A Clockwork Orange / A. A Burgess. – UK: Penguin Books Ltd, 2001.
5. Evans R. Nadsat: The Argot and Its Implications in Anthony Burgess' 'A Clockwork Orange' // Journal of Modern Literature. – 1971
6. A Guide to Nadsat Talk – Режим доступу: <http://www.helium.com/items/94715-a-guide-to-nadsat-talk-in-anthony-burgess-a-clockwork-orange?page=5>

І. В. Ієвітіс, О. В. Коляда
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОЦЕС ВЗАЄМОДІЇ ОСОБИСТОСТІ З СОЦІУМОМ В РОМАНІ ДЖ. СЕЛІНДЖЕРА «НАД ПРІРВОЮ У ЖИТІ»

Реалізм являє собою напрям літератури, своєрідну систему, яка набула свого розвитку в ХІХ-ХХ столітті. На відміну від дивної відчуженості, особистісної суб'єктивності, самоцінності особистості романтизму, яка витає десь над дійсним життям, втікаючи від дійсності, реалістична особистість позбавляється ознак своєї ж абсолютизації, розглядається в нерозривній єдності, а навіть і залежності від середовища, обставин існування, соціальних передумов. Реалістична література своєю особливістю має прагнення розкрити особистість у взаємостосунках з суспільством, з його конкретно-історичними умовами. Передумовою виникнення реалізму як самодостатнього літературного напрямку була необхідність щоб зображення життя суспільства і людей в теоретично взаємообумовлених зв'язках.

Виникає так звана діада людини і людства, як доля конкретної особистості розкривається, взаємообумовлюється історією людства, народу, нації в цілому. Реалістичне мистецтво живе в дусі боротьби особистості з оточуючими обставинами. Саме ці взаємостосунки людини і суспільства ніколи не залишалися на маргінесах. Однак реалізм не замикається на аналізі відносин людини і суспільства, він досліджує психологізм характерів, індивідуальні особливості персонажів яскраво втілюються через змалювання зовнішніх обставин. Для реалістичного методу характерний принцип типізації, в самому характері героя концентруються загальні, універсальні, найбільш значимі, типічні особливості. Тип синтезує в собі всі характерні риси, так за Бальзаком, ціль роману – це дослідження соціальних типів. Доля, характер такого типічного персонажу акумулює в собі всі найзагальніші риси, які висвітлюють собою саме суспільство, в якому знаходиться персонаж. Відзначається також, що типізація характерна лише для реалізму, інші нереалістичні течії мистецтва послуговуються іншими засобами відтворення дійсності.

Процес взаємодії особистості з соціумом стає ключовим в романі Джеромі Селінджера «Над прірвою у житті». Конфлікт визріває ще з перших сторінок роману, коли головний герой 16-річний підліток Голден Колфід виявляється виключеним зі школи. Постійні внутрішня боротьба, пошук свого місця в житті через невдачі і помилки лежать в основі дії. Адже, цінність особистості в реалізмі не нівелюється. Запозичивши романтичну

концепцію особистості, реалізм ставить її в конкретні історично-соціальні обставини, таким чином, запобігаючи зведенню її на п'єдестал, відчуженню від реальності. Голден контактує з оточуючим світом, намагаючись зрозуміти своє місце в ньому, знайти те, що виявлятиме для нього цінність. Боячись розповісти батькам про свою проблему, він блукає по Нью-Йорку декілька днів, займаючись саморефлексією, роздумуючи над своїм життям. Голден – незвичайний підліток, оточуючий світ його не влаштовує, а перспективи, які пропонує якісна освіта та забезпечені батьки його не задовольняють. Роздумуючи над життям, головний герой приходиться до розуміння, що він не в стані знайти спільну мову з оточуючим світом. Навіть хитке прагнення порозумітися з однолітками, які прагнуть побудувати кар'єру, досягти матеріальних успіхів та благополуччя не увінчуються успіхом. Самостійне життя не стає для нього яскравим досвідом, світ подавлює головного героя гнітом своїх вимог і правил. Сам підліток дистанціюється від суспільства, мислячи нестандартно і навіть дивно-інфантильно, на відміну від амбіційних ровесників. Речі, які його турбують - це куди зникають качки з озера в Центральному Парку, коли воно покривається льодом, або ж прагнення стати ловцем дітей над прірвою. Пишучи твір для свого друга на заняття з англійської мови, завданням якого було щось описати, Голден не знаходить нічого простішого, ніж описати бейсбольну рукавицю, стверджуючи, що вона, себто рукавиця була достатньо описовою річчю.

Образ Голдена насичений романтичними ремінісценціями, концентрація на його особистості показова, головний герой постійно прагне підкреслити свою несхожість на інших і відокремленість від оточуючих, такий собі нервовий, інфантильний підліток інтровертного типу. Його поведінка залишає бажати кращого, він дозволяє собі нечемно поводитися з дівчатами, курити в їх присутності, позіхати в присутності викладача. Все це є наслідком його неспроможності влаштувати своє життя в цьому світі, стати хоча б не переможцем в цьому двобої, а принаймні вийти з битви з рівнозначним рахунком. Конфлікт особистості з суспільством стає знаковим, все, що залишається Голдену – це усвідомити себе як частину цього світу, і яскравий бунт залишити позаду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Селінджер Дж. Д. Над прірвою у житті: Повісті, оповідання. К.: Молодь, 1984. 272 с. С.: 3-172.
2. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури?/ Перекл. з англ. А. Іщенко. – К.: Вид. дім. «Києво-Могилянська академія», 2005. – 152

О. В. Аксьонова,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СЕМАНТИЧНА ГРУПА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ГАСТРОНОМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ НАПОЇВ

Об'єктом нашого дослідження є фразеологічні одиниці з гастрономічним компонентом (ФОГК) на позначення напоїв в англійській мові. Предметом дослідження було обрано семантичні та етимологічні особливості ФОГК на позначення напоїв в англійській мові. У результаті суцільної вибірки зі фразеологічних словників у складі фразеологічних одиниць з гастрономічним компонентом нами було зафіксовано вживання таких лексем, які позначають напої: *tea, water, drink, beer, wine*.

Загальновідомо, що британську культуру важко уявити без чаю. Вечірній п'яти-годинний чай є стереотипним уявленням про життя британців, він став невід'ємною частиною їхнього життя, починаючи з сімнадцятого століття, коли вперше потрапив в країну. У фразеологічному англословному коді гастроном *tea* займає чільну позицію, оскільки він має багато якостей: зменшує стрес, він є антиоксидантом, протизапальним засобом.

Так, наприклад, ФО *cup of tea/not one's cup of tea – not to one's taste* (щось подобається/не подобається). Коли британець вживає фразеологізм *it is not my cup of tea*, це є проявом огиди та відрази, натомість стверджувальний варіант цієї ФО має присмак задоволення та схвалення. Важливість чаю для створення спокійної домашньої атмосфери відображена у ФО *tea and sympathy – hospitality and consolation offered to a distressed person* (заспокоїти людину, яка збентежена), а неможливість чогось експліковано у ФО *not for all the tea in China – not at any price*. Вмотивованість внутрішньої форми цієї ФО є досить прозорою – в Китаї вирощують багато сортів чаю, який так обожають британці. Тому, якщо хтось з них вживає цей фразеологізм, ви повинні розуміти, що це категорична відмова, скільки б чаю (такого важливого продукту для британця) не пропонували, він все одно не погодиться.

Щодо іншого гарячого напою кави, він не зареєстрований у складі фразеологічних одиниць у Oxford Dictionary of Idioms та The Dictionary of Idioms and Their Origin, що свідчить про не притаманність кава англословній культурі і, як результат, не витримування конкуренції з чаєм.

Наступний гастроном *water* представлений у таких фразеологічних одиницях як, наприклад, *to pour oil on troubled waters – to soothe a quarrel, to calm a heated argument* (погасити суперечку). Його внутрішня

вмотивованість впливає з давньої притчі із Церковної історії Високоповажного Беди, коли єпископ заспокоїв шторм, виливши олію в море [Dictionary of Idioms с.147]. Образ сварки є також визначальним у вмотивованості внутрішньої форми фразеологічної одиниці *to carry hot water with one* – спричиняти сварки. Проте в цьому випадку вода є гарячою, такою ж може бути і сварка.

ФО *to pour/throw cold water on something* – to discourage, to quench enthusiasm for something (знеохочувати). Цікавим є також походження ФОГК *to put water in your wine* – moderating what you say and calming a situation or reducing your ambitions to more realistic. Ця можна одиниця бере свій початок з часів античності, коли давньогрецькі філософи додавали воду у вино, для того щоб швидко не сп'янути, вчиняли так, як Діонісій давньогрецький бог вина.

Оскільки вино є притаманним давнім культурам, його появу у фразеологічних одиницях пов'язують насамперед з міфологією (як у попередньому прикладі, так і з Біблією. Наприклад, ФО *new wine in old bottles* – something new or innovatory added to an existing or established system or organization (оновлювати існуючу систему) знаходимо у Євангелії від Матвея 9:17 "Neither do men put new wine into old bottles: else the bottles break, and the wine runneth out, and the bottles perish". "І не вливають вина молодого в старі бурдюки, а то бурдюки розірвуться, і вино розіллється, і бурдюки пропадуть." Пізнішого походження є стійке утворення *wine and dine* – someone entertain someone by offering them drinks or a meal (розважати когось, пропонуючи йому їжу та напої).

Інший алкогольний напій *beer* вживається на позначення веселощів, розваг, як от, наприклад, *beer and skittles* – amusement (забава), у цьому випадку другий компонент *skittles* позначає британську гру, схожу на боулінг. Отже, у англійців спиртні напої асоціюються з веселощами, *Adam's ale* – жарт. вода, *all ale and skittles* – безтурботне, дозвільне життя, *cakes and ale* – веселе життя. Любов до пива, великі обсяги його споживання експлікується у наступному фразеологізмі *small beer* – something that does not seem important when compared to something else (щось неважливе), коли маленький обсяг спожитого напою, залишався невартим турбот.

Компонент *beer* експлікує значення напою для звичайних людей, доступного, такого, який може дозволити собі кожен, на відміну від шампанського, яке є набагато дорожчим і асоціюється з вищим класом. Це співвідношення спостерігаємо у ФО *champagne taste on a beer budget* – у значенні "якщо хтось п'є шампанське за бюджет, якого вистачає лише на пиво, це означає, що вони люблять коштовні речі, які насправді не можуть собі дозволити."

У англomовному фразеологічному коді широко представлені фразеологізми з компонентом *drink*, до прикладу *to drink hob a nob* – випивати у тісному кругу друзів, *to drink one's fill* – напиться донесхочу, *to drink till all is blue* – допитися до білої гарячки, *to drink someone under the table* – consume more alcohol than your drinking companion without becoming as drunk (пити та не п'яніти). Фразеологічна одиниця на позначення залежності від алкоголю *to drink like a fish* – drink excessive amounts of alcohol, especially habitually, побудована на метафоричному образі риби, яка не живе без води.

Цікаво, також, наприклад, що вживання алкоголю було притаманне різним соціальним верствам населення в різні періоди розвитку суспільства, що також знайшло своє відображення у фразеологічних одиницях. Так, якщо простому народу було притаманним споживання *beer, ale*, про що йшла мова раніше, то англійський фразеологізм *to drink as a lord* відсилає нас до звичаю напиватися "в зюзу", що побутував серед аристократів наприкінці XVIII – на початку XIX ст., тобто вищому класу суспільства в той час було притаманним споживати алкоголь у великих обсягах.

Отже, в англійській мові існує певна кількість фразеологічних одиниць, пов'язаних зі вживанням міцних алкогольних напоїв, що свідчить про схильність до вживання алкоголю. При цьому, більшість з ФОГК з компонентом напої, позначають веселощі, розваги або різні види сп'яніння.

Д.С. Побідаш

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОСТКОЛОНІАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Постановка проблеми. Враховуючи глобальне охоплення і незаперечне домінування англійської мови у світовій літературі, статус і положення постколоніальної літератури в глобальній системі неоднозначні. З одного боку, постколоніальна література англійською мовою є глобальною через її територіальне охоплення та велику потенційну читацьку аудиторію. Це відбувається лише тому, що раніше колонізовані громади та нації намагалися подолати обмеження, які визначали їх залежність.

Таким чином, можна сказати, що глобальність постколоніальної літератури свідчить про остаточне подолання монополії імперії на владу над мовою і розумом. Зрештою, ця література з'явилася в значній мірі в результаті волі багатьох письменників визнати, що в просторі англійської мови їх голос є автономним і заслуговує статусу літературності.

Недостатня дослідженість вживання англійської мови в постколоніальній літературі зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті полягає у виявленні вживання англійської мови в постколоніальній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення цього питання зробили американська дослідниця, історикиня, культурологиня Кеті Карут [2], а також інтерв'юєр Джером Брукс [1]. Необхідно також зазначити наукові праці Майкла Джеймса [3], Кеті Сарковскі і Франка Шульц-Енглера [5].

Виклад основного матеріалу. Термін «постколоніальна література англійською мовою» позначає англомовну літературу з Африки, Азії, Америки та Океанії, а також літературу діаспор, які переїхали з цих регіонів на глобальну північ. У часовому плані постколоніальна література охоплює великий період історії. Навіть у досить вузькому контексті «нової літератури англійською мовою» [5], зазвичай посилається на появу різноманітних письменників з раніше колонізованих регіонів і їх плідне проникнення на західні основні ринки і програми вищої освіти приблизно з 1960-х і 1970-х років, таку літературу вже навряд чи можна назвати «новою». Ця так звана «нова» література англійською мовою була рішуче сформована трьома основними типами колоніального досвіду: рабство на плантаціях (як в британських колоніях «Нового світу» в Карибському басейні і в районах Індійського океану, таких як Маврикій), європейське поселення (як в Канаді, Австралії та Новій Зеландії, а також в африканських країнах, таких як Кенія, Зімбабве або Південна Африка) і колоніальне завоювання (як в Південній Азії і більшості територій, придбаних Великобританією в кінці дев'ятнадцятого століття. [5]

Постколоніальна література буквально відкрила світові літературу англійською мовою. І це, очевидно, не означає відкриття для мови, тому що глобалізація англійської мови, головним чином через бізнес, поп-культуру, а також літературу, є першорядною особливістю пізньої сучасності. Скоріше, це означає відкриття літератури та критики для транскордонного мислення між культурами та мовами, а також між історіями. Історія постколоніальної літератури англійською мовою розвивалася як процес протистояння нав'язаній мові імперії і влади, яку несе ця мова. У цьому відношенні можна довести на незліченних прикладах, що постколоніальна література підштовхнула літературу англійською мовою.

Раджа Рао, індійський письменник, який пише англійською мовою, написав короткий вступ до свого роману «Кантапура» (1938), який можна розглядати як виклад суті постколоніальної думки задовго до того, як постколоніальні дослідження вийшли на інтелектуальну сцену літературної критики. У своєму літературному маніфесті автор розмірковує про

необхідність писати по-англійськи і про неможливість передати цією мовою дух Індії: «Розповідати було нелегко. Людина повинна передати мовою, яка йому не належить, свій власний дух. Потрібно передати різні відтінки і упущення певного руху думки, яке виглядає погано обробленим на чужій мові. Я використовую слово «чужий», але англійська насправді не є для нас чужою мовою. Це мова нашого інтелектуального складу-як раніше санскрит або перська – але не нашого емоційного складу» [4].

Нігерієць Чінуа Ачебе написав свій перший роман «І прийшло знищення» (1958) англійською мовою, хоча за замовчуванням мова (неіснуючого) оригіналу є рідною для письменника іґбо. Оригінал, що розповідає про спільноту іґбо безпосередньо перед початком колонізації, є, таким чином, вже перекладом. Автор пояснив, що він був змушений вибрати англійську мову, тому що його рідна мова була зіпсована, як він висловився, англіканськими місіонерами, які об'єднали кілька діалектів іґбо в одну стандартизовану мову, щоб популяризувати релігійні писання і зробити їх доступними для всіх потенційних бенефіціарів місіонерської діяльності. На жаль, новий мовний стандарт не зберіг багатства вираження старої мови і був позбавлений природності [1]. Ачебе заявив, що він не може писати справжню, живу літературу такою мовою. Однак він не став пасивно вивчати англійську мову - він розвинув з мови колонізаторів свою власну, унікальну літературну мову, забезпечивши її, за допомогою цілісної перекладацької стратегії, метафоричністю і ритуальністю іґбо [1].

Чінуа Ачебе, Сефі Атта і Чімаманда Адічі вирішили передати свої послання англійською, а не однією з рідних мов Нігерії. Це рішення відображає бажання охопити якомога ширшу аудиторію. Точно так само, як Ачебе використовує парадокс, щоб передати обмежену здатність англійської мови отримати доступ до нігерійської культури, підкреслюючи необхідність його використання, Адічі аналогічним чином показує сильні і слабкі сторони англійської мови для передачі нігерійського досвіду. Подібно Ачебе і Адічі, Атта використовує мову як засіб змусити своїх читачів активніше брати участь у цивільних справах постколоніальної Нігерії. На відміну від інших, її послання явно має як внутрішні, так і зовнішні компоненти, що відбивається в її використанні англійської мови. Її рішення використовувати лише англійську мову дозволяє їй спілкуватися з зарубіжною аудиторією та внутрішньою елітою Нігерії [3].

У Відьядхар Сураджджпрасад Найпола, письменника родом з Тринідаду, не було вибору – він писав по-англійськи, тому що у нього не було рідної мови, яка могла би надати оригінальну фактуру його романам.

Салман Рушді здійснив епохальний прорив в англійській літературі зі своїми «Дітьми півночі» (1981), розробивши надзвичайно складну структуру з цитат і парафразів з європейської та латиноамериканської літератури, а

також, звичайно ж, багатомовних і мультикультурних традицій Індії. Кеті Карут зауважує, що метафора «Дітей півночі» заснована на травмі: Таким чином, в основі фігури «Дітей півночі» лежить сирота, який означає англійською мовою, той якому більше не дається «рідна мова»: який здійснює лінгвістичний розкол всередині англійської мови, що також є ознакою історичної травми, яка не може бути названа ні на одній мові. Іншими словами, діти Півночі-це сироти, які не можуть влаштуватися ні на рідній мові, ні на батьківщині [2].

Постколоніальний письменник дивиться, так би мовити, в двох напрямках. Рішення, яке він або вона приймає, полягає не тільки в тому, як писати «між мовами», але і в тому, як змусити мову виконувати це «перенесення» всередині себе: як бути одночасно «джерелом» і «метою». Це можна було б назвати «внутрішнім перекладом», який відбувається, коли постколоніальні письменники використовують англійську мову. Не можна заперечувати роль постколоніальних письменників у прийнятті та адаптації англійської мови, оскільки вони перекладали культурні реалії на англійську мову і представляли себе – перекладали себе – глобальній аудиторії. Цей переклад назавжди змінив область англійської літератури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, великим досягненням постколоніальних письменників було перетворення англійської мови в культурний засіб. Аж ніяк не будучи у владі глобальної мови, постколоніальні письменники перевели свої культурні реалії на трансформовану мову, яка назавжди змінила область англійської літератури.

Таким чином, можна говорити про необхідність подальшого дослідження вживання англійської мови в постколоніальній літературі, оскільки розкриття даного питання дає можливість більше пізнати особливості вживання англійської мови в видатних працях постколоніальних письменників, та зміцнити постколоніальну літературу як світову літературу англійською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Brooks J. The Art of Fiction: Interview by Jerome Brooks / J. Brooks. – Режим доступу: <https://www.theparisreview.org/interviews/1720/the-art-of-fiction-no-139-chinua-achebe>.
2. Caruth C. Orphaned Language: Traumatic Crossings in Literature and History / C. Caruth, A. Behdad, D. Thomas. – Oxford: Wiley-Blackwell, 2011. – с 239–253.
3. James M. A postmodern and postcolonial analysis of Nigerian literature / M. James. – Режим доступу <http://dtp.r.lib.athabasca.ca/action/download.php?filename=mais/Michele+James+Project.pdf>.

4. Rao R. Kanthapura, Calcutta/ R. Rao. –New York: New Directions Paperbook, 1938.
5. Sarkowsky K. The New Literatures in English / K. Sarkowsky, F. Schulze-Engler. – 2012.

Ю.В. Лисецька
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДИСТИНКТИВНІ ОЗНАКИ РЕЛІГІЙНОГО ДИСКУРСУ

Зв'язок мови та релігії, філології та теології в історії людства має давнє коріння. Зародження філології в багатьох культурах було викликане саме необхідністю обслуговувати сакральні тексти. Основні аспекти їх багатотисячолітніх взаємин ґрунтовно досліджує білоруський лінгвокультуролог Н. Мечковська та українській релігієзнавець І. Богачевська [2].

Аналіз релігійних текстів з погляду сучасної теорії дискурсу в її філософських та логічних різновидах дає змогу вивчати їх у широкому соціокультурному контексті, враховуючи місце кожного тексту в системі релігійного культу [1: 30].

В межах структурно-функціонального підходу до вивчення релігійного дискурсу пріоритетними для сучасної лінгвістики вважаються дві дослідницькі парадигми: когнітивна та комунікативна. Наявністю двох підходів до вивчення дискурсу: когнітивно-дискурсивного та комунікативно-дискурсивного зумовлено розходженням між семантикою і прагматикою знака. Комунікативно-дискурсивний підхід сягає корінням у комунікативно-прагматичні теорії та дозволяє розширити традиційну прагматичну діаду "знак – людина" до тріади "людина – знак – людина", акцентувати увагу не на відношенні між знаком і людиною, а на стосунках між індивідами, що встановлюються через знак; поєднати в один ланцюжок немовну дійсність, свідомість та мову / мовлення, соціальний і феноменологічний світи; трактувати реалізацію цільового призначення мовленнєвих одиниць як регуляцію людської поведінки. Це цілком стосується релігійного дискурсу, оскільки, як слушно зазначає М. Бахтін, про життя слова, що перебуває в його передаванні з одних вуст до інших, з одного контексту в інший, з однієї суспільної групи до іншої, з одного покоління до іншого. В такому процесі слово не забуває свого власного шляху і не може цілком звільнитися від влади тих конкретних контекстів, у яких воно побувало. Отже, орієнтація слова серед слів, мінливість сприйняття слів інших людей та різноманітні способи реагування на них,

напевне, є найфундаментальнішими проблемами металінгвістичного дослідження будь якого роду дискурсу [3].

В межах релігійного дискурсу дослідниками виокремлюються: християнський (А. Рубан), православний (Т. Шиляєва), ісламський (І. Алексеєв, М. Кемпер), ритуальний (І. Богачевська, В. Карасик), проповідницький (Н. Кравченко), богословський (С. Хоружий, В. Шохін), християнсько-богословський (Л. Українець), біблійний, у межах якого можна виокремлювати старозавітний і новозавітний дискурси (Н. Золотухіна, О. Кирилюк, П. Мацьків, Н. Явтушенко) та інші (дискурс "отців церкви", тобто теологічні твори основоположників християнського богослов'я; дискурси релігійних філософів; дискурс "народної релігії" (тексти духовної поезії і фольклорні тексти); у тематичному аспекті – це дискурс людини (чи людської особистості), дискурс Бога (чи Божественний дискурс); у культурному аспекті – це релігійні дискурси різних цивілізацій).

Вирізняють релігійний дискурс і прийняті в ньому стандарти верифікації: істинність розуміється не як відповідність дійсності, а як відповідність вищому, сакральному носію істинності – тексту Одкровення і, відповідно, операція верифікації поєднується з операцією пояснення, має текстуальний характер відсилки. Відповідно трансформується і поняття факту: в той час, як у науковому дискурсі судження "Бог створив людину" відноситься до класу неверифікованих пропозицій, в межах релігійного дискурсу воно розглядається як доведений факт, відповідаючий змісту сакрального тексту і, тим самим, є адекватно верифікований.

Релігійний дискурс можна охарактеризувати як статусно-рольову комунікацію, мета якої залучати людей до віри, закликати до покаяння, стверджувати себе у вірі та доброчесності, проводити богослужіння, давати пояснення релігійним і конфесійним догматам. У релігійному дискурсі виявляється взаємодія мови, культури та ідеології.

Існують різні жанрові класифікації текстів в межах релігійного дискурсу. Так, лінгвісти пропонують диференціювати жанри релігійного дискурсу за ступенем інституційності (релігійні жарти; розмови про релігію; міфи, казки та історії на релігійну тематику; проповіді; молитви, сповіді; публічні виступи Отців церкви; Вселенські Собори; фрагменти Святого Письма), за суб'єктно-адресатними відносинами (відносини "інститут – громадянин" і "громадянин – інститут"), за соціокультурною варіативністю (ступінь наявності лексичних одиниць, що відображають ціннісні доміанти цієї групи, мовних стереотипів, емотивномаркованої лексики, цитат, алюзій та інших відсилань до прецедентних текстів), за подієвою локалізацією (спонтанні, регламентовані тощо), за функціональною структурою жанрового простору (ритуальні жанри (літургія, проповідь, сповідь), орієнтаційні жанри (телевізійні проповіді, пасторські бесіди, телепрограми з

відповідями на питання людей тощо), агональні жанри (дискусії та суперечки представників різних релігійних конфесій). Крім того, розрізняють первинні та вторинні жанри релігійного дискурсу, до перших належать – псалом, притча, молитва, до інших – проповідь та сповідь.

Загальну типологію книжкових жанрів у релігіях Писання зпропонувала Н. Б. Мечковська [2: 149-151]. І. Богачевська детально реконструювала основні напрямки, за якими рухався жанровий розвиток християнського релігійного дискурсу:

1. запис вчення Христа, яке спочатку поширювалося усно. Це зміна типу спілкування, яка викликала величезні наслідки для всієї комунікативної організації християнства;
2. складання християнського канону, формування опозиції канонічних творів і текстів, які хронологічно, жанрово та тематично примикають до канону, але не включено до нього;
3. складання другого по значущості (після Святого Письма) корпусу високоавторитетних текстів, що заповнюють лакуни Святого Письма і дають до нього розгорнутий коментар – Святого Переказу (твори Патристики);
4. розвиток теології (як теоретичного вчення про Бога, Одкровення, взаємини Бога і людей тощо), початок християнської теології міститься вже у Святому Письмі; основні принципи формулюються у Святому Переказі; однак, на відміну від Переказу, що є остаточно сформованим, християнська теологія розвивається і сьогодні;
5. до богословських творів згодом примикають твори релігійної філософії – тексти, авторами яких є світські люди, які намагаються філософсько рефлексувати проблеми християнства;
6. на основі догматичного богослов'я церковна ієрархія виробляє короткий виклад віровчення – Символ Віри і катехізис. Це найвідповідальніші і репрезентативні жанри кожної християнської конфесії. Разом з двома або трьома головними молитвами Символ Віри і катехізис містять той віроповчальний мінімум, який відомий широкому загалу віруючих християн;
7. тексти, які використовуються в християнському богослужінні (літургії, у культових відправленнях поза храмом, у молитві віруючих), це богослужбові книги і збірники молитов;
8. проповідь, яка споконвічно присутня в релігійній комунікації людей, раніше будь-яких писемних фіксацій релігійних змістів; з проповіді починається прилучення людей до Одкровення Бога, Якщо Одкровення – це інформаційний "першопоштовх" християнства, то проповідь – це початок життя вчення серед людей (у їхній свідомості та релігійній комунікації); в різних

християнських конфесіях долі проповіді різні, що пов'язано з особливостями історії змістовної та жанрової комунікації конкретної християнської Церкви;

9. елементи коментування священного тексту Біблії, що виникають вже в Писанні (в Новому Завіті), згодом стають основним змістом творів спеціального жанру – тлумачень;
10. у міру росту юридичних потреб християнських спільнот зв'язок віровчення і права стає основою для формування спеціальної церковно-світської юрисдикції і відповідних конфесійних жанрів і текстів.
11. у християнській культурі, заснованій на Біблії, навколо основних текстів віровчення складається різноманітна і велика література змішаного, конфесійно-світського характеру. Церковні теми поєднуються тут з темами і завданнями дидактики, полеміки, історіографії, філології тощо. Як приклади творів таких перехідних жанрів можуть бути названі клерикальні твори по історіографії християнської релігії і церкви, "Шестодневи" святих отців, життя святих, церковно-світські полемічні твори [1: 347-349].

Таким чином наведений перелік жанрово-тематичної структури християнського дискурсу не є хронологічним. Прототип кожного жанру в тому чи іншому вигляді міститься в Святому Письмі, які є семантичним ядром релігійного дискурсу християнства. Теми і жанри християнського дискурсу задані й напередвизначені Біблією. Це особливо яскраво прослідковується у текстах Англіканської Церкви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Богачевська І.В. Філософсько-релігієзнавчий аналіз християнської наративної традиції. – Дис. докт. філос. н. [Рукопис]. – К., 2007. – с.449.
2. Мечковская Н.Б. Язык и религия. – М.: Агенство «Фаир», 1998.
3. Bakhtin M. Problems of Dostoevski's Poetics. – Minneapolis MN: University of Minnesota Press, 1984. – p.202

Ю. І. Шикір
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО УСНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ОСНОВНОГО ЕТАПУ ЗА ЕКСПЛІЦИТНИМ ТА ІМПЛІЦИТНИМ ПІДХОДАМИ

Постановка проблеми. Проблема навчання усного діалогічного мовлення є багатоаспектною, а його роль визначається важливістю оволодіння мовою як засобом міжкультурної комунікації. Її дослідженням займалися: В. Колодязна, С. Ніколаєва, М. Пентелюк, Н. Скляренко, О. Соловова, В. Черниш, В. Л. Скалкін, С. П. Шатілов, Н. І. Гез, Г. В. Рогова, Є. І. Пасов, В. М. Плахотник, Л. В. Молчанова, Л. С. Панова, J. Anderson, N. Bilbrough, L. Dawes, S. Thornbury та ін. І, тим не менше, вона вимагає подальшого методичного вирішення, оскільки розвиток відповідних умінь на уроці іноземної мови традиційно пов'язаний з низкою труднощів, про що свідчать дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. До них належать труднощі:

- з одночасним сприйманням інформації та вибором правильної відповіді для співрозмовника;
- з мовними проблемами, серед яких: незнання певних слів, фраз та граматичних конструкцій;
- з необхідністю передбачити відповідь співрозмовника для одержання більшого часу на формування власної відповіді та добирати лексично та граматично правильні фрази та конструкції.

Актуальність дослідження. 2016 року Міністерство освіти й науки України запропонувало до обговорення педагогічній та освітній громаді нашої країни Концепцію Нової української школи, у якій було наведено ключові компетентності, необхідні для формування особистості школяра в сучасних умовах. Однією з ключових компетентностей є комунікативна. Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (ЗЄР) іншомовна комунікативна компетентність включає в себе мовні, прагматичні та соціолінгвістичні компетентності. Прагматичні, що безпосередньо стосуються навчання усного діалогічного мовлення, включають: функціональну (functional) та дискурсивну (discourse).

Функціональна компетентність має формуватись в усному та писемному мовленні учнів і передбачає освоєння ними залежності спілкування від його функціональної мети. Учасники спілкування також мають швидко зорієнтуватись, як відреагувати в конкретній ситуації відповідно до поставлених цілей – від початку до кінця спілкування. В

деяких випадках спілкування структурується відповідно до формальних і неформальних зразків соціальної взаємодії.

Дискурсивна компетентність визначається як здатність того, хто навчається, так складати речення, щоб створити логічний уривок. Вона включає знання та здатність контролювати впорядкування речень з позиції: теми / фокусу, даного / нового, природного порядку подій (часового, причинно-наслідкового), розкриття теми, логічної послідовності, стилю та регістру, риторичної ефективності, "принципу співробітництва" (правдивості, інформативності, доцільності та упорядкованості повідомлення) [7, с. 123-125].

Як показав проведений аналіз наукової літератури, ефективність їх експліцитного та імпліцитного розвитку в контексті навчання усного діалогічного мовлення в учнів основного етапу потребує вивчення.

Метою роботи є аналіз особливостей навчання усного діалогічного мовлення за експліцитним та імпліцитним підходами.

Виклад основного матеріалу. Діалогічне мовлення визначається науковцями як процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з них виступає як слухач і як мовець [3].

Відповідно до дескрипторів ЗЄР на кінець 9 класу учні ЗЗСО (тобто користувачі іноземною мовою рівня A2+ [5]) у межах володіння дискурсивною та функціональною компетентностями повинні вміти:

1. Добре адаптувати прості заучені фрази до конкретних обставин за рахунок простої лексичної підстановки.

2. Використовувати прості прийоми, щоб почати, здійснити та закінчити коротку розмову; ініціювати, здійснювати та завершувати просту безпосередню розмову.

3. Розповісти історію чи описати щось, перераховуючи пункти.

4. Використовувати найбільш поширені засоби зв'язку, щоб логічно поєднувати прості речення, розповідаючи чи описуючи.

5. Робити зрозумілий для співрозмовника короткий внесок у розмову, навіть хоча паузи, фальшстарту та реформулювання думки дуже очевидні.

6. Виразити свої думки засобами простого безпосереднього обміну короткою інформацією на знайомі повсякденні теми [7, с. 124-129].

Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти учні основного етапу ЗЗСО мають навчитися:

1) починати розмову, використовуючи ініціативну репліку;

2) правильно і швидко реагувати на ініціативну репліку співрозмовника реактивною реплікою;

3) підтримувати бесіду, тобто з метою продовження розмови вживати не суто реактивні, а реактивно-ініціативні репліки.

Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу

Учні також повинні навчитися таких основних видів діалогічних єдностей:

<i>Групи</i>	<i>Види</i>
I - повідомлення	Повідомлення – повідомлення Повідомлення – запитання Повідомлення – спонування
II - спонування	Спонування – згода Спонування – відмова Спонування - запитання
III - запитання	Запитання відповідь на запитання Запитання – контрзапитання
IV – мовленнєвий етикет	Привітання – привітання Прощання – прощання Вдячність – реакція на вдячність [2].

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють чотири функціональні типи діалогів:

Діалог-розпитування

Діалог-домовленість

Діалог-обмін враженнями, думками

Діалог-обговорення (дискусія) [6].

Зазвичай у методиці навчання іноземної мови розглядаються такі підходи, як індуктивний і дедуктивний. За першим діалогічне мовлення є метою навчання, а за другим – лише засобом формування мовних компетентностей учнів (лексичної, граматичної, фонологічної тощо). Проте, обираючи індуктивний підхід як наукову основу та структуру організації навчального процесу, педагог має визначити, яким чином буде подаватись навчальний матеріал: імпліцитно чи експліцитно.

Імпліцитний підхід передбачає неусвідомлене, природне сприймання нового матеріалу [4, с. 98]. Як вважає С. Гайдук, у ході навчання в учнів має сформуватись динамічний стереотип, готовність до використання матеріалу в мовленні [1, с. 70]. Пояснення вчителя мінімізуються, натомість учні повинні зробити узагальнення на основі спостережень за навчальним процесом. Це вимагає від них уважності та аналітичності мислення.

Як вважає С. Гайдук, **експліцитний підхід** означає усвідомлений процес отримання знань [1, с. 70]. Поєднання індуктивного та експліцитного

підходів передбачає, що вчитель дає учням роз'яснення на всіх етапах навчання та організує тренування від презентації нового явища до самостійного його вживання учнями в усній комунікації. Такий спосіб навчання найбільш сумісний з т. зв. "слабким" варіантом комунікативного підходу або PPP (present, practice, perform) і є більш традиційним для вітчизняної середньої іншомовної освіти.

Висновки. Діалогічне мовлення відіграє провідну роль при вивченні іноземної мови. На ньому будується здатність учнів до міжкультурної комунікації. Тому вибір імпліцитного чи експліцитного підходу до навчання має важливу роль і має гуртуватись на: психолого-вікових особливостях учнів основного етапу, мовленнєвому матеріалі, що вивчається, педагогічному досвіді та стилі педагогічної діяльності вчителя іноземної мови, та низці інших факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гайдук С. Організація експліцитного навчання та імпліцитного оволодіння іноземною мовою. Молодь і ринок. 2015. №3 (122). С. 68-72.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f7/5e6/b1e/5f75e6b1ee0d8989401323.doc>
3. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою. Англійська мова та література, 2004. № 5. С. 4 – 9.
4. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня “магістр”] / О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Е. Борецька та ін. / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2011. 344 с.
5. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 5 – 9 класи. Англійська мова. Німецька мова. Французька мова. Іспанська мова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>
6. Холод І. В., Гембарук А. С. Методика навчання англійської мови: навчально-методичний посібник для студентів заочної форми навчання факультету іноземних мов. Умань: Алмі, 2019. 160 с.

7. Common European Framework of Reference for languages: learning, teaching, assessment. Language Policy Programme, Education Policy Division, Education Department. Council of Europe. 2020. 264 p.

В. В. Савицька
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТЕОРІЯ І ПРОБЛЕМА ПОСТКОЛОНІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Середина ХХ ст. стала періодом краху колоніальних імперій і виникнення нових національних держав. Багато європейських країн, що переживали економічну кризу після закінчення Другої світової війни, проводили політику, спрямовану на залучення дешевої робочої сили з колишніх колоній. Починаючи з кінця 1940-х рр., хвиля за хвилею в країни Західної Європи прибували все нові потоки мігрантів. Поступово на територіях цих країн сформувалися етно-релігійні громади. Мігранти зіткнулися з проблемами працевлаштування, расової дискримінації й, як наслідок, пошуку своєї культурної ідентичності, що супроводжувалося інтенсивним осмисленням в суспільній свідомості взаємодії «Схід-Захід». В цій ситуації виникла напружена дискусія з питання природи самого колоніалізму і ширше - «механізмів» панування і підпорядкування. «Постколоніальні дослідження» стали новим напрямком інтелектуальної думки, яка охопила широкий спектр питань - від державно-політичного розвитку до гендерної та лінгвістичної проблематики. Цей різноманітний і неоднорідний феномен став невід'ємною частиною становлення мультикультурного суспільства в країнах Заходу в другій половині ХХ ст.

Вихідці з країн Азії та Африки опинившись в нових для себе умовах – умовах, в яких стара система цінностей, соціальна ієрархія і звичні політичні взаємини були зруйновані, – встали перед необхідністю заново визначити своє місце в суспільстві. Ключову роль в цьому процесі стали грати поняття культури, релігії і традиції.

Культурна ідентичність стала однією з центральних тем постколоніальної теорії, що виникла в кінці 1970-х – початку 1980-х рр. з метою переосмислити і деміфологізувати колоніальне минуле, а також описати сучасне мультикультурне суспільство і виробити стратегію щодо подальшого діалогу Сходу і Заходу. У своїх роботах класики постколоніальних досліджень Едвард Саїд, Гаятрі Співак і Гомі Бгабга зачіпають і питання формування ідентичності. Вони звертають увагу на ситуацію «пограниччя» між кількома культурами, в якій виявляються жителі і мігранти з колишніх колоній. Розробкою цієї теми займається і постколоніальна література, яка надає особливого значення проблемі

«визначення параметрів культурної, етнічної та гендерної ідентичності» [1:177].

Постколоніальні письменники висвітлюють у своїх романах питання «складних, множинних, мультикультурних реалій, які складають етнокультурну відмінність, що лежить в основі досвіду людей, які часто вважають неможливим визначити свою ідентичність через культурні і політичні коди, що характеризують домінуючу культуру» [2: 32].

Одним з найбільш яскравих представників постколоніальної літератури є письменник індійського походження Салман Рушді. Важливою рисою його прози є її крайня насиченість символами та метафорами. При цьому він органічно поєднує у своїх книгах форму європейського роману зі східною літературною традицією, багатою національними алегоріями. Все це в поєднанні з гострою політичною сатирою призвело до створення впізнаваного авторського стилю. Його романи «Діти півночі» (1981) і «Сором» (1983) принесли письменникові світове визнання та літературні премії. Водночас в Індії й Пакистані ці книги викликали широкий громадський резонанс і негативну реакцію з боку влади, що було пов'язано з критикою чинних там режимів. Однак найскандальнішим твором автора став виданий в 1988 р. роман «Сатанинські вірші», в якому Рушді звернувся до проблеми імміграції та ідентичності мігрантів, що опинилися в метафізичному «третьому» просторі, вільному від чіткого і лінійного самовизначення в рамках тієї чи іншої культури.

Проблеми, пов'язані з імміграцією та адаптацією мігрантів, були знайомі Рушді з особистого досвіду. У 1980-і рр. в британському суспільстві становище мігрантів ставало все важчим, це було пов'язано з політикою британських консерваторів і прийняттям низки законів, що обмежували в'їзд до Великобританії. Крім того, поступово відбувалося формування нової культурної самосвідомості мігрантів. Активно будувалися мечеті, релігійні школи, духовні центри тощо. Все це призвело до посилення відповідної реакції з боку корінних британців, які, побоюючись культурної окремішності та геттоїзації приїжджих, бачили необхідність у прийнятті додаткових заходів щодо асиміляції мігрантів. Найбільш радикальні настрої знайшли своє відображення в расистських висловлюваннях і виступах. Паралельно йшов процес переосмислення британської ідентичності в умовах зміненого суспільства.

Спостерігаючи за процесами, що відбуваються, С. Рушді сприймає фігуру мігранта як «символ ХХ ст.», а міграцію – як метафору подій, що відбуваються в сучасному суспільстві. Особливу увагу він звертає на питання ідентичності. При цьому письменник підкреслює зв'язок міжособистої та колективної ідентичності, між історією окремої людини та історією країни. Яскравим прикладом цього стає роман «Діти півночі»,

головний герой якого, Салім Сінай, народжується в ту саму північ, коли Індія отримує незалежність. З цього моменту його особиста доля нерозривно пов'язана з історією країни. У вигаданому листі, який Джавахарлал Неру (перший прем'єр-міністр Індії) пише Саліму, голова нової держави вказує, що життя Саліма, «в певному сенсі, стане дзеркалом нашої». Та й сам Салім звертає увагу на те, що його життя треба розглядати як національну алегорію: «Я був пов'язаний з історією і буквально, і метафорично, і активно, і пасивно» [3: 367].

У своїх романах С. Рушді показує, що поняття особистості в постколоніальному світі характеризується фрагментарністю. Людина більше не є якоюсь цілісністю: вона складається з різних, нерідко протилежних, дискурсів, які й формують її ідентичність. В одній і тій же людині співіснують різні культурні коди: кордони між ними виявляються розмитими й нечіткими. Описуючи свій досвід мігранта, Рушді відзначає: «Наша ідентичність одночасно множинна і неповна. Іноді ми відчуваємо, що перебуваємо між двома культурами; в інших випадках ми падаємо між двома стільцями». Однак саме така фрагментарність наділяє письменника-мігранта більш широким кругозором: «Ми здатні писати з якоїсь подвійної точки зору: оскільки ми одночасно є і інсайдерами, і аутсайдерами в цьому суспільстві. Такий стереоскопічний погляд – це те, що у нас є замість повноцінного зору» [4: 19].

Міграція розглядається письменником не тільки як географічне, фізичне переміщення в просторі, але і в першу чергу як психологічна зміна, що несе за собою кризу самовизначення. Все те, навколо чого раніше вибудовувалася особистість людини, внаслідок міграції виявляється втраченим. Рушді відзначає три найбільш важливих складових ідентичності, характерних в попередні епохи: це приналежність людини визначеному географічному місцю («людина в пейзажі»), певної громади (з якою пов'язаний ряд звичаїв і традицій) і певної мови. «Що відбувається в міграції – так це те, що ви втрачаєте все три ознаки. Ви більше не належите місцю, ви більше не належите мові, ви більше не належите ніякій громаді. Вам доводиться все починати знову» [5: 51]. У романі «Прощальний подих мавра» головний герой повторює цю думку, перебуваючи в літаку, що летить в Іспанію: «Звичні мені місцевість, мова, люди й звичаї віддалилися від мене лише через те, що я сів в цей повітряний лайнер; а для більшості з нас це чотири якорі душі» [6: 480]. Міграція супроводжується руйнуванням старої особистості й необхідністю вибудовувати свою ідентичність заново [7: 201].

Отже, постколоніальна література стала результатом виникнення мультикультурного мислення, з'єднання західних і східних цінностей. Постколоніальні автори запропонували свій погляд на минуле і сьогодення

діалогу Схід-Захід. Серед іншого вони звернули увагу на появу людини «культурного пограниччя», мігранта, який намагався визначити своє місце в суспільстві й світі, звертаючись то до історичного коріння, традицій своєї етнічної батьківщини, то до культури країни, яка прийняла його і стала невід'ємною частиною його життя. Показати й охарактеризувати «людину пограниччя» стає одним із завдань творів авторів постколоніальної літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Толкачев С. П. Проблемы гибридной идентичности в современной мультикультурной литературе // Знание. Понимание. Умение. 2013. № 2. С. 177–182.
2. Тлостанова М. В. Проблема мультикультурализма и литература США конца XX в. : дис. ... д-ра филол. наук. М., 2000.
3. Рушді С. Опівнічні діти. пер. з англ. Н. Трохим. Київ: Юніверс. 2007. 704 с.
4. Rushdie S. Imaginary Homelands. L., 1991.
5. Freigang L. Formations of Identity in Salman Rushdie's Fictions. Marburg, 2009.
6. Rushdie S. The Moor's Last Sigh. New York: Vintage Books, 1997. 436 p
7. Rushdie S. Bookworm with Michael Silverblatt, Guest: Salman Rushdie. Interview with Michael Silverblatt. 1996 // Salman Rushdie Interviews : a Sourcebook of His Ideas. Westport, 2001. P. 199–212.

В. М. Титаренко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ НА ФОНЕТИЧНОМУ РІВНІ (на матеріалі північноукраїнських пам'яток XVI–XVII ст.)

Особливість мовної ситуації на українських землях в XVI–XVII ст. полягала у функціонуванні водночас кількох «різних мов (староукраїнська, церковнослов'янська, польська, латинська, грецька, чеська, німецька, гебрайська, ідиш, вірменська, угорська, кипчацько-турецька, словацька, молдавська, італійська та інші – В. Т.), які належали до зовсім різних мовних систем, мали різну структурну будову й відрізнялися як походженням, так і характером використання» [1, с. 125]. Зазначені мови вживались на окресленій території загалом, але не всі функціонували одночасно в одній царині, одному стилі, жанрі тощо, низка мов була поширена лише на окремих територіях. Чеська, німецька, гебрайська, ідиш, вірменська,

угорська, кипчацько-турецька, словацька, молдавська, італійська були, поза сумнівом, обмежені в ужитку: функціонували в місцях компактного проживання відповідного етносу та подекуди в писемній сфері, зокрема, при оформленні документів, тому на систему української мови як літературної, так і розмовної впливали мінімально. У літературно-писемному вжитку XVI–XVII ст. використовувалися церковнослов'янська, староукраїнська, продовжуючи традиції попередніх століть, а з кінця XVI ст. активно почали функціонувати польська, латинська, грецька.

Найбільше й найактивніше взаємодіяли в аналізованій період три мовні системи – українська, польська та церковнослов'янська. Результат їхньої взаємодії виявлявся на різних мовних рівнях – лексичному, фонетичному, словотвірному, морфологічному.

У лексиці маємо різні лексеми, запозичені із зазначених мов, з однаковою семантикою: *нендза* – *оубозство*, *моць* – *сила*, *сумнене* – *вонтъпенъе* тощо.

Активно виявлявся взаємовплив мовних систем на фонетичному рівні. У текстах, писаних староукраїнською мовою, знаходимо значну кількість звукових ознак, властивих для польської та церковнослов'янської мов. Нижче проаналізуємо польські фонетичні ознаки, зафіксовані в північноукраїнських текстах XVI–XVII ст., наявність яких потрактуємо як наслідок інтерференції польської мови.

Поряд із питомими повноголосими формами вживаються польські неповноголосні: *влошность* (ВГ, с. 68) (стп. *włosność, wlostność* [ESB, с. 704]) ‘власність, маєтність’; *вро(т)ному* (ДМВН, с. 105) (пор.: п. *wrota* [ESB, с. 710]) ‘сторож при воротах, воротар’; *злото* (АЖГУ, с. 48) (стп. *złoto* [ЕСУМ II, с. 267]) ‘золото’; *мрозоватый* (АЖГУ, с. 179) (п. *mrozowaty* [BES II, с. 219]) ‘про колір коня, який має на темній шерсті узор із сивих волосин’; *просять пецены(х)* (ТУ, с. 179) (пор. п. *prosię* [BES II, с. 787]) ‘порося’; *слонина* (АЖГУ, с. 159, 160) (п. *slonina* [Br, с. 500]) ‘солонина: засолене м'ясо, сало’; *оброна* (АЖГУ, с. 99) (п. *obrona* [ESB, с. 376]) ‘оборона’; *хлопъ* (ЛМ, с. 185) (п. *chłop* [ESB, с. 62]) ‘селянин, невільник’ та ін.

На місці псл. *ѣ замість північноукраїнського є (графічне позначення є, и, –) у багатьох словах відображений польський рефлекс а: *зая(з)дъ* (ККПС, с. 130) (стп. *zajazd* [ESB, с. 214]); *зя(д)лъ* (АЖГУ, с. 115) ‘з'їв’ (пор. стп. *jadło* [BES I, с. 568]); *мяра* (ДМВН, с. 87) (п. *miara* [BES II, с. 171]) ‘міра’; *място* (АЖГУ, с. 141, 144, 145) (п. *miasto* [ЕСУМ III, с. 484]) ‘місто’; *цалости* (АЖГУ, с. 165) (п. *całość* [BES II, с. 107]) ‘ціле, сукупність’ тощо.

Виявлено також буквосполучення *ен* або *он* на позначення польських носових: *жо(л)токгоро(н)ци(и)* (ДМВН, с. 193) (стп. *zółtogorący* [ЕСУМ II, с. 204]) ‘жовтогарячий’; *пренькги* (АЖГУ, с. 91) (стп. *pręga* [BES II, с. 775]) ‘знаки від побиття, які мали вигляд довгих смуг’; *охеньдо(з)тво*,

ωχο(н)до(з)ство (АЖГУ, с. 48, 156) (п. *ochędóstwo* [BES II, с. 358]) ‘прикраса, оздоба, коштовності’ та ін.

Наявність звукосполуки *je-* на початку слова не можна пояснити однозначно, оскільки такий рефлекс характерний не лише для західнослов’янської, а й для південнослов’янської групи (наприклад, слова могли поширюватися під церковнослов’янським впливом), а також є властивістю північноукраїнського наріччя, тому тут треба брати до уваги не лише фонетичні ознаки, а й етимологію слова загалом: *ε(δ)накъ* (АЖГУ, с. 116) (стп. *jednak* [BES I, с. 584]) ‘однак, проте’; *ε(δ)начъ* (ВГ, с. 195) (п. *jednacъ* [BES I, с. 584]) ‘спільник’; *єдностайный, ε(δ)носта(и)не* (ДМВН, с. 160) (стп. *jednostajny, jednostajnie* [BES I, с. 585]) ‘одностайний (-о), одноголосний (-о); звичайний’ тощо.

Окремі слова на місці праслов’янських **tj, *kt (*gt)* відображають замість східнослов’янського відповідника *ч* західнослов’янський *ц*: *злеценый* (ВГ, с. 222) (стп. *zlecony* [Сл.УМ 11, с. 255]) ‘доручений, довірений’; *немоць* (ЛМ, с. 130) (п. *niemoc, ч. netoc*) ‘неміч, слабкість, хвороба’; *моць* (ЛМ, с. 127; ВГ, с. 42) (п. *moc* [ЕСУМ III, с. 487]) ‘сила, могутність’ та ін.

Польською рисою є рефлекс *дз* на місці **dj*, неадаптований до українських фонетичних умов (*д, дж, ж*): *владза* (ВГ, с. 187) (п. *władza* [ESB, с. 704]) ‘панування, влада’; *садзь* (АЖГУ, с. 160) (стп. *sadz* [Br, с. 478–479]) ‘сад’; *сусєдзьки(и)* (ДМВН, с. 98) (п. *sąsiedzki* [ESB, с. 539–540]) ‘сусідський’, хоча в цьому слові міг також відбиватися асимілятивний процес.

Уживаються в аналізованих текстах слова з відсутнім епентетичним *л* після губного, поширені під польським впливом: *купєны(и)* (АЖГУ, с. 161) (п. *kupiony* [SP 11, с. 565]) ‘куплений’; *мовєне* (СР, с. 53) (п. *towienie* [SP 15, с. 123]) ‘мова, мовлення’; *промовятъ* (АЖГУ, с. 169); *робятъ* (ЛМ, с. 103) тощо.

До ознак польської мови віднесли слова із звукосполукою *дл*: *бы(д)ло* (ВГ, с. 29) (стп. *bydło* [ESB, с. 48]) ‘худоба’; *прєстира(д)ло* (ДМВН, с. 47) (п. *preścieradło* [ЕСУМ IV, с. 606]) ‘простирало, простиня’; *садло* (АЖГУ, с. 160) (п. *sadło* [ESB, с. 537]) ‘сало’; *стадло* (ВГ, с. 30, 189) (п. *stadło* [ESB, с. 574]) ‘шлюбний союз’.

У низці слів відображено польські рефлекси, пов’язані з існуванням та занепадом зредукованих, зокрема слова з польськими відповідниками на місці праслов’янських **trьt, *trьt* (*крвавый* (АЖГУ, с. 85) (п. *krwawy* [BES I, с. 829]) ‘кривавий’; на місці давнього **ьr, *ьl* (*зма(р)лых* (СР, с. 160); *зма(р)лого* (АЖГУ, с. 141) (пор. п. *martwy* [BES II, с. 147]) ‘померлий’; *по(л)чва(р)та* (АЖГУ, с. 168) (пор. п. *rólczwarta* [BES II, с. 753]) ‘три з половиною’ та ін.

З польської мови походять також слова із *ш* на місці праслов'янського **вх*: *вша(к)* (ВГ, с. 153) (стп. *wszak, wszakoż, wszakże* [ESB, с. 714]) ‘однак, адже, все-таки, хоч би’; *вшелякий* (ВГ, с. 89) (стп. *wszelaki* [ESB, с. 714]) ‘всілякий, всякий’; *ω(в)шємь* (ЛМ, с. 130) (п. *owszem* [ЕСУМ IV, с. 151–152]) ‘відомо, зрозуміло, звичайно’ тощо.

У студійованих текстах наявна значна кількість слів, ужитих у польському фонетичному оформленні, попри наявність питомого відповідника: *място* (АЖГУ, с. 141) (п. *miasto* [ЕСУМ III, с. 484]) ‘місто’; *одъ лятъ килку* (АрхЮЗР III/1, с. 360) (п. *lato* [BES II, с. 7–8]) ‘рік’; *ре(н)ка* (ТУ, с. 193) (п. *ręka* [ESB, с. 514]) ‘рука’; *ноць* (АрхЮЗР III/1, с. 61) (п. *noc* [ESB, с. 366]) ‘ніч’; *кривавий* (СР, с. 266) (п. *krwawy* [BES I, с. 829]) ‘кривавий’; *слонце* (СР, с. 227) (п. *słońce* [Brückner, с. 500]) ‘сонце’; *садло* (Житомир, 1635, АЖГУ, с. 60) (п. *sadło* [ESB, с. 537]) ‘сало’ та ін.

Серед науковців немає єдиного потрактування для таких лексем: одні дослідники вважають їх запозиченнями, інші – лише словами, оформленими за зразком чужої мови (польської). На нашу думку, подібні вияви могли бути оказіональними утвореннями, а також свідчити про польсько-українську мовну інтерференцію на фонетичному рівні, оскільки такі утворення були частими в досліджуваних пам’ятках передовсім XVII ст., коли польська мова вже тривалий час функціонувала на наших землях. Більшість лексем у подальшому підпорядкувалися фонетичним законам української мови, проте низка увійшла до активного вжитку, зберігши чужу вимову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Марозава С. Уніяцкая царква Беларусі в моўных працэсах канца XVII – першай паловы XIX стогоддзя // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди 70-річчя. – Т. 1. – Київ-Львів, 2004. – С. 125–141.
2. Німчук В. Конфесійне питання і українська мова кінця XVI – початку XVII ст. // Берестейська унія і українська культура XVII століття. – Львів: Місіонер, 1996. – С. 1–18.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

АЖГУ Акти Житомирського гродського уряду: 1590 рік, 1635 рік / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2004. – 256 с.

АКЖГУ Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року / Підгот. до вид.: А. М. Матвієнко, В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.

АрхЮЗР Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссией для разбора древних актов. – Ч. 1–8. – К., 1859–1914.

Булика – Булыка А. М. Даўнія запазычанні беларускай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1972. – 384 с.

ВГ Волинські грамоти XVI ст. / Упорядн. В. Задорожний, А. Матвієнко. – К.: Наукова думка, 1995. – 245 с.

ДМВН Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: Зб. док. / Підгот. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський та ін. – К.: Наукова думка, 1981. – 316 с.

ЕСУМ Етимологічний словник української мови: / За ред. О. С. Мельничука: В 7-ми т. – К., 1982 – 2012. – Т. 1–6.

ККПС Книга Київського підкоморського суду (1584–1644). – К.: Наукова думка, 1991. – 344 с.

ЛМ Литовська метрика. Книга 561: Ревізії українських замків 1545 року / Підгот. В. Кравченко. – К., 2005. – 597 с.

Сл.УМ Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Вип. 1–16. – Львів, 1994–2013.

СР Селянський рух на Україні 1569–1647 рр. Збірник документів і матеріалів / Упорядники Г. В. Боряк та ін. – К.: Наукова думка, 1993. – 357 с.

ТУ Торгівля на Україні, XIV – середина XVII століття: Волинь і Наддніпрянщина / АН УРСР. Археограф. комісія та ін.; упор. В. М. Кравченко, Н. М. Яковенко. – К.: Наукова думка, 1990. – 408 с.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У двох т. – К.: Наукова думка, 1977–1978.

Фасмер – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4-х т. – М.: Прогресс, 1964–1987.

BES Bańkowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego / A. Bańkowski. – Warszawa, 2000. – Т. 1–2.

Brükner Brükner A. Słownik etymologiczny języka polskiego / A. Brükner. – Kraków: Wiedza Powszechna, 1957. – 806 s.

ESB Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego / Wiesław Boryś. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2005. – 863 s.

Л. В. Ящук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЧОЛОВІЧИ ІМЕНА У ВОЛИНСЬКИХ ПАМ'ЯТКАХ XVI СТ.

Українська історична антропонімія була об'єктом наукових інтересів багатьох мовознавців: Л.Л. Гумецької, М.О. Демчук, І.В. Єфименко, Р.Й. Керсти, О.Д. Неділько, Р.І. Осташа, С.М. Пахомової, І.Д. Сухомлина, І.Д. Фаріон, В.Ю. Франчук, В.О. Шевцової, П.П. Чучки, М.Л. Худаша та ін. Вагомий внесок в її розвиток зробили й польські науковці, зокрема,

І. Митнік ґрунтовно дослідила антропонімію Волині XVI–XVIII ст., проаналізувавши 20 тис. іменувань шляхти, міщан і селян, серед них 234 українських і 130 польських чоловічих особових християнських і слов'янських імен [7: 19–131].

Мета нашої розвідки – проаналізувати словотвірні варіанти чоловічих християнських імен підданих XVI ст. м. Ямпіль Волинського воєводства та прилеглих до нього сіл. Джерелом дослідження слугує один із документів збірника «Українське повсякдення ранньомодерної доби» (2014 р.), який містить інвентар міста Ямпіль (Янполь, Янушполь) і прилеглих до нього сіл: Дідківці, Довгалівка, Лепесівка, Святець, В'язовець, Лисогірка, Паньківці, Тихомель – із реєстром їхніх підданих (Ямпіль, 1586 р.) [4: 492–496].

На період XVI–XVIII ст. календарні імена візантійського походження в різних фонетичних, морфологічних і словотвірних варіантах становлять понад 90% [6: 607]. В аналізованому іменнику така ж статистика: у складі 194 дволексемних антропонімоформул у позиції першого компонента засвідчено лише 5 слов'янських імен і їхніх дериватів: *Богдань* Соки(р)ка (УПРД: 495); *Боры(с)* Стары(и) (УПРД: 496); *Во(и)тко* Скри(п)ка (УПРД: 494); *Жда(н)* Муслєнз (УПРД: 496), *Жда(н)ко* (УПРД: 495).

Серед християнських імен значна частина повних варіантів, які зазнали фонетичної адаптації на українському мовному ґрунті: *Вакула* Кунашєви(ч), *Га(в)рило* Ти(н)чи(к) (УПРД: 494), *Дими(д)* Со(ц)ки(и) (УПРД: 495), *Ка(р)пъ* Иванови(ч) (УПРД: 494), *Коно(н)* (УПРД: 495), *Макси(м)* Рє(з)никъ (УПРД: 494), *Микита* Соке(р)ка (УПРД: 495), *Нико(н)* (УПРД: 496), *Јмєлзнь* (УПРД: 494), *Ј(х)рємъ* (УПРД: 496), *Па(н)кратъ* (УПРД: 495), *При(с)* Стары(и) (УПРД: 496) < *Фирсь* (Керста: 130), *Рома(н)* Жи(д)чєнз, *Сєвєри(н)* бозри(н) (УПРД: 496), *С-(р)єи* (УПРД: 495), *Хома* Рє(з)никъ (УПРД: 494) та ін.

Як відомо, асемантичність та індивідуалізувальне призначення християнських імен сприяли перенесенню на них усіх способів східнослов'янського словотвору, тому майже кожне базове ім'я (а популярні передусім) швидко «обростало» багатьма похідними [6: 597, 607]. В аналізованих антропонімах наявні усічення: апокопа **-ий**: *А(н)то(н)* пасту(х) (УПРД: 495), *Па(р)хомъ* Світло (УПРД: 494), *Прота(с)* (УПРД: 495), за свідченнями Р.Й. Керсти, з 86 імен на **-ий** тільки 34 не мають цього суфікса [2: 71]; *Θє(θ)* Шуть, *Ма(н)* Ко(р)жєнз (УПРД: 495) < *Мануїл*, *Томан* (Чучка І: 362) або < *Manislaw* (Демчук: 59, 77; Фаріон: 236); синкопа: *Ко(р)ни(и)* Ку(ш)ни(р) (УПРД: 494) < *Корнилий* (Керста: 117), *Ма(р)тинъ* (УПРД: 495) < *Мартинианъ* (Керста: 119); афреза: *Си(δ)ор* (УПРД: 496) < *Исидоръ* (Керста: 115); поєднання різних типів усічення: *Пана(с)* Шашчєнз (УПРД: 495) < *Афанасий* (Керста: 105). Антропоніми *Σрєми(и)* Литвинъ

(УПРД: 495) < *Иеремия* (Керста: 113), *Малаѳε(u)* (УПРД: 495) < *Малахия* (Керста: 119) утворилися шляхом перетворення суфікса **-ий(а)** на **-ий**.

Усічено-суфіксальні іменні варіанти представлені одиничними прикладами: *Га(x)но* Юшчєнз (УПРД: 495) – дериват від *Гапон* < *Агафонъ* чи якогось імені на *Га-*; цього варіанта не зафіксовано серед чоловічих іменувань XVI ст., в іменнику Волині XVI–XVIII ст. і в «Реєстрі Війська Запорозького 1649 року» [2: 107; 7: 34–35; 3: 513]; *Михно* Јтаманєнз (УПРД: 495); *Са(x)но* Рудε(б)чєнз (УПРД: 494) < від *Сафоній*, *Софоній* чи якогось іншого імені на *Са-* (Чучка I: 504) або < від *Олександр* (Mytnik: 75); *Ми(u)* (УПРД: 496) співвідносно з *Михайло* (Чучка II: 387), *Микола* (Mytnik: 59); *Ста(с)* Лз(х) (УПРД: 496) – слов'янське суфіксальне утворення від календарного імені *Євстахій* через стадію варіантів *Остан*, *Стах*, зближення з іменем *Станіслав* настало пізніше (Чучка II: 331).

Найбільше в іменнику суфіксальних варіантів власних особових християнських імен. Суфіксація власних імен, як і їхнє усічення, має свої особливості: а) поряд із суфіксами, що вживаються для творення апелятивів, часто використовуються специфічні іменні суфікси; б) суфікси можуть приєднуватися до повних імен і до їхніх усічених варіантів; в) емоційне навантаження суфіксів досить швидко «вивітрюється» [5: 59].

Найбільше словотвірних варіантів з-поміж досліджуваних християнських імен має ім'я *Михайло*: *Ми(с)ко* Швє(ц) (УПРД: 494), *Михно* Јтаманєнз, *Мишу(u)ко* (УПРД: 495), *Ми(u)*, *Мици(к)* (УПРД: 496). По три варіанти засвідчено в іменах *Григорий*, *Иванъ*, *Лавринъ*, *Петро*, *Федоръ*, *Янъ* / *Иванъ*, *Ярмола*: *Гринε(u)* Вєлики(и) (УПРД: 495), *Грицко* Смєльчєнз (УПРД: 494), *Гри(ш)ко* бозри(н) (УПРД: 496); *Ива(н)* Танчи(к) (УПРД: 494), *Ивашко* При(с)тралєнз (УПРД: 494–495), *Иваню(к)* Залє(н)ски(и) (УПРД: 496); *Лаври(н)* Кова(л), *Ла(в)ри(к)* (УПРД: 495), *Ла(в)рошъ* Коши(ч) (УПРД: 494); *Пє(т)ръ* Брасимєнз (УПРД: 495), *Пє(т)ра(ш)* Борисєнз (УПРД: 496), *Пє(т)ро(ш)* Го(н)ча(р) (УПРД: 495); *Ѳєдо(р)* Кривохижи(ч) (УПРД: 496), *Ѳєдо(р)ко* Ра(ст), *Ѳε(д)* Шуть (УПРД: 495); *Z(н)* Лз(х) (УПРД: 494), *Z(н)ко* Го(р)догача (УПРД: 495), *Z(с)ко* Бо(н)да(р) (УПРД: 494); *Z(p)мола* Шлєць (УПРД: 494), *Z(p)макъ*, *Z(p)мо(ш)* Кудрикъ (УПРД: 495).

Найбільшою продуктивністю серед формантів відзначається суфікс **-к(о)**, який уже в давньоруську добу втратив демінутивно-експресивне значення внаслідок своєї продуктивності й перетворився на нейтральний структурний ономастичний формант [1: 13]. Указаний формант зрідка приєднується до повних імен: *Ѳєдо(р)ко* Ра(ст), *Z(н)ко* Го(р)догача (УПРД: 495). Найчастіше твірними основами похідних варіантів на **-к(о)** слугують усічені імена: *Бла(ж)ко* (УПРД: 494); *Игнатко* Мо(с)ка(л); *Кли(м)ко* Шєлє(ст)ь; *Кузко* Стары(и) (УПРД: 495); *Ла(з)ко* (УПРД: 496) <

Лазь < *Лазарь* (Фаріон: 225); *Јни(с)ко* Скаленз; *Па(н)ко* Ко(р)жъ (УПРД: 495) < *Па(н)* < *Пантелеймон* (Мутнік: 66–67); *Ј(с)танко* Налу(ж)ны(и) (УПРД: 494); *Сєнко* Ко(р)жєнз (УПРД: 495); *Ха(р)ко* Мо(с)ка(л) (УПРД: 494) < *Харитонъ* або *Захария* (Керста: 137; Чучка I: 584); *Хи(л)ко* Кривохиженз (УПРД: 495) < *Хи(л)*, яке може бути усіченим варіантом від імен з початковим *Фил-* (*Филимонъ*, *Филиппъ*, *Филофей*) або, на думку П.П. Чучки, < *Рахиль*, *Філь* (Чучка I: 585); *Ю(р)ко* (УПРД: 495); *Ю(с)ко* Па(р)пури(ч) (УПРД: 496) < *Иосифъ* (Керста: 76–77, 115) або < *Юхим*, *Єфим* (Мутнік: 45) і под.

Поєднується цей формант з усічено-суфіксальними варіантами: *Ма(с)ко* Про(с)ку(р)ка (УПРД: 495) < *Мась* < *Максим*, *Мануїл* (Трійняк: 206, 209); *Z(с)ко* Бо(н)да(р) (УПРД: 494), пор. *Ясь* (Реєстр: 516) < *Иванъ* (Керста: 114), або < *Яковъ* (Фаріон: 322), або < *Иванъ*, *Яковъ*, *Янъ* (Трійняк: 416); *Да(ц)ко* (УПРД: 495) < *Дасий*, яке з XVIII ст. починає співвідноситися з *Данило*, *Богдан*, *Йордан*, *Давид* (Чучка I: 187); *Стє(ц)ко* Коцапи(р)ка (УПРД: 495); *Z(ц)ко* Ми(ш)ченз (УПРД: 496), пор. *Яц* 1569 р. < *Яковъ*, *Якимъ* (Мутнік: 41); *Ивашко* При(с)тралєнз (УПРД: 494–495); *Ла(ш)ко* Швє(ц) (УПРД: 495) – дериват християнських імен *Власъ*, *Євласий*, *Євламтий* (Мутнік: 83) або < *Лашъ* < *Лазаръ*, *Блажко* чи усічення імен [*Васи*]лашко, [*Єв*]лашко, [*Михай*]лашко і т.п. (Чучка I: 328); *Лє(ш)ко* Σ(р)мошенз, *Лєшко* (УПРД: 495) < *Олександръ*, *Олексей*, *Єлїсей* (Керста: 104, 101); *Па(ш)ко* Про(с)кҀрка (УПРД: 495) < *Пашъ* < *Павло* або *Пахомій*, *Пафнутій* (Чучка I: 434). Базою виступають й суфіксальні іменні деривати: *А(н)дрҀ(ш)ко* Го(н)ча(р); *А(р)тишко* Світло (УПРД: 494); *Кури(ш)ко* Тиракало (УПРД: 495); *Мєлє(ш)ко* Га(и)дҀкь (УПРД: 495), пор. *Мєлєх* 1570 р. < *Мєлєтий*, *Омєлянъ* (Мутнік: 57); *Тєрєшко* (УПРД: 495), пор. *terech* 1570 р. < *Тєрєтий* (Мутнік: 79); *Zрошко* Мицикь (УПРД: 495), *Jarosz-* < *Ярофей*, *Ярема*, *Ярослав* (Мутнік: 44).

Суфікс **-к(о)** може приєднуватися до різних варіантів того самого імені: *Грицко* Смєльченз (УПРД: 494), *Гри(ш)ко* бозри(н) (УПРД: 496); *Ми(с)ко* Швє(ц) (УПРД: 494), *Мишу(ш)ко* (УПРД: 495).

Інші суфікси менш продуктивні, зокрема, наявні варіанти з формантами **-ець**, **-икъ**, **-ук**: *Авдєє(ц)* (УПРД: 495), *Ганє(ц)* Кривохижи(ч) (УПРД: 496), *Гринє(ц)* Вєлики(и), *Зковє(ц)* Га(и)дҀкь (УПРД: 495); *Дмитрикъ* Ко(р)ниєнз (УПРД: 494), *Ла(в)ри(к)* (УПРД: 495), *Мици(к)* (УПРД: 496), *Процикъ* (УПРД: 495), *ТрҀши(к)* Ворожи(н)ко (УПРД: 494) < *Трушъ* < *Трифонъ* (Керста: 128) або < *Труфан*, *Трухан*, що з *Митрофан* (Трійняк: 365–366; Чучка I: 560); *Иваню(к)* Залє(н)ски(и) (УПРД: 496). Серед суфіксів із компонентом **-ш-** найчастіше вживаний суфікс **-ошъ** у сполученні з повними й усіченими основами імен: *Ла(в)рошъ* Коши(ч) (УПРД: 494), *Пє(т)ро(ш)* Го(н)ча(р), *Тимо(ш)*, *Z(р)мо(ш)* Кудрикъ (УПРД: 495); зрідка

—*ушь, -ашъ, -ишь*: *Бартушь* Кравець (УПРД: 494), пор. *Bartosz* 1563 р. < *Bartłomiej* (Мутнік: 107–108); *Тимушь* Лесота (УПРД: 495); *Пе(т)ра(ш)* Борисенз (УПРД: 496); *Го(р)пишь* Мицєви(ч) (УПРД: 495), пор. чол. *Агрпна* (Трійняк: 22), на Волині жін. *Норріна* 1759, 1762 р. < *Агрпина, Горпина* (Мутнік: 132); варіанта *Горпишь* не зафіксовано в дослідженнях Р.Й. Керсти, І. Митнік, Р.І. Осташа [2: 132; 7: 22–23; 3: 513].

Одиничні приклади імен із суфіксами *-акъ, -к(а), -ин(а), -исъ, -ут(а)*: *Z(р)макъ, Лу(ч)ка* Замрибо(р)щъ, *Манина* Кова(л) (УПРД: 495), *Матисъ* Свидєрски(и) (УПРД: 494), *Васута* Мо(с)ка(л) (УПРД: 495).

Отже, аналізований чоловічий іменник складається загалом із християнських повних, усічених, усічено-суфіксальних і суфіксальних варіантів. З-поміж іменних словотвірних варіантів найбільше суфіксальних дериватів із формантом *-к(о)*. У досліджуваному документі зафіксовано імена *Га(х)но* і *Го(р)пишь*, не засвідчені дослідниками української історичної антропонімії XVI–XVII ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
2. Керста Р.Й. Українська антропонімія XVI ст.: Чоловічі іменування. – К.: Наукова думка, 1984. – 152 с.
3. Осташ Р.І., Осташ Н.Л. Індекс власних особових імен // Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / Підгот. до друку: О.В. Тодійчук (голов. упоряд.), В.В. Страшко, Р.І. Осташ, Р.В. Майборода. – К.: Наукова думка, 1995. – С. 513–516.
4. Українське повсякдення ранньомодерної доби: збірник документів. Вип. 1: Волинь XVI ст. / Упоряд.: В.В. Безпалько, М.Б. Висотін, І.О. Ворончук, М.М. Кучерук, Ю.І. Чубик. – К.: «Фенікс», 2014. – 776 с.
5. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття (Вступ та імена): конспект лекцій. – Ужгород, 1970. – 103 с.
6. Чучка П.П. Розвиток імен і прізвищ // Історія української мови: Лексика і фразеологія / Редкол.: В. М. Русанівський та ін. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 592–620.
7. Mutnik I. Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku. – Warszawa, 2010. – 412 s.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Демчук Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. – К.: Наукова думка, 1988. – 172 с.

Керста Керста Р.Й. Українська антропонімія XVI ст.: Чоловічі іменування. – К.: Наукова думка, 1984. – 152 с.

Реєстр Остап Р.І., Остап Н.Л. Індекс власних особових імен // Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / Підгот. до друку: О.В. Тодійчук (голов. упоряд.), В.В. Страшко, Р.І. Остап, Р.В. Майборода. – К.: Наукова думка, 1995. – С. 513–516.

Трійняк Трійняк І.І. Словник українських імен / Відп. ред. І.М. Железняк. – К.: «Довіра», 2005. – 509 с.

УПРД Українське повсякдення ранньомодерної доби: збірник документів. Вип. 1: Волинь XVI ст. / Упоряд.: В.В. Безпалько, М.Б. Висотін, І.О. Ворончук, М.М. Кучерук, Ю.І. Чубик. – К.: «Фенікс», 2014. – 776 с.

Фаріон Фаріон І.Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). – Львів : Літопис, 2001. – 371 с.

Чучка I Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. – 704 + XLVIII с.

Чучка II Чучка П.П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.

Mytnik Mytnik I. Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku. – Warszawa, 2010. – 412 s.

А. Ю. Цибуляк, В. Д. Бялик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПАРЕМІЙ ТА ЇХ РІЗНОВИДИ

Людина здатна розуміти світ й самого себе завдяки мові, в якій закріплюється суспільно-історичний досвід – як загальнолюдський, так і національний. Інтерес сучасної людини до свого минулого, витоків своєї культури змушує її уважно вдивитися в мову. Відгуки давно минулих років зберігаються сьогодні в пареміях. Це – своєрідні мікросвіти, що містять в собі «і моральний закон, і здоровий глузд, виражені в короткому вислові, в яких предки заповідали керівництво нащадкам» [2 : 11].

Паремії (від грец. *paroimia* – притча, повчальний вислів) – це одиниці (фонетичні, морфологічні, синтаксичні) і знаки мови. Знаковість їх полягає в тому, що вони передають специфічну інформацію, зазвичай про життєві ситуації, зокрема й про стосунки між людьми. До складу паремій відносять: прислів'я, приказки, девізи, слогани, афоризми, загадки, прикмети, перифрастичні словосполучення, усталені народні порівняння, примовки та ін. Основне їх призначення полягає в короткому вербальному позначенні

традиційних цінностей, поглядів, позицій, що ґрунтуються на особистісному життєвому досвіді. Вони відтворюють особливості світосприймання індивіда та етносу, його оцінні стереотипи, специфіку словотворчості.

Необхідно зазначити, що пареміологія та пареміографія бере початок із давніх часів. Ще Аристотелю приписували перші записи прислів'їв. Записами прислів'їв займались також грецькі, александрійські, римські науковці. У 1500 році Еразм Роттердамський видав звід античних прислів'їв «Adagia», який містив дидактичні вирази та вважався своєрідним кодексом законів здорового глузду людини [3: 33]

Прислів'я та приказки є поширеним жанром усної народної творчості, який складає пареміологічний фонд будь-якої мови. Вони супроводжують людей з давніх часів. Такі виразні засоби, як точна рима, проста форма, стислість зробили прислів'я та приказки стійкими, вони запам'ятовуються та є необхідними в мові.

Прислів'я слід відрізнити від приказок. Головною особливістю прислів'я є його закінченість та дидактичний зміст. Приказка відрізняється незавершеністю умовиводів, відсутністю повчального характеру.

Прислів'я радять, рекомендують, висловлюють побоювання, застерігають, попереджають, заспокоюють, висміюють, виносять позитивну або негативну оцінку поведінки, вчинку, ситуації. Вони можуть слугувати вагомими аргументами (контраргументами), створюючи потужний вплив.

Приказки, на думку І. О. Волошкіної, є літературно-розмовними, побутово-розмовними та просторічними сталими виразами, що не містять узагальнень про закономірні зв'язки дійсності. На відміну від прислів'їв вони застосовуються лише до одиничних, конкретних ситуацій [2: 14]. Також кожна приказка може без змін використовуватися у подібних комунікативних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Буслаев Ф. И. Исторические очерки русской народной словесности и искусства. Москва : Просвещение, 1861. 680 с.
2. Волошкина И. О. Паремии: семантика, структура, функции. М.: Изд-во «Перемена», 2011. 216 с.
3. Knowles G. A Cultural History of the English Language. L.: Routledge, 1997. 192 p.

Сучасний стан і перспективи лінгвістичних
досліджень та проблеми перекладу

Наукове видання

***СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
ЛІНГВІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ***

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА Д. І. КВЕСЕЛЕВИЧА (1935-2003)**

21 травня 2021 р.